

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

А. З. Підгорний

О. Г. Милашко

МЕТОДОЛОГІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО РАХІВНИЦТВА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ 2019

УДК 657:005(075.8)
JEL B41, H40
П 44

Рекомендовано вченою радою Одеського національного економічного університету (протокол № 10 від 26 червня 2018 р.)

Рецензенти:

В. Г. Семенова, доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності Одеського національного економічного університету

О. В. Самоєнкова, кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету

Т. В. Погорєлова, кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету

Підгорний А. З., Милашко О. Г.

Методологія національного рахівництва: Навчальний посібник / А.З. Підгорний, О.Г. Милашко. – Видання друге, перероб. та доп.– К: ФОП Гуляєва В.М., 2019. – 140 с.

ISBN 978-617-7503-35-3

У посібнику викладено основні категорії, визначення, принципи організації та методології системи національних рахунків і напрямки аналізу макроекономічних процесів за даними системи. За кожною темою наведено контрольні запитання та задачі для самостійної роботи з використанням фактичних і умовних даних.

Навчальний посібник розрахований на студентів, які навчаються за магістерською програмою «Статистика бізнесу». Він буде також корисним для спеціалістів, які вивчають проблеми міжнародної економіки, викладачам та аспірантам.

ЗМІСТ

Передмова	5
Розділ 1	
Теоретичні основи та принципи національного рахівництва	7
1.1. Національне рахівництво – основа міжнародної методології статистики.	7
1.2. Метод національного рахівництва	9
1.3. Основні поняття та категорії національного рахівництва	11
1.4. Класифікації у СНР	17
1.5. Система показників результатів економічної діяльності в СНР.	20
Задачі для самостійної роботи.	25
Розділ 2	
Поточні рахунки	37
2.1. Рахунок виробництва	37
2.2. Рахунки доходів	42
2.2.1. Рахунки первинного розподілу доходу.	43
2.2.2. Рахунки вторинного розподілу доходу.	49
2.2.3. Рахунки використання доходу.	54
Задачі для самостійної роботи.	63
Розділ 3	
Рахунки нагромадження та баланси активів і пасивів	75
3.1. Рахунок капіталу	75
3.2. Фінансовий рахунок.	84
3.3. Інші рахунки нагромадження.	88
3.4. Баланси активів і пасивів.	89
Задачі для самостійної роботи.	97
Розділ 4	
Зовнішньоекономічні рахунки та рахунки операцій	104
4.1. Зовнішній рахунок товарів і послуг.	105
4.2. Зовнішній рахунок первинного доходу та поточних трансфертів.	107
4.3. Зовнішній рахунок капіталу.	109
4.4. Рахунок товарів і послуг.	111
Задачі для самостійної роботи.	114

Розділ 5

Агрегати в СНР та використання даних системи в макроекономічному аналізі.	118
5.1. Аналіз структури та динаміки основних макроекономічних пропорцій	118
5.2. Методологічні принципи перерахунку макроекономічних показників у постійні ціни.	120
5.3. Статистичні методи аналізу впливу факторів результатів економічної діяльності.	122
Задачі для самостійної роботи.	124
Список рекомендованої літератури.	138

ПЕРЕДМОВА

«Методологія національного рахівництва» є нормативною дисципліною циклу професійної підготовки студентів, які навчаються за магістерською програмою «Статистика бізнесу». Розуміння ролі національного рахівництва та методології дослідження економічних процесів за даними національних рахунків потребують попереднього вивчення низки статистичних та економічних дисциплін, зокрема, таких як «Економічна теорія», «Макроекономіка», «Статистика», «Статистика ринків» тощо.

Метою вивчення дисципліни «Методологія національного рахівництва» є набуття знань щодо основних понять і категорій системи національних рахунків (СНР), побудови рахунків системи та знань щодо загальних закономірностей функціонування й розвитку економіки; набуття вмінь використання даних СНР для здійснення статистичного дослідження та розробки обґрунтованих висновків за його результатами.

Для досягнення мети студенти мають оволодіти теоретичними засадами та принципами побудови СНР, методами аналізу структури і динаміки макроекономічних процесів; набути вміння та навички використання даних СНР; вивчити міжнародний досвід побудови та аналізу СНР.

У результаті вивчення дисципліни «Методологія національного рахівництва» студент повинен знати:

- загальні принципи побудови СНР,
- концепції та класифікації,
- основні категорії та правила обліку;
- методи статистичного дослідження результатів економічної діяльності в СНР;
- методи моделювання та прогнозування економічних процесів.

Дані знання мають доповнюватися вміннями:

- використовувати методи й моделі для аналітичного дослідження результатів економічної діяльності країни,
- оцінювати динаміку макроекономічних пропорцій;

– досліджувати перспективи розвитку економіки за даними СНР та розробляти обґрунтовані висновки за результатами дослідження.

Навчальний посібник розроблений як доповнення до Опорного конспекту лекцій, Практикуму та Тестів за даною дисципліною, складених авторами раніше. Структура розділів дозволяє вивчити теоретичні основи програмного матеріалу, засвоїти методологію розрахунків і аналізу показників СНР, використовувати її при вирішенні задач.

Для якісного засвоєння програмного матеріалу, крім зазначеного посібника, слід використовувати підручники з дисципліни «Методологія національного рахівництва», статистичні збірники «Національні рахунки», методичні та нормативні положення, підготовлені Державною службою статистики України, статистичні щорічники України.

У задачах для самостійної роботи використовуються як фактичні, так і умовні дані.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРИНЦИПИ НАЦІОНАЛЬНОГО РАХІВНИЦТВА

1.1. Національне рахівництво – основа міжнародної методології статистики

Система національних рахунків (СНР) являє собою систему взаємопов'язаних статистичних показників, яка побудована у вигляді певного набору рахунків і таблиць з метою відтворення повної картини економічної діяльності держави. У СНР кожній стадії процесу відтворення (виробництво, первинний розподіл доходів, вторинний розподіл доходів, використання доходів на кінцеве споживання та нагромадження) відповідає спеціальний рахунок або група рахунків.

Метою створення СНР є формування бази макроекономічних показників для інформаційно-аналітичного забезпечення управління економікою на всіх рівнях.

Можна виокремити більш вузькі сфери використання СНР, а саме:

– валовий внутрішній продукт (ВВП), ВВП на душу населення, валовий національний дохід (ВНД) тощо використовують як індикатори економічної стабільності держави та добробуту населення, а дані щодо їх динаміки – для узагальненої оцінки результатів економічної діяльності та успіхів або невдач від економічної політики, що здійснюють уряди;

– міжнародні організації отримують дані національних рахунків та використовують їх: для міжнародних порівнянь основних агрегатів (ВВП та ВВП на душу населення), для порівнянь таких показників, як відношення інвестицій, податків або державних витрат до ВВП тощо;

– міжнародні організації за даними про рівні показників результатів економічної діяльності країни визначають її право на отримання займу, допомоги, визначають умови їхнього надання; ці ж показники використовують для визначення розміру внесків країн-членів у бюджет тієї чи іншої міжнародної організації.

Перехід України до міжнародної методології статистики.

До 1993 р. у світовій статистичній практиці існували дві міжнародні статистичні методології, представлені в Статистичній комісії ООН.

Для більшості країн з ринковою економікою – це була СНР, для країн соціалістичної орієнтації використовувався баланс народного господарства (БНГ).

Обидві методології мали єдину основу – вони базувалися на балансовому методі у вивченні економічних процесів, який полягає в забезпеченості збалансованості між обсягами ресурсів та їх використанням.

Головною відмінністю між БНГ та СНР є той факт, що показники БНГ відображали тільки процес відтворення матеріальних благ, а результати функціонування сфери нематеріальних послуг, перш за все, фінансових, не враховувалися. Крім того, в склад економічної діяльності в СНР включають функціонування тіньової економіки (де існує ухилення від податків) та юридично заборонені види діяльності (наркоманія, торгівля зброєю, проституція тощо).

Категорії *національне рахівництво* та *система національних рахунків*. Національне рахівництво включає:

- систему національних рахунків;
- принципи та методи побудови рахунків;
- аналіз економічних процесів на основі СНР.

Предметом дисципліни є методологія складання системи національних рахунків внутрішньої економіки та “решти країн світу” і напрямки її аналізу.

Об’єктом дослідження є економіка країни, її регіонів як сукупності галузей, секторів, форм власності та сфер діяльності.

Основними завданнями дисципліни є:

- ознайомлення з поняттями і категоріями, які використовують у міжнародній статистичній практиці при характеристиці економіки;
- вивчення основних класифікацій та групвань СНР;
- розглядання системи макроекономічних показників виробництва продуктів і послуг; створення, розподілу, перерозподілу та використання доходів, вивчення їх взаємозв’язків та методів розрахунку;
- вивчення основних принципів і методології побудови СНР як основного способу дослідження економіки та економічних процесів;
- розглядання можливих напрямків і методів аналізу СНР.

Основними напрямками аналізу СНР є такі:

- виявлення впливу окремих галузей, секторів, різних форм власності в досягнуті результати (за допомогою відносних величин структури);

- виявлення основних пропорцій та співвідношень між: виробництвом та споживанням; споживанням та заощадженням; наявністю ресурсів та їх використанням; між окремими галузями та між секторами економіки (за допомогою відносних величин координації);
- оцінювання впливу окремих факторів на результат виробництва, утворення, розподілу та використання доходу, на споживання та заощадження тощо (за допомогою кореляційно-регресійного, індексного методів аналізу);
- дослідження взаємозв'язків з іншими країнами та результатів їх впливу на економіку;
- аналіз інтенсивності розвитку економіки на макrorівні та виявлення основних тенденцій та перспектив цього розвитку.

1.2. Метод національного рахівництва

Основою національного рахівництва є система національних рахунків. Кожний рахунок системи являє собою баланс, рівняння між обсягом ресурсів та їх використанням.

Таким чином, в основу СНР покладений балансовий метод.

Баланс між обсягом ресурсів та їх використанням досягається за допомогою балансуєчої статті. Балансуєча стаття кожного рахунка має самостійне значення: 1) для характеристики результатів діяльності країни; 2) для ув'язки кожного попереднього рахунка системи з наступним.

Саме на основі рахунків (балансів), які складають у певній послідовності, що відповідає етапам відтворювального циклу (виробництво, утворення доходу, розподіл, перерозподіл доходу тощо) отримують взаємопов'язану комплексну характеристику економічних процесів та їх результатів.

Також при побудові СНР широко використовують метод класифікацій та групування. Це забезпечує всебічну характеристику економічних процесів.

У процесі аналізу СНР використовують усі відомі методи статистики. Перш за все, це метод відносних величин, динамічних рядів, індексний метод тощо.

Методи побудови рахунків системи. Основних методів два: метод послідовної побудови рахунків та метод приблизних умовних розрахунків. Перший метод передбачає послідовну побудову рахунків, а

далі їх показники узгоджуються між собою в рахунку товарів і послуг. Цей метод буде розглянуто в наступних розділах дисципліни.

Метод приблизних умовних розрахунків (метод проведення оперативних розрахунків показників СНР) використовують при відсутності вичерпної інформації щодо соціально-економічних процесів. Наприклад, при побудові квартальних даних щодо ВВП бракує часу на отримання первинної інформації щодо випуску та проміжного споживання від підприємств. Проте є можливість відслідковувати виробництво найважливіших видів продукції у натурі та зміну цін на основі спеціально організованого спостереження за товарами-представниками. На основі цих даних будують індекси фізичного обсягу та індекс цін. Враховується взаємозв'язок між індексами цін та фізичного обсягу (добуток перших двох дорівнює третьому):

На основі цього взаємозв'язку здійснюють розрахунок валової доданої вартості галузі за такими етапами:

1. Вартість випуску відповідної галузі базисного періоду (наприклад, відповідного кварталу минулого року) в цінах відповідного періоду множать на індекс фізичного обсягу випуску даної галузі (наприклад, за рік) та отримують вартість випуску даної галузі звітного періоду в цінах відповідного періоду минулого року.

2. Вартість випуску даної галузі звітного періоду в цінах відповідного періоду минулого року множать на індекс цін на продукцію даної галузі та отримують вартість випуску даної галузі звітного періоду в цінах звітного періоду.

3. Випуск даної галузі звітного періоду в цінах звітного періоду множать на частку доданої вартості в випуску даної галузі (на основі даних останнього розрахунку, який виконано за традиційною методологією з використанням повної інформації) та отримують валову додану вартість даної галузі звітного періоду в цінах звітного періоду.

Таким чином здійснюється оперативне оцінювання обсягу ВВП. Після отримання додаткової інформації, отриманий показник уточнюється. Наприклад, після здійснення річного розрахунку ВВП корегуються дані, які отримані за квартали. Річні розрахунки коригують після побудови міжгалузевого балансу. Практика уточнювання розрахованих показників є звичайною для будь-якої статистичної служби світу. В європейських країнах вважається за норму, якщо корегування здійснюється 10-12 разів.

1.3. Основні поняття та категорії національного рахівництва

Внутрішня й національна економіка та пов'язані з ними категорії. До 1993 р. категорія *внутрішня економіка* охоплювала діяльність як резидентів, так і нерезидентів на економічній території країни. Відповідно стандарту СНР 1993 р. внутрішня економіка охоплює діяльність на економічній території даної країни тільки резидентів.

Національна економіка охоплює діяльність тільки резидентів, незалежно від їхнього місцезнаходження: на економічній території даної країни або за її межами.

Для визначення меж внутрішньої економіки в СНР використовують такі поняття:

- економічна територія; резидент; центр економічного інтересу;
- інституційна (інституціональна) одиниця.

Економічна територія – це територія, на якій особи, товари та гроші вільно переміщуються.

Резидент – це інституційна одиниця, яка має центр економічного інтересу на економічній території країни, тобто вона займається або збирається займатися економічною діяльністю впродовж тривалого періоду часу (як правило, не менше року). Іншими словами: резиденти – це підприємства та домашні господарства, які беруть участь в економічній діяльності на економічній території країни впродовж тривалого періоду (більш року), а також особи, які мешкають на території країни більше року.

Практично до резидентів країни належать особи, які проживають на її території, крім тих, хто приїжджає на відносно короткий термін (артисти, туристи, спортсмени, вчені, сезонні робітники), а також членів іноземних посольств, представництв, що містяться на території країни.

Резиденти-підприємства даної країни – це одиниці, які зайняті виробництвом на економічній території даної країни, включно з спільними, підприємствами, філіалами іноземних фірм тощо.

Інституційна одиниця – це економічна одиниця, яка може володіти активами і брати на себе певні зобов'язання, здійснювати економічну діяльність і операції з іншими одиницями.

Національна економіка складається з сукупності інституційних одиниць, що є резидентами України.

У національному рахівництві розрізняють дві групи інституційних одиниць – домашні господарства та юридичні особи.

До юридичних осіб належить корпорації, некомерційні організації та органи державного управління.

Корпорація – це юридична особа, яка створена для ринкового виробництва товарів і послуг з метою одержання прибутку та існування якої є незалежним від її власників (власники мають обмежену відповідальність по обов'язкам корпорації). Корпорації знаходяться в приватній власності акціонерів і пайовиків (акціонерні товариства, ООВ тощо). До корпорацій відносяться корпоративні підприємства, утворені, як правило, двома або більше засновниками.

Існують нефінансові корпорації та фінансові корпорації.

Нефінансові корпорації (НФК) – це корпорації, основним видом діяльності яких є виробництво товарів або нефінансових послуг.

Фінансові корпорації (ФК) – це корпорації, основним видом діяльності яких є надання фінансових послуг іншим інституційним одиницям, у тому числі послуг страхування та пенсійних фондів. До підсекторів належать: Нацбанк, страхові корпорації та недержавні пенсійні фонди, допоміжні фінансові організації тощо.

Некорпоративні підприємства – це підприємства, які не діють окремо від їх власників (не є окремою від власника господарчою одиницею) (наприклад, некорпоративні підприємства домогосподарств). Відповідальність власника необмежена.

Некомерційні організації (НКО) – це юридичні особи, що створені для виробництва товарів і послуг без мети одержання прибутку.

За цією причиною НКО часто звільнені від сплати податків.

НКО можуть бути створені домашніми господарствами, корпораціями або органами державного управління для досягнення соціальних цілей; для надання культурних, освітніх, наукових та управлінських послуг приватним особам або корпораціям; для охорони здоров'я громадян, розвитку фізкультури та спорту; для задоволення духовних та інших потреб громадян; для надання юридичної допомоги тощо.

НКО можуть займатися ринковим виробництвом і неринковим.

Якщо НКО зайняті ринковим виробництвом, їх відносять до секторів корпорацій (НФК і ФК).

Ринкові НКО надають товари і послуги за економічно значущими цінами, тобто за ціною, яка дозволяє вплинути на рівень попиту. Школи, університети, лікарні є НКО, що займаються ринковим ви-

бництвом, якщо вони отримують платежі, які відображають їх витрати на виробництво і які здатні впливати на попит на їх послуги. Будь-який прибуток має залишитись у розпорядженні НКО, бо їх статус не дозволяє передавати його іншим одиницям. Одночасно статус дозволяє їм отримувати додаткові кошти у вигляді добровільних пожертвувань для того, щоб знизити високі ціни за свої послуги, або одержати активи, які приносять значні доходи від власності.

У складі ринкових НКО переважають НКО, які обслуговують підприємства: торговельні палати, сільськогосподарські асоціації, організації підприємців, науково-дослідні інститути, лабораторії тощо. Більшість з них утворюється асоціацією підприємців, в інтересах яких ведеться їхня діяльність, а фінансується за рахунок членських внесків, що сплачуються працівниками підприємств, які вони обслуговують.

Більшість НКО – неринкові виробники, тобто вони надають більшу частину свого випуску іншим одиницям безкоштовно або за економічно незначущими цінами. Основними джерелами фінансування є кошти державного бюджету, регулярні внески їхніх членів, пожертвування, інші трансферти і доходи від власності.

НКО, що зайняті неринковим виробництвом ділять на дві групи: ті НКО, що контролюються органами державного управління, і ті, які не контролюються цими органами.

Перші належать сектору державного управління.

Останні називаються *некомерційними організаціями, які обслуговують домашні господарства* (НКОДХ) і утворюють окремий інституційний сектор.

Таким чином, НКОДХ складаються з неринкових НКО, які не контролюються органами державного управління. Вони надають товари й послуги домашнім господарствам безкоштовно чи за економічно незначущими цінами.

Органи державного управління (ДУ) – це юридичні особи, які створені в результаті політичних процесів і які володіють законодавчою, судовою або виконавчою владою відносно до інших інституційних одиниць у межах даної території.

Підсекторами органів державного управління є: Центральні органи державного управління; Регіональні та місцеві органи державного управління; Фонди соціального страхування.

Домашнє господарство (ДГ) – це група осіб, які проживають в одному житловому приміщенні, об'єднують частково або повністю

свої доходи й власність та споживають колективно деякі види товарів і послуг, головним чином, житлові послуги й продукти харчування.

Основна функція ДГ – споживання. Одночасно домашні господарства можуть бути зайняті виробничою діяльністю:

- здійснювати підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи, в рамках некорпоративного підприємства (як фізичні особи-підприємці) і займатися будь-ким видом діяльності;
- надавати свою працю іншим підприємствам, виступаючи як наймані працівники.

Виробнича діяльність фізичної особи-підприємця здійснюється в рамках сектора домашніх господарств. Якщо ж члени домогосподарств працюють по найму, то виробництво, в якому вони беруть участь, здійснюється за рамками сектора домогосподарств.

Прибуток некорпоративного підприємства являє собою сполучення двох різних видів доходу (оплати праці та прибутку) і тому називається «змішаним доходом».

Домашні господарства належать до підсекторів залежно від того, яка категорія доходу буде найбільшою для домогосподарства.

Так, сектор домогосподарств відповідно характеру найбільш значущого джерела доходу розподіляють на такі підсектори: роботодавці, самостійно зайняті працівники, наймані працівники, одержувачі доходу від власності та трансфертів.

Інституційні одиниці групуються в сектори за основними функціями та джерелами формування доходів (табл. 1.1).

Метою розподілу економіки на інституційні сектори є аналіз утворення доходу, його розподілу, перерозподілу, використання, порядку фінансування валового нагромадження, операцій з фінансовими інструментами.

Таблиця 1.1

Основні сектори економіки, їх функції та джерела доходів

Сектор	Основні функції	Основні джерела доходів (ресурсів)
НФК	Виробництво товарів та ринкових нефінансових послуг	Виручка від реалізації товарів та послуг
ФК	Фінансові операції на комерційній основі та операції зі страхування	Надходження від кредитно-депозитних операцій, відсотків, страхові внески за контрактами
ДУ	Надання неринкових послуг для колективного споживання та пере-	Обов'язкові платежі (податки) з інституційних одиниць інших

	розподілу національного доходу, багатства	секторів
ДГ: - як споживачі	Споживання	Оплата праці, трансферти з інших секторів, дохід від власності
- як підприємці	Виробництво товарів і ринкових послуг	Виручка від реалізації товарів і послуг
НКОДХ	Надання неринкових послуг домашнім господарствам	Добровільні та благодійні внески населення (домашніх господарств), доходи від власності, а також трансферти

Межі економічного виробництва в СНР уключають такі види діяльності:

- виробництво всіх товарів і послуг, які надаються або можуть бути надані виробниками іншим одиницям, уключаючи виробництво товарів і послуг, які використані в процесі виробництва таких товарів і послуг;

- виробництво всіх товарів, які використовуються їхніми виробниками для власного кінцевого споживання або валового нагромадження;

- виробництво житлових послуг власниками житла, в якому вони мешкають, для власного споживання;

- виробництво домашніх послуг найманою прислугою.

У сферу виробництва в СНР не включають:

- природне збільшення запасів риби в міжнародних водах, яке здійснюється без втручання людини; у той же час діяльність щодо розведення риби є виробництвом;

- невиробничими в економічному сенсі є такі види діяльності людини, як їжа, питво, фізичні вправи, для здійснення яких одна особа не може найняти іншу;

- більшість послуг, які члени домогосподарств виробляють для власного споживання, як то прибирання, прикрашення та технічне обслуговування житлового приміщення, уключаючи дрібний ремонт; чистка, обслуговування та ремонт товарів тривалого користування, уключаючи транспортні засоби, які використовують у цілях домогосподарств; приготування їжі та послуги щодо її надання; догляд за дітьми, послуги щодо їх виховання та навчання; догляд за хворими,

немічними та пристарілими; перевозка членів домашніх господарств та їх товарів.

Виключення зі сфери виробництва за концепцією СНР більшості послуг, що виробляються домашніми господарствами для власного використання, пояснюється тим, що таке виробництво є ізольованим видом діяльності з обмеженим впливом на іншу частину економіки.

Сфера виробництва, крім офіційного (в рамках закону) виробництва товарів і послуг, має враховувати в показниках результатів економічної діяльності:

- результати функціонування тіньової економіки (ухилення від сплати податків);
- заборонені види діяльності (торгівля наркотиками, зброєю, проституція тощо).

Ринкове й неринкове виробництво. Ринкове виробництво складається з товарів і послуг, які вироблені в поточному періоді та:

- реалізуються за ринковими цінами;
- обмінюються по бартеру;
- надаються найманим працівникам у якості оплати праці в натуральній формі;
- залишені у вигляді запасів матеріальних оборотних коштів для ринкового використання в майбутніх періодах;
- передані всередині підприємства від одного закладу іншому для виробничого використання.

Неринкове виробництво складається з товарів і послуг, які вироблені в поточному періоді та:

- залишені власником для власного кінцевого споживання або валового нагромадження основного капіталу;
- надані безплатно або за цінами, які не впливають на попит, іншим інституційним одиницям, уключаючи колективні послуги, надані суспільству в цілому;
- залишені у вигляді запасів матеріальних оборотних коштів для неринкового використання в майбутніх періодах;
- виробництво житлових послуг власниками житла, в якому вони мешкають, для власного споживання.

Відповідно стандартам СНР неринкові товари й послуги надаються іншим одиницям лише сектором державного управління та некомерційними організаціями, які обслуговують домашні господарства.

Економічні операції. Одиницею обліку економічної діяльності є операція. Операція – це економічний потік, який являє собою взаємодію між інституційними одиницями за обопільною згодою.

За характером їх здійснення операції ділять на:

– операції на компенсаційній основі, коли потік товарів, послуг, грошей викликає зворотний потік товарів, послуг, грошей. Такі операції називають трансакції (їх більшість).

– операції без компенсації, тобто без зустрічного потоку товарів, послуг, грошей – це трансферти.

Основні групи операцій:

– операції з товарами та послугами: відображають походження товарів і послуг (вітчизняне виробництво та імпорт) і їх використання (проміжне споживання, кінцеве споживання, валове нагромадження, експорт);

– розподільні операції: складаються з операції, за допомогою яких додана вартість, що створена у виробництві, розподіляється між трудом, капіталом і органами державного управління, і операції щодо перерозподілу доходу і багатства (податки на доходи й власність та інші трансферти);

– операції з фінансовими інструментами (чи фінансові операції): стосуються чистого придбання фінансових активів та чистого прийняття фінансових зобов'язань за кожним типом фінансового інструменту.

1.4. Класифікації у СНР

Упорядкування інформації про різні аспекти економічного життя у СНР досягається за допомогою класифікацій.

Найважливіші класифікації СНР стосуються:

- видів економічної діяльності;
- інституційних секторів економіки;
- економічних операцій;
- активів і пасивів;
- податків та субсидій;
- рахунків системи.

Групування господарчих одиниць за видами економічної діяльності здійснюється згідно з Міжнародною стандартною класифікацією усіх видів економічної діяльності.

Одиницею цієї класифікації є підприємства, які проводять одну й ту саму основну діяльність.

Вид діяльності – це сукупність підприємств з однорідним виробництвом. Необхідність розподілу за видами діяльності пояснюється необхідністю аналізу витрат, доданої вартості за кожним видом діяльності.

Наприклад, послуги в галузі освіти можуть бути повністю ринковими, або безкоштовними чи майже безкоштовними та надаватися органами державного управління, домашніми господарствами або НКООДХ. Для аналізу витрат закладів освіти, доданої вартості, що створюється, усі учбові заклади включаються в один вид діяльності – надання послуг у сфері освіти.

Одночасно Для вивчення ролі інституційних секторів:

- заклади, що надають ринкові послуги в галузі освіти, включають в сектор нефінансових корпорацій;
- учбові заклади, які фінансуються сектором державного управління, включають в ДУ;
- учбові заклади, які фінансуються НКО, включають в сектор НКОДХ.

Класифікація активів і пасивів буде детально розглянута у розділі «Рахунки нагромадження».

Класифікація податків і субсидій. Усі податки у СНР діляться на поточні та капітальні. У даному параграфі зупинимося на розгляданні категорій поточних податків.

Поточні податки містять дві групи податків: податки на виробництво та імпорт і податки на доходи і майно.

Податки на виробництво та імпорт являють собою обов'язкові некомпенсовані платежі, які відшкодовуються з господарчих одиниць-резидентів державою у зв'язку з виробництвом і імпортом товарів і послуг і використанням у процесі цієї діяльності трудових, матеріальних і природних ресурсів (факторів виробництва). Дані податки виплачуються незалежно від наявності прибутку.

Податки на продукти включають податки, величина яких безпосередньо залежить від кількості чи вартості товарів та послуг, вироблених, реалізованих, або імпортованих виробничою одиницею-резидентом (податок на додану вартість, акцизи, імпортні мита, експортні мита та ін.).

Інші податки, пов'язані з виробництвом, включають податки які сплачуються у зв'язку з використанням ресурсів та одержанням дозво-

лів на специфічні види діяльності (податки на землю, на майно підприємства, податки, що пов'язані з використанням робочої сили, платежі за підприємницькі і професійні ліцензії).

З категоріями податків пов'язані категорії субсидій.

Субсидії на виробництво включають субсидії на продукти та інші субсидії на виробництво.

Субсидії на продукти – це відшкодування з державного бюджету підприємствам у порядку державного регулювання цін на сільськогосподарську та іншу продукцію для покриття поточних збитків підприємств, поліпшення їх фінансового становища шляхом поповнення оборотних коштів або компенсації окремих витрат.

До інших субсидій, пов'язаних з виробництвом, належать ті, що надаються для здійснення певної економічної та соціальної політики щодо використання ресурсів.

Податки на доходи і майно не відносяться до податків на виробництво і імпорт і відображаються у складі поточних трансфертів. Вони включають податки на прибуток, на доходи підприємств, податки на власність, що не використовується в виробництві.

Класифікація рахунків системи. Національні рахунки будують в певній послідовності, що відповідає послідовності відтворювального циклу. В основі національного рахівництва лежить характеристика процесів виробництва, розподілу, перерозподілу та використання доходів. Кожний рахунок відповідає одному з аспектів економічної діяльності.

Рахунки можна поділити на поточні, рахунки нагромадження, рахунки багатства.

До поточних рахунків належать ті, в яких операції повністю закінчуються у поточному році – це рахунок виробництва та рахунки доходів.

До рахунків доходів належать: рахунки первинного розподілу доходу (містить два рахунки: рахунок утворення доходу та рахунок розподілу первинного доходу); рахунок вторинного розподілу доходу; рахунок використання доходу.

До рахунків нагромадження належать: рахунок капіталу; фінансовий рахунок; рахунок інших змін обсягу активів; рахунок переоцінки.

Рахунки багатства включають: початковий баланс активів і пасивів; зміни в балансі активів і пасивів; заключний баланс активів і пасивів.

Взаємозв'язок усієї системи рахунків забезпечується тим, що балансувальна стаття попереднього рахунка, відображена в розділі «Використання», є вихідним показником розділу «Ресурси» наступного рахунка.

Своєрідною зведеною таблицею СНР є рахунок товарів і послуг, який характеризує загальні ресурси продуктів і послуг у економіці в цілому, а також напрямки використання цих ресурсів.

Зовнішньоекономічні рахунки характеризують зв'язки економіки країни з економікою зарубіжних країн, які виявляються в формі зовнішньоекономічної діяльності. Результати зовнішньоекономічної діяльності фіксуються в таких рахунках: зовнішньому рахунку товарів і послуг; зовнішньому рахунку первинних доходів і поточних трансфертів; зовнішньому рахунку капіталу; зовнішньому фінансовому рахунку.

1.5. Система показників результатів економічної діяльності в СНР

У національних рахунках використовуються два рівні показників і два методи оцінки. Для економіки в цілому результати вимірюються, перш за все, випуском товарів і послуг та валовим внутрішнім продуктом у ринкових цінах, для секторів і галузей економіки – випуском і валовою доданою вартістю в основних цінах. Основна ціна – це ціна, яку отримує виробник за одиницю реалізованого товару чи послуги без податків на продукти, але з урахуванням субсидій на продукти. Ринкова ціна виробника – це ціна, яку отримує виробник за одиницю реалізованого товару чи послуги, яка включає податки на продукти (крім податку на додану вартість та податків на імпорт) і не включає субсидії на продукти, тобто включає чисті податки.

Показники результатів економічної діяльності в СНР складаються з показників валових і чистих результатів. Валові показники відрізняються від чистих на величину споживання основного капіталу.

Сумарним результатом діяльності виробничих одиниць-резидентів протягом даного періоду є валовий випуск товарів і послуг (ринкових та позаринкових). У міжнародній практиці валовий випуск не є оціночним показником результатів економічної діяльності, бо на його обсяг впливає проміжне споживання – частина валового випуску, яка відображає витрати минулої праці на виробництво товарів і

послуг. Проміжне споживання – це вартість усіх спожитих благ (за відрахуванням споживання основного капіталу) та ринкових послуг, що спожиті протягом року інституційними одиницями для виробництва інших благ і послуг.

Основними показниками результатів виробництва на макрорівні є випуск товарів і послуг, валовий внутрішній продукт, валовий прибуток економіки, валовий національний доход, валовий наявний доход, національне кінцеве споживання, валове національне заощадження, чисте кредитування (+), чисте запозичення (–).

Центральним показником СНР є валовий внутрішній продукт. ВВП – це вартість кінцевої продукції, яка вироблена економічними одиницями на території даної країни за певний період.

Методи обчислення ВВП відповідають трьом фазам відтворення суспільного продукту: виробництво, розподіл, кінцеве використання.

На стадії виробництва (виробничий метод) ВВП визначається як сума валової доданої вартості виробничих одиниць-резидентів і чистих податків на продукти та імпорт. Валова додана вартість дорівнює різниці між валовим випуском і проміжним споживанням.

На стадії розподілу (розподільний метод) ВВП обчислюють як суму первинних доходів від виробничої діяльності одиниць-резидентів:

- оплати праці найманих працівників;
- чистих податків на виробництво та імпорт;
- валового прибутку, змішаного доходу.

На стадії використання (метод кінцевого використання) ВВП обчислюють за категоріями кінцевого використання:

- кінцеві споживчі витрати;
- валове нагромадження (уключає валове нагромадження основного капіталу, зміну запасів матеріальних оборотних коштів, придбання за виключенням вибуття цінностей);
- сальдо експорту та імпорту товарів і послуг.

Поряд з валовим випуском і валовим внутрішнім продуктом СНР розглядає такі показники результатів економічної діяльності.

Валовий прибуток економіки, змішаний доход характеризує перевищення доходів над витратами, що одержують підприємства в результаті виробництва. Він являє собою різницю між ВВП та витратами виробників, пов'язаними з оплатою праці найманих працівників і чистими податками на виробництво та імпорт.

Валовий національний дохід – це первинний дохід, одержаний резидентами даної країни від участі в процесі виробництва ВВП своєї країни та ВВП інших країн. Валовий національний дохід більший за ВВП на сальдо первинного доходу, одержаного резидентами від нерезидентів, та переданого їм (оплата праці найманих працівників, податки та субсидії на виробництво, дохід від власності).

Валовий наявний дохід більший за валовий національний дохід на сальдо одержаних від інших країн та переданих їм поточних трансфертів (у грошовому вираженні). Він є джерелом кінцевих споживчих витрат і валового заощадження.

Кінцеві споживчі витрати включають витрати на товари та послуги домашніх господарств і кінцеві споживчі витрати державних закладів і некомерційних організацій, які обслуговують населення.

Валове заощадження є основним джерелом валового нагромадження. Також ресурсами для нагромадження є капітальні трансферти, одержані від інших країн. Вкладання в активи здійснюється за такими напрямками: валове нагромадження основного капіталу; зміна запасів матеріальних оборотних коштів; придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів; придбання за виключенням вибуття цінностей, капітальні трансферти, передані іншим країнам; чисте кредитування (+), чисте запозичення (-).

Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) визначають як різницю між валовим заощадженням, з одного боку, і валовим нагромадженням і чистою купівлею невироблених нефінансових активів і цінностей – з іншого, плюс сальдо капітальних трансфертів, одержаних від інших країн. На рівні народного господарства чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) відображає здатність нації до фінансування (якщо “+”) чи потрібність нації у фінансуванні іншими країнами (якщо “-“) операцій з нефінансовими активами всередині країни.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення системи національних рахунків.
2. Сформулюйте предмет дисципліни «Методологія та організація національного рахівництва».
3. Назвіть методи, які використовуються при побудові та аналізі даних СНР.
4. Висвітліть завдання, які вирішуються в ході аналізу системи.

5. Висвітліть сутність категорії економічна діяльність у СНР.
6. Що означає внутрішня та національна економіка за визначенням СНР?
7. Що є основою розмежування ринкових продуктів і послуг і неринкових?
8. Дайте визначення категорій *економічна територія, резидент, центр економічного інтересу*, як вони трактуються у СНР.
9. Які основні міжнародні класифікації застосовує СНР?
10. Розкажіть про класифікацію галузей економіки.
11. Що являє собою класифікатор секторів економіки?
12. Назвіть функції кожного сектора економіки.
13. Перелічте джерела фінансування секторів економіки.
14. Розкажіть про класифікацію економічних операцій.
15. Назвіть класифікаційні групи активів і пасивів за СНР.
16. Яка класифікація податків і субсидій передбачена у СНР?
17. Розкажіть про класифікацію основних рахунків СНР.
18. Що являють собою показники валових та чистих результатів економічної діяльності?
19. Як обчислюється валовий внутрішній продукт на стадії його виробництва?
20. Назвіть елементи первинного розподілу валового внутрішнього продукту.
21. Як розраховується валовий внутрішній продукт на стадії його кінцевого використання?
22. Назвіть основні показники результатів економічної діяльності за системою національних рахунків та розкажіть, які між ними існують взаємозв'язки.

Розв'язання типових задач

Приклад 1. У поточному році макроекономічні процеси в країні характеризувалися такими даними:

Показник	Млрд. грн.
Валовий випуск (в основних цінах)	603704
Податки за виключенням субсидій на продукти	27127
Податки на виробництво та імпорт, нараховані резидентами	34277
Податки на виробництво та імпорт, отримані резидентами	34279
Субсидії на виробництво та імпорт	4030
Сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн	-3097

Проміжне споживання	363487
Оплата праці найманих працівників, що нарахована резидентами	122188
Оплата праці найманих працівників, отримана резидентами	122940
Дохід від власності, одержаний від інших країн	581
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	4432
Поточні трансферти, одержані від інших країн	12299
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	592
Кінцеві споживчі витрати: індивідуальні	180730
колективні	20894
Споживання основного капіталу	38885
Валове нагромадження основного капіталу	55075
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	3661
Придбання за виключенням вибуття цінностей	115
Капітальні трансферти, одержані від інших країн	59
Капітальні трансферти, передані іншим країнам	1
Придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів	16
Експорт товарів і послуг	154394
Імпорт товарів і послуг	147525

Визначте показники результатів економічної діяльності країни в поточному році.

Розв'язання

Валовий внутрішній продукт = $603704 + 27127 - 363487 = 267344$ млрд. грн.

Валовий прибуток, змішаний дохід = $267344 - 122188 - (34277 - 4030) = 114909$ млрд. грн.

Валовий національний дохід = $267344 + (-3097) = 264247$ млрд. грн.

Валовий наявний дохід = $264247 + (12299 - 592) = 275954$ млрд. грн.

Валове заощадження = $275954 - (180730 + 20894) = 74330$ млрд. грн.

Чисте кредитування(+), чисте запозичення (-) =

= $74330 + (59 - 1) - 55075 - 3661 - 16 - 115 = 15521$ млрд. грн.

Приклад 2. За даними приклада 1 (у тому числі, даними, отриманими в ході розрахунків) визначте валовий внутрішній продукт розподільним методом і методом кінцевого використання.

Розв'язання

Розподільний метод. Валовий внутрішній продукт = $122188 + (34277 - 4030) + 114909 = 267344$ млрд. грн.

Метод кінцевого використання. Валовий внутрішній продукт = $(180730 + 20894) + (55075 + 3661 + 115) + (154394 - 147525) = 267344$ млрд. грн.

Задачі для самостійної роботи

Задача 1. Визначте пункти, в яких правильно охарактеризовано ознаки системи національних рахунків (СНР) та балансу народного господарства (БНГ):

- 1) в основі СНР та БНГ лежить індексний метод;
- 2) в основі СНР та БНГ лежить балансовий метод;
- 3) у СНР та в БНГ відображається лише процес відтворення матеріальних благ і послуг;
- 4) у СНР та в БНГ відображаються процеси відтворення матеріальних благ і послуг та нематеріальних послуг;
- 5) у СНР відображаються процеси відтворення матеріальних благ і послуг та нематеріальних послуг, а в БНГ відображається лише процес відтворення матеріальних благ і послуг.

Задача 2. Вартість випуску сектора в II кварталі минулого року – 85 млн. грн. У II кварталі поточного року порівняно з II кварталом минулого фізичний обсяг продукції сектора збільшився на 3 %. За цей же період ціни на продукцію сектора збільшилися на 11 %. Відомо, що питома вага доданої вартості у випуску даного сектора складає 49 %.

Розрахувати та проаналізувати:

- 1) вартість випуску сектора звітного періоду в цінах II кварталу минулого року;
- 2) вартість випуску звітного періоду в поточних цінах звітного періоду;
- 3) валову додану вартість сектора звітного періоду в поточних цінах

Задача 3. Розрахувати очікуваний обсяг валової доданої вартості галузі звітного періоду в поточних цінах, якщо відомо, що частка валової доданої вартості у випуску даної галузі – 0,325. Відомо також, що вартість випуску галузі базисного періоду в цінах відповідного періоду – 1,7 млрд. грн.; індекс фізичного обсягу – 1,034; індекс цін на продукцію галузі – 0,984.

Задача 4. Визначте перелік ознак, які характеризують категорію:

- 1) внутрішня економіка;
- 2) національна економіка.

Задача 5. Укажіть ознаки, які характеризують такі категорії СНР:

- 1) економічна територія;
- 2) резидент;
- 3) інституційна одиниця.

Задача 6. Укажіть ті групи осіб, які належать до: а) юридичних осіб; б) домашніх господарств:

- 1) корпорації;
- 2) некомерційні організації;
- 3) самостійно зайняті працівники;
- 4) наймані працівники;
- 5) органи державного управління.

Задача 7. Укажіть ознаки, які характеризують корпорацію:

- 1) це юридична особа;
- 2) це фізична особа;
- 3) створена для ринкового виробництва товарів і послуг;
- 4) створена для неринкового виробництва товарів і послуг;
- 5) її мета – одержання прибутку;
- 6) її метою не є одержання прибутку;
- 7) відповідальність власника необмежена;
- 8) існування її незалежне від її власників.

Задача 8. Визначте перелік ознак, які характеризують некорпоративні підприємства.

Задача 9. Укажіть ознаки, які характеризують некомерційні організації:

- 1) це фізичні особи;
- 2) це юридичні особи;
- 3) їх мета – одержання прибутку;
- 4) їх метою не є одержання прибутку;
- 5) створені для досягнення соціальних цілей;
- 6) можуть бути створені тільки домогосподарствами;
- 7) можуть бути створені тільки органами державного управління;
- 8) можуть бути створені домогосподарствами, корпораціями і органами державного управління.

Задача 10. Визначте ознаки, за якими розрізняють ринкові та неринкові некомерційні організації.

Задача 11. Укажіть ознаки, які характеризують сектор некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства:

- 1) організації є неринковими;
- 2) організації є ринковими;
- 3) організації не контролюються органами державного управління;
- 4) організації контролюються органами державного управління;
- 5) організації надають товари й послуги домашнім господарствам безкоштовно чи за економічно незначущими цінами;
- 6) організації надають товари й послуги домашнім господарствам за ринковими цінами;
- 7) більша частина товарів і послуг, що надаються організаціями, йде на індивідуальне споживання;
- 8) більша частина товарів і послуг, що надаються організаціями, йде на колективне споживання.

Задача 12. Укажіть ознаки, які характеризують сектор домогосподарств, це:

- 1) група осіб, які проживають в одному житловому приміщенні;
- 2) група осіб, які об'єднують частково або повністю свої доходи;
- 3) група осіб, основною функцією яких є виробництво товарів і послуг з метою одержання прибутку;
- 4) група осіб, які об'єднують частково або повністю свою власність;
- 5) група осіб, які споживають колективно деякі види товарів і послуг, головним чином, житлові послуги й продукти харчування;
- 6) група осіб, які є родичами.

Задача 13. Визначити, які з перелічених підсекторів входять до сектора домогосподарств:

1. Роботодавці.
2. Споживачі.
3. Наймані працівники.
4. Самостійно зайняті працівники.
5. Одержувачі доходу від власності та трансфертів.
6. Некомерційні організації, які обслуговують домашні господарства.

Задача 14. Визначте перелік ознак, які характеризують категорію «змішаний дохід»:

- 1) це прибуток некорпоративного підприємства, яке належить домогосподарствам;
- 2) це прибуток некорпоративного підприємства, яке належить некомерційним організаціям, які обслуговують домогосподарства;
- 3) це прибуток фінансових корпорацій;
- 4) ця категорія характеризує сполучення оплати праці та прибутку;
- 5) ця категорія характеризує сполучення оплати праці та податків;
- 6) ця категорія характеризує сполучення соціальних трансфертів та пенсій.

Задача 15. Укажіть ознаки, які характеризують сектор державного управління:

- 1) це фізична особа;
- 2) це юридична особа;
- 3) створюється в результаті політичних процесів;
- 4) основна мета – виробництво товарів і послуг для отримання прибутку;
- 5) володіє законодавчою, судовою або виконавчою владою відносно інших інституційних одиниць у межах даної території;
- 6) володіє законодавчою, судовою або виконавчою владою відносно інших інституційних одиниць на будь-якій території.

Задача 16. Визначте сектор економіки, який характеризується такою основною функцією:

1. Виробництво товарів та ринкових нефінансових послуг.
2. Фінансові операції на комерційній основі та операції зі страхування.
3. Надання неринкових послуг для колективного споживання та перерозподіл національного доходу та багатства.
4. Споживання.
5. Надання неринкових послуг домашнім господарствам.

Задача 17. Визначте сектор економіки, який характеризується такими основними джерелами доходів:

1. Надходження від кредитно-депозитних операцій, страхові внески за контрактами.

2. Обов'язкові платежі (податки) з інституційних одиниць інших секторів.
3. Добровільні та благодійні внески населення.
4. Оплата праці, трансферти з інших секторів, дохід від власності.
5. Виручка від реалізації товарів і послуг.

Задача 18. Визначити, які з перелічених установ входять до сектора загального державного управління:

1. Центральні органи державного управління.
2. Національний банк України.
3. Регіональні та місцеві органи державного управління.
4. Фонди соціального страхування.
5. Страхіві корпорації та недержавні пенсійні фонди.
6. Допоміжні фінансові організації.
7. Державні нефінансові корпорації.

Задача 19. Виділити види діяльності, які згідно з методологією СНР включають у сферу економічного виробництва:

- 1) виробництво нефінансових послуг для їх реалізації;
- 2) виробництво товарів для реалізації;
- 3) виробництво товарів для власного кінцевого споживання;
- 4) виробництво товарів для нагромадження;
- 5) виробництво домашніх послуг щодо прибирання та приготування їжі;
- 6) діяльність оплачуваної домашньої прислуги;
- 7) надання домашніх послуг щодо виховання дітей та догляду за хворими;
- 8) діяльність органів державного управління, що надають неринкові послуги;
- 9) діяльність НКО, що обслуговують домашні господарства;
- 10) їжа, питво, фізичні вправи та інші види діяльності, для здійснення яких одна особа не може найняти іншу;
- 11) діяльність тіньового сектора економіки;
- 12) заборонені види діяльності;
- 13) природне збільшення запасів риби в міжнародних водах;
- 14) житлові послуги, що їх надають власники будинків і квартир для власного споживання.

Задача 20. Із наведених груп товарів і послуг укажіть ті, виробництво яких належить: а) до ринкового; б) до неринкового:

- 1) товари й послуги, які реалізують за цінами, що впливають на попит;
- 2) товари й послуги, які виготовлено в даний період, але залишено власником для власного кінцевого споживання;
- 3) товари й послуги, які виготовлено в даний період, але залишено власником для валового нагромадження основного капіталу;
- 4) товари й послуги, які обмінюють за бартером;
- 5) товари й послуги, які роботодавці надають найманим працівникам в якості оплати праці;
- 6) виробництво житлових послуг власниками житла, в якому вони мешкають для власного споживання;
- 7) товари й послуги, які виготовлено в даний період і надано безплатно або за цінами, які не впливають на попит, іншим інституційним одиницям, включаючи колективні послуги, надані суспільству в цілому;
- 8) товари й послуги, які виготовлено в даний період та залишено у вигляді запасів матеріальних оборотних коштів для ринкового використання в майбутніх періодах;
- 9) товари й послуги, які виготовлено в даний період та залишено у вигляді запасів матеріальних оборотних коштів для неринкового використання в майбутніх періодах;
- 10) товари й послуги, передані всередині підприємства від одного закладу іншому для виробничого використання.

Задача 21. Визначте перелік ознак, які характеризують:

1. Категорію *операція*.
2. Види операцій: а) трансакції, б) трансферти.
3. Операції: а) з товарами та послугами, б) розподільчі, в) з фінансовими інструментами.

Задача 22. Із запропонованого переліку виділити операції з товарами та послугами:

1. Випуск.
2. Проміжне споживання.
3. Податки на виробництво та імпорт.
4. Витрати на кінцеве споживання.
5. Експорт товарів та послуг.

6. Доходи від власності.
7. Операції, пов'язані зі зміною фінансових активів та пасивів.

Задача 23. Визначте перелік ознак та стверджень, які характеризують вид діяльності:

- 1) необхідність розподілу за видами діяльності пояснюється необхідністю аналізу розподілу і перерозподілу доходів за видами діяльності;
- 2) необхідність розподілу за видами діяльності пояснюється необхідністю аналізу розподілу витрат та доданої вартості за видами діяльності;
- 3) одиницями класифікації за видами діяльності є сектори економіки;
- 4) одиницями класифікації за видами діяльності є підприємства, які проводять одну й ту саму основну діяльність;
- 5) вид діяльності – це сукупність секторів;
- 6) вид діяльності – це сукупність підприємств з однорідним виробництвом.

Задача 24. Визначте перелік стверджень, які характеризують категорії «податки» та «субсидії»:

- 1) усі податки в СНР ділять на податки на виробництво та імпорт і податки на доходи та майно;
- 2) усі податки в СНР ділять на поточні та капітальні;
- 3) поточні податки містять дві групи податків: податки на виробництво та податки на продукти;
- 4) поточні податки містять дві групи податків: податки на виробництво та імпорт і податки на доходи та майно;
- 5) субсидії на виробництво включають субсидії на продукти та інші субсидії на виробництво.

Задача 25. Визначте перелік ознак та стверджень, які характеризують податки на виробництво та імпорт:

- 1) це необов'язкові платежі;
- 2) це обов'язкові платежі;
- 3) це компенсовані платежі;
- 4) це некомпенсовані платежі;
- 5) ці податки відшкодовуються нефінансовими підприємствами;
- 6) ці податки відшкодовуються державою;

- 7) ці податки відшкодовуються у зв'язку з виробництвом та імпортом товарів і послуг;
- 8) ці податки відшкодовуються у зв'язку з отриманням доходу;
- 9) ці податки відшкодовуються у зв'язку з використанням у процесі діяльності трудових, матеріальних і природних ресурсів;
- 10) ці податки виплачуються в залежності від отриманого прибутку;
- 11) ці податки виплачуються незалежно від наявності прибутку.

Задача 26. Визначте перелік ознак та стверджень, які характеризують податки на продукти та імпорт:

- 1) це необов'язкові платежі;
- 2) це обов'язкові платежі;
- 3) величина податків залежить від кількості чи вартості товарів та послуг;
- 4) ці податки відшкодовуються у зв'язку з отриманням доходу;
- 5) ці податки відшкодовуються у зв'язку з використанням у процесі діяльності трудових, матеріальних і природних ресурсів;
- 6) до податків на продукти та імпорт належать податок на додану вартість, акцизи, імпортні мита тощо;
- 7) до податків на продукти та імпорт належить податок на прибуток.

Задача 27. Визначте перелік ознак та стверджень, які характеризують інші податки на виробництво:

- 1) ці податки відшкодовуються у зв'язку з виробництвом і імпортом товарів і послуг;
- 2) ці податки відшкодовуються у зв'язку з використанням у процесі діяльності трудових, матеріальних і природних ресурсів;
- 3) ці податки відшкодовуються у зв'язку з одержанням дозволів на специфічні види діяльності;
- 4) величина податків залежить від кількості чи вартості товарів та послуг;
- 5) до інших податків на виробництво та імпорт належать податок на додану вартість, податок на прибуток;
- 6) до інших податків на виробництво та імпорт належать податки на землю, на майно підприємств, податки, що пов'язані з використанням робочої сили;
- 7) до інших податків на виробництво та імпорт належать платежі за підприємницькі та професійні ліцензії.

Задача 28. Визначте перелік ознак та стверджень, які характеризують субсидії на продукти, це:

- 1) відшкодування з підприємств у бюджет країни;
- 2) відшкодування з державного бюджету підприємствам;
- 3) відшкодування з державного бюджету підприємствам у порядку регулювання цін на сільськогосподарську та іншу продукцію;
- 4) відшкодування на покриття поточних збитків;
- 5) відшкодування на покриття капітальних збитків;
- 6) відшкодування на покриття збитків шляхом поповнення оборотних коштів;
- 7) відшкодування на покриття збитків шляхом поповнення елементів основного капіталу.

Задача 29. Визначте перелік ознак та стверджень, які характеризують інші субсидії, пов'язані з виробництвом, це:

- 1) відшкодування з підприємств у бюджет країни;
- 2) відшкодування з державного бюджету підприємствам;
- 3) відшкодування для здійснення певної економічної та соціальної політики щодо використання ресурсів;
- 4) відшкодування на покриття поточних збитків;
- 5) відшкодування з державного бюджету підприємствам у порядку регулювання цін на сільськогосподарську та іншу продукцію.

Задача 30. Визначте перелік ознак та стверджень, які покладено в основу побудови рахунків СНР:

- 1) послідовність побудови відповідає послідовності відтворювального циклу;
- 2) кожний рахунок відображає декілька етапів відтворювального циклу;
- 3) кожний рахунок відображає один етап відтворювального циклу;
- 4) рахунки системи ділять на поточні, нагромадження та рахунки багатства;
- 5) у поточних рахунках операції переходять на наступний період;
- 6) у поточних рахунках операції повністю закінчуються в поточному періоді;
- 7) до поточних рахунків належать рахунки виробництва, доходів та капіталу;
- 8) до поточних рахунків належать рахунки виробництва та доходів.

Задача 31. За наведеними даними визначте валовий внутрішній продукт країни трьома методами:

Показник	Млн. грн.
Випуск в основних цінах	420
Податки на продукти та імпорт	29
Субсидії на продукти та імпорт	9
Проміжне споживання	197
Валовий прибуток, змішаний дохід	110
Оплата праці найманих працівників	106
Податки на виробництво та імпорт	35
Субсидії на виробництво та імпорт	8
Кінцеві споживчі витрати	167
Валове нагромадження	58
Чистий експорт товарів і послуг	18

Задача 32. За наведеними даними визначте показники результатів економічної діяльності країни:

Показник	Млрд. грн.
Валовий випуск (в основних цінах)	2700,0
Чисті податки на продукти та імпорт	100,0
Проміжне споживання	1411,0
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	650,0
Оплата праці, нарахована резидентами сезонним іноземним працівникам	1,5
Оплата праці резидентів, одержана від інших країн	4,5
Чисті податки на виробництво та імпорт	175,0
Сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн	5
Дохід від власності, одержаний від інших країн	13,0
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	11,0
Поточні трансферти, одержані від інших країн	2,4
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	1,8
Кінцеві споживчі витрати	1010,0
Споживання основного капіталу	127,0
Валове нагромадження основного капіталу	291,0
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	30,0
Придбання за виключенням вибуття цінностей	5,5
Капітальні трансферти, одержані від інших країн	10,3
Капітальні трансферти, передані іншим країнам	11,7
Чисте придбання фінансових активів	255,7
Чисте прийняття фінансових зобов'язань	199,0

Експорт товарів і послуг	352,5
Імпорт товарів і послуг	300,0

Визначте валовий внутрішній продукт країни трьома методами.

Задача 33. Дані щодо макроекономічних процесів у країні в звітному році (млрд. грн.):

- сумарна валова додана вартість – 108465;
- валовий випуск у основних цінах – 276246;
- податки на виробництво та імпорт – 27530;
- субсидії на виробництво та імпорт – 4555;
- чисті податки на продукти та імпорт – 21977;
- проміжне споживання – 167781;
- оплата праці, нарахована резидентами найманим працівникам – 57838;
- оплата праці, отримана резидентами країни – 57902;
- сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн – –3508;
- дохід від власності, одержаний від інших країн – 341;
- дохід від власності, сплачений іншим країнам – 3913;
- споживання основного капіталу – 23230;
- поточні податки на доходи, майно тощо, одержані від інших країн – 1;
- інші поточні трансферти, одержані від інших країн – 3138;
- інші поточні трансферти, сплачені іншим країнам – 234;
- соціальні допомоги, крім допомог у натурі, сплачені іншим країнам – 4;
- кінцеві споживчі витрати:
індивідуальні – 91064,
колективні – 9417;
- валове нагромадження основного капіталу – 25131;
- зміна запасів матеріальних оборотних коштів – –2519;
- придбання за виключенням вибуття цінностей – 134.

Визначте показники результатів економічної діяльності країни.

Задача 34. Дані щодо макроекономічних показників країни:

Показник	Млрд. грн.
Валовий внутрішній продукт у ринкових цінах	...
Валовий випуск у основних цінах	6928,05

Проміжне споживання	3222,60
Чисті податки на продукти та імпорт	321,45
Оплата праці найманих працівників	1985,10
Валовий прибуток, змішаний дохід	...
Чисті податки на виробництво та імпорт	594,00
Валове заощадження	...
Дохід від власності, одержаний від інших країн	43,95
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	217,05
Поточні трансферти, одержані від інших країн	2,7
Поточні трансферти, передані іншим країнам	6,6
Валовий національний дохід	...
Валовий національний наявний дохід	...
Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	...
Кінцеві споживчі витрати	3072,45
Валове нагромадження основного капіталу і зміна запасів матеріальних оборотних коштів	712,95
Придбання за виключенням вибуття цінностей	-50,55

Визначте відсутні в таблиці показники.

Задача 35. Визначте валовий внутрішній продукт трьома методами (млрд. грн.):

- випуск товарів і надання послуг в основних цінах – 292,5;
- проміжне споживання (включно з послугами фінансових посередників) – 144,8;
- чисті податки на продукти та імпорт – 14,6;
- інші чисті податки на виробництво – 1,7;
- оплата праці найманих працівників – 69,6;
- валовий прибуток, змішаний дохід – 76,4
- кінцеві споживчі витрати:
 - домашніх господарств – 65,8;
 - сектора загального державного управління – 25,1;
 - некомерційних організацій – 3,0;
- валове нагромадження основного капіталу – 33,3;
- зміна запасів матеріальних оборотних коштів – 8,5;
- сальдо експорту та імпорту – 20,6.

РОЗДІЛ 2. ПОТОЧНІ РАХУНКИ

2.1. Рахунок виробництва

Рахунок виробництва розробляється з метою аналізу результатів виробництва товарів і послуг. Він відображає операції, які безпосередньо відносяться до процесу виробництва. Його складають за галузями, секторами та для економіки в цілому (зведений рахунок).

У ресурсній частині рахунка виробництва за галузями та секторами (схема 2.1) відображається випуск товарів і послуг у основних цінах, який являє собою сумарну вартість усіх товарів і послуг, що є результатом виробничої діяльності господарчих одиниць-резидентів протягом даного періоду.

У розділі «Використання» відображається проміжне споживання товарів і послуг. Балансувальна стаття – валова додана вартість, яка визначається як різниця між випуском і проміжним споживанням.

Схема 2.1

Рахунок виробництва для сектора або галузі

Використання	Ресурси
2. Проміжне споживання	1. Випуск товарів і послуг
3. Валова додана вартість (п.1-п.2)	
Усього (п.2+п.3)	Усього (п.1)

Вихідним показником ресурсної частини зведеного рахунка виробництва (схема 2.2) є валовий випуск товарів і послуг.

Схема 2.2

Зведений рахунок виробництва

Використання	Ресурси
4. Проміжне споживання	1. Валовий випуск у основних цінах
5. Валовий внутрішній продукт у ринкових цінах (п.3-п.4)	2. Чисті податки на продукти та імпорт
	3. Валовий випуск у ринкових цінах (п.1+п.2)
Усього (п.4+п.5)	Усього (п.3)

У цьому рахунку валовий випуск відображається і в основних, і в ринкових цінах. Найбільше економічне значення має показник випуску в ринкових цінах. Цей показник визначає загальну вартість ви-

роблених товарів і послуг, які далі були використані на проміжне та кінцеве споживання. Показник випуску в ринкових цінах використовується також для ув'язки показників усіх рахунків системи в рахунку товарів і послуг.

Розділ “Використання” включає проміжне споживання та балансувальну статтю рахунка – валовий внутрішній продукт у ринкових цінах.

Склад і оцінка валового випуску. Валовий випуск продукції та послуг (ринкових та позаринкових) – це сумарний результат діяльності виробничих одиниць-резидентів протягом даного періоду. До його складу входять:

- усі товари і послуги, незалежно від їх використання (як товари, що передаються іншим одиницям, які не є їхніми виробниками, так і товари, вироблені для власного кінцевого споживання чи нагромадження, враховуючи приріст запасів матеріальних оборотних коштів у виробника);

- послуги державних закладів та некомерційних організацій, що надаються іншим інституційним одиницям безкоштовно або за економічно незначимими цінами;

- послуги домашніх господарств щодо проживання у власному житлі та домашні послуги, надані оплачуваною домашньою прислугою. Товари та послуги, створені тіньовою економікою, слід відносити до випуску.

Розрізняють ринковий та неринковий типи випуску. Ринковий включає товари та послуги:

- які реалізуються за економічно значущими цінами;

- обмін за бартером на інші товари, послуги або активи;

- які надаються роботодавцями власним працівникам як оплата праці в натуральній формі;

- які виробляються одним підрозділом та передаються іншому підрозділу цього ж підприємства для використання у виробництві в тому самому чи наступному періодах. До них належать, наприклад, насіння та корми, вироблені та спожиті в межах сільськогосподарського підприємства; вугілля, що використовується на шахтах у виробництві вугільних брикетів; матеріали, вжиті для будівництва господарським способом; продукти харчування, надані підсобними господарствами для їдалень, дитячих закладів, будинків відпочинку, що належать підприємству тощо;

– у вигляді готової продукції та незавершеного виробництва, що надходять у запаси матеріальних оборотних коштів у виробника та призначені для ринкового використання, тобто перераховані вище.

До неринкового випуску належать товари та послуги:

– вироблені інституційними одиницями для власного кінцевого споживання, тобто для кінцевого їх споживання чи нагромадження основного капіталу. Це, наприклад, сільськогосподарські та інші продукти, вироблені для власного споживання фермерськими (селянськими) або особистими підсобними господарствами; будівництво господарським способом та власними силами домашніх господарств; виробництво машин та устаткування для власного використання; вирощування худоби та багаторічних насаджень для використання в господарстві як основного капіталу; послуги щодо проживання у власному житлі; оплачені послуги домашньої прислуги;

– надані безоплатно чи за цінами, що не мають економічного значення, іншим інституційним одиницям. До них належать: товари та послуги індивідуального характеру, що надаються безоплатно або за цінами, які не мають економічного призначення, державними бюджетними закладами та некомерційними організаціями домашніх господарств (наприклад, надання безоплатної освіти та медичного обслуговування); колективні послуги (послуги колективного характеру, що надаються суспільству в цілому, виробництво яких організується державою та фінансується з державного бюджету країни (послуги органів безпосереднього управління, оборони та ін.); готова продукція та незавершене виробництво, що призначені для неринкового споживання та надходять до запасів матеріальних оборотних коштів у виробника.

Розрахунок випуску для окремих секторів економіки. Для сектора нефінансових корпорацій валовий випуск за період визначається як сума вартості реалізованої продукції та приросту вартості запасів готової продукції та незавершеного виробництва на кінець періоду порівняно з його початком.

Вартість випуску сектора фінансових корпорацій визначається як різниця між відсотками, отриманими банками за розміщення залучених ресурсів та виплачених банками за залучення фінансових ресурсів, із додаванням плати за інші послуги, надані клієнтам банку (зберігання коштовностей у сейфах, консультації з інвестування, обмін валюти).

Випуск страхових компаній розраховується таким чином: до різниці між отриманими страховими преміями та сплаченими страховими відшкодуваннями додається величина відсотків, отриманих страховими компаніями від інвестування страхових технічних резервів за мінусом приросту технічних страхових резервів.

Для секторів державного управління та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, випуск складається з вартості неринкових та ринкових послуг. Випуск неринкових послуг визначається як сума витрат на виробництво, а саме:

- витрат на придбання товарів та послуг для проміжного споживання;
- оплати праці;
- інших податків на виробництво;
- споживання основного капіталу.

Випуск за ринковими послугами для цих секторів визначається як сума грошових надходжень від продажу ринкової продукції (частково оплата послуг закладів охорони здоров'я, дитячих дошкільних установ тощо).

До випуску сектора домашніх господарств відносять:

- вартість виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, видобуток соли, заготівля торфу, водопостачання, виготовлення одягу, взуття та ін.;
- вартість будівництва власного житла та інших будівель, вдосконалення вже наявних;
- послуги, пов'язані з проживанням в особистому помешканні;
- домашні послуги, що надаються найманими працівниками.

Склад і оцінка проміжного споживання. Проміжне споживання – це вартість усіх спожитих благ (за відрахуванням споживання основного капіталу) та ринкових послуг, яка спожита протягом періоду інституційними одиницями для виробництва інших благ та послуг.

У проміжне споживання включають:

- матеріальні витрати (сировина, покупні матеріали, запасні частини, паливо і т.п. та матеріальні послуги);
- вартість нематеріальних послуг (юридичні послуги, плата за оренду виробничих фондів, плата за послуги фінансового посередництва, плата навчальним закладам за підготовку працівників і т.д.);
- витрати на відрядження в частині оплати проїзду та послуг готелів;

– інші витрати (представницькі витрати, витрати щодо набору робочої сили, витрати на утримання наукових, медичних та культурних підрозділів, що знаходяться на балансі підприємства і т.д.).

Проміжне споживання не включає:

– витрат на будівництво і капітальний ремонт будівель і споруд, модернізацію і ремонт машин і обладнання для збільшення строку їх експлуатації і підвищення продуктивності (у СНР ці витрати трактуються як нагромадження основного капіталу);

– витрати на поточний ремонт житла, організованого мешканцями (орендарями) – купівля фарби, шпалер тощо (у СНР ці витрати трактуються як витрати на кінцеве споживання);

– вартості товарів і послуг, наданих підприємством його робітникам безплатно або за зниженими цінами, у вигляді оплати праці в натуральній формі та ін. (розглядається як оплата праці);

– орендну плату за використання землі (розглядається як доходи від власності).

Товари і послуги, які призначено для проміжного споживання, оцінюються в цінах покупця, чинних у момент споживання цих товарів і послуг у процесі виробництва, а не в момент придбання. Проте показник проміжного споживання, одержаний на основі даних бухгалтерської звітності, як правило, не відповідає цьому принципу оцінки. Тому стає необхідним коригування величини проміжного споживання, яке полягає в переоцінці його матеріальних складових з урахуванням середньої зміни цін за період зберігання виробничих запасів.

Напрямки аналізу показників рахунку виробництва. Існує два основних напрямки аналізу показників рахунку виробництва. Перший стосується аналізу структури показників рахунку та охоплює:

– визначення частки товарів і послуг, ринкового та неринкового виробництва, окремих галузей та секторів економіки в загальному обсязі випуску товарів і послуг та у валовому внутрішньому продукті;

– виявлення податкової місткості виробництва на основі порівняння показників обсягу податків з показниками результатів виробництва;

– аналіз ефективності виробництва на основі порівняння показників результатів виробництва з показниками проміжного споживання;

– аналіз співвідношення валової доданої вартості та валового внутрішнього продукту і витрат праці у галузях, секторах чи в еконо-

міці в цілому, що характеризує продуктивність праці в галузях, секторах чи суспільну продуктивність праці. Витрати живої праці можуть характеризуватися показниками: чисельність зайнятих у виробництві, кількість відпрацьованого часу, величина оплати праці (з рахунка утворення доходу);

– аналіз співвідношення ВВП чи валової доданої вартості галузі або сектора економіки та сукупних витрат праці та капіталу (проміжне споживання, споживання основного капіталу, витрати живої праці), яке характеризує обсяг кінцевого результату виробництва, що припадає на одиницю витрат і являє собою загальний, зведений показник рівня економічної ефективності виробництва.

Другий напрямок аналізу рахунка виробництва пов'язаний із аналізом динаміки та впливу факторів показників результатів виробничої діяльності. Він здійснюється за допомогою індексного та кореляційно-регресійного аналізу.

На основі балансувальної статті рахунка виробництва розраховують аналітичні показники (наприклад, ВВП на душу населення), які використовують у міжнародних порівняннях.

2.2. Рахунки доходів

Рахунки доходу є центральними в системі рахунків, бо вони пов'язують результат виробництва з процесами нагромадження та зміни фінансових активів і пасивів.

Рахунки доходу поділяють на три групи – це рахунки первинного розподілу доходу, рахунок вторинного розподілу доходу та рахунок використання доходу. У свою чергу, рахунки первинного розподілу доходу складаються з рахунка утворення доходу та рахунка розподілу первинного доходу.

Первинним доходом є доход від виробничої діяльності та доход від власності.

Доход від виробничої діяльності включає:

- оплату праці найманих працівників;
- податки на виробництво та імпорт;
- валовий прибуток, змішаний доход.

Доход від власності - це доход від надання в користування іншим інституційним одиницям фінансових і нефінансових активів, у тому числі землі, корисних копалин та інших нефінансових невироб-

лених активів. Тобто це проценти, дивіденди, рента за користування землею, плата за розробку корисних копалин та ін.

2.2.1. Рахунки первинного розподілу доходу

Рахунок утворення доходу відображає використання валового внутрішнього продукту (по секторах і галузях – валової доданої вартості) на виплату первинного доходу від виробничої діяльності інституційними одиницями-резидентами і резидентам, і нерезидентам. Підкреслимо, що у цьому рахунку відображаються виплачений дохід від виробничої діяльності, а не одержаний первинний дохід. Доход від власності в рахунку утворення доходу не відображається.

Ресурсною частиною рахунка на рівні сектора або галузі (схема 2.3) є балансувальна стаття рахунка виробництва – валова додана вартість.

Розділ «Використання» включає елементи первинного розподілу валової доданої вартості на оплату праці найманих працівників, інші податки на виробництво та імпорту (за винятком субсидій на виробництво та імпорту). У рахунку утворення доходу за секторами або галузями відображаються тільки інші чисті податки на виробництво, бо саме вони є компонентами валової доданої вартості, яка обчислюється в основних цінах.

Балансувальною статтею рахунка утворення доходу є валовий прибуток, змішаний дохід. Її дістають після відрахування з валової доданої вартості оплати праці, а також інших чистих податків на виробництво та імпорту.

Схема 2.3

Рахунок утворення доходу для сектора або галузі

Використання	Ресурси
3. Оплата праці найманих працівників	1. Валова додана вартість
4. Інші чисті податки на виробництво та імпорту	
5. Валовий прибуток, змішаний дохід (п.2-п.3-п.4)	
6. Усього (п.3+п.4+п.5)	2. Усього (п.1)

Для економіки в цілому складається зведений рахунок утворення доходу (схема 2.4). У ресурсну частину рахунка переноситься показник ВВП з рахунка виробництва, а в розділі «Використання» відобра-

жаються оплата праці та чисті податки на виробництво та імпорту. Балансувальною статтею є валовий прибуток економіки, змішаний дохід.

Відповідно до методології СНР оплата праці найманих працівників охоплює всі виплати інституційними одиницями-резидентами своїм найманим працівникам (резидентам і нерезидентам). Він включає елементи: заробітну плату (в грошовій та натуральній формі), а також фактичні та умовні внески на соціальне страхування.

Схема 2.4

Зведений рахунок утворення доходу

Використання	Ресурси
3. Оплата праці найманих працівників	1. Валовий внутрішній продукт у ринкових цінах
4. Чисті податки на виробництво та імпорту	
5. Валовий прибуток, змішаний дохід (п.2-п.3-п.4)	
6. Усього (п.3+п.4+п.5)	2. Усього (п.1)

Розрахунок заробітної плати в Держкомстаті України проводиться за такою схемою. Додаються:

1) Основна та додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати в госпрозрахункових підприємствах, кооперативних, спільних та малих підприємствах, оплата працівників колективних сільськогосподарських підприємств, оплата найманого персоналу колективних сільськогосподарських підприємств, оплата кадрового персоналу Міністерства оборони, оплата найманого персоналу Міністерства оборони, оплата працівників бірж, оплата служителів релігійних культів.

2) Добові зі складу коштів на відрядження.

Відраховуються:

3) Суми відшкодування втраченого заробітку внаслідок тимчасової втрати працездатності до величини фактичного заробітку в разі, коли працівник продовжує працювати на підприємстві.

4) Оплата навчальних відпусток, наданих працівникам, які навчаються у вечірніх та заочних вищих і середніх спеціальних навчальних закладах.

5) Доплати, пов'язані з ліквідацією наслідків аварії на ЧАЕС.

6) Матеріальна допомога.

7) Оплата додаткових відпусток, одноразова допомога з виходу на пенсію, оплата за навчання дітей працівників.

8) Витрати на погашення позик, виданих для поліпшення житлових умов.

9) Витрати на благоустрій садових товариств.

Усього заробітної плати: 1+2-3-4-5-6-7-8-9.

Фактичні внески підприємств на соціальне страхування містять внески, які здійснюють підприємства та організації у державні та недержавні фонди соціального страхування, Пенсійний фонд, Фонд сприяння зайнятості відповідно до програм соціального забезпечення і соціального страхування населення. Ці платежі є основним джерелом для виплат соціальної допомоги при конкретних обставинах, які знижують рівень матеріального становища робітника. Не зважаючи на те, що ці внески здійснюються безпосередньо страховим організаціям, вони розглядаються як частина оплати праці працівникам, яку вони потім перераховують страховим організаціям.

Умовні внески на соціальне страхування являють собою соціальну допомогу, яка виплачується підприємствами своїм працівникам, колишнім працівникам, їх утриманцям за рахунок власних засобів. Умовні розрахунки на соціальне страхування складаються з таких елементів:

1) Виплати за скорочення штатів, оплата навчальних відпусток, доплата до фактичного заробітку в разі тимчасової непрацездатності.

2) Вартість путівок на лікування за рахунок коштів госпрозрахункових підприємств.

3) Виплати стипендій за рахунок коштів підприємств.

4) Пенсії військовослужбовців.

Існують два основних напрямки аналізу рахунка утворення доходу: аналіз динаміки його показників і вивчення структури та координації за такими напрямками:

– визначення частки оплати праці найманих працівників, чистих податків та валового прибутку у ВВП;

– отримання оцінки зарплатомісткості на основі порівняння оплати праці та ВВП, порівняння зарплатомісткості ВДВ у різних галузях;

– визначення частки виплат у грошовій та натуральній формі в оплаті праці найманих працівників, частки оплати праці різних категорій працівників, аналіз галузевих відмінностей оплати праці;

- аналіз основних показників рахунку утворення доходу в розрахунку на одного зайнятого та на одного мешканця країни;
- дослідження зміни ефективності використання живої праці на основі аналізу співвідношення темпів росту ВСВ чи ВВП та оплати праці та ін.

Рахунок розподілу первинного доходу відображає його розподіл серед тих, хто отримує дохід. Рахунок складається для секторів та економіки в цілому.

У ресурсну частину рахунка розподілу первинного доходу для сектора (схема 2.5) з попереднього рахунка переноситься балансувальна стаття – валовий прибуток, змішаний дохід для відповідного сектора. Також у ресурсах показують інші доходи від виробничої діяльності та одержаний дохід від власності.

У «Використанні» відображають сплачений відповідним сектором дохід від власності.

Балансувальна стаття рахунка розподілу первинного доходу – це валове сальдо первинних доходів.

Схема 2.5

Рахунок розподілу первинного доходу для сектора

Використання	Ресурси
6. Дохід від власності сплачений	1. Валовий прибуток, змішаний дохід
7. Валове сальдо первинних доходів (п.5-п.6)	2. Оплата праці найманих працівників
	3. Чисті податки на виробництво та імпорт
	4. Дохід від власності одержаний
8. Усього (п.6+п.7)	5. Усього (п.1+п.2+п.3+п.4)

У зведеному рахунку розподілу первинного доходу (схема 2.6) в ресурсах та у використанні будуть відображатися тільки первинний дохід, одержаний від інших країн та сплачений іншим країнам.

Резиденти країни одержують такі первинні доходи з-за кордону: заробітну плату своїх громадян за кордоном; прибуток підприємств, який отримано від діяльності за кордоном, але переказано в Україну і т.п.

Відповідно сплачуються іншим країнам доходи іноземних громадян або корпорацій-нерезидентів, які не буде використано в Україні.

На рівні економіки в цілому сальдо первинних доходів, визначених на валовій основі, тобто до урахування споживання основного капіталу, становить валовий національний дохід (ВНД) (балансувальна стаття рахунка).

Схема 2.6

Зведений рахунок розподілу первинного доходу

Використання	Ресурси
6. Доходи від власності, сплачений іншим країнам	1. Валовий прибуток економіки, змішаний дохід
7. Валовий національний дохід (п.5-п.6)	2. Оплата праці найманих працівників
	3. Чисті податки на виробництво та імпорт
	4. Дохід від власності, одержаний від інших країн
8. Усього (п.6+п.7)	5. Усього (п.1+п.2+п.3+п.4)

Доходи від власності в СНР включають: відсотки; розподілений дохід корпорацій; дивіденди; вилучення з доходу квазікорпорацій; ренту; дохід від власності, що належить власникам страхових полісів. Отже, доходами від власності є первинні доходи, які отримують від надання в користування фінансових або нефінансових, нестворених активів (природних ресурсів, включаючи землю) іншим одиницям.

Відсотки – доходи від власності, що їх отримують власники певних видів фінансових активів – вклади, цінні папери (крім акцій), позики або інші рахунки дебіторів.

Розподілений дохід корпорацій – дивіденди, що виплачуються корпоративними підприємствами, та вилучення з доходу квазікорпоративних підприємств.

Дивіденди – дохід від власності, на який акціонери отримують право, передаючи кошти в розпорядження корпорації (через купівлю акцій).

Вилучений дохід квазікорпорацій – дохід від власності, що нараховується власнику квазікорпорацій пропорційно до його інвестицій в підприємство.

Рента – дохід від власності, що виплачується власникам матеріальних нестворених активів (природних ресурсів, включаючи землю) в обмін на дозвіл іншій інституційній одиниці експлуатувати даний актив.

Дохід від власності, отриманий від інвестування резервів страхування життя, це дохід домашніх господарств, які мають страхові поліси.

У «Використанні» відображають передані відповідними секторами доходи від власності. Треба розуміти, що ці доходи відображаються в ресурсній частині для господарчих одиниць, які їх отримують (кредитори, акціонери, землевласники і т.п.). Наприклад, проценти, сплачені банкам, будуть показані в «Використанні» рахунків усіх секторів, крім сектора «Фінансові корпорації», а загальний обсяг сплачених процентів усіма секторами буде вказаним у розділі «Ресурси» як дохід від власності сектора «Фінансові корпорації».

У рахунку утворення доходу оплата праці була показана в розділі «Використання» як сума, яка нарахована найманим працівникам виробниками-резидентами. У рахунку розподілу первинного доходу вона відображається у ресурсній частині як сума, яка отримана сектором «Домашні господарства».

Податки на виробництво та імпорт у рахунку утворення доходу в розділі «Використання» показані як суми, які нараховані резидентами, а у рахунку первинного розподілу доходу вони відображаються як доходи, які отримані сектором «Органи державного управління».

Між показниками валового національного доходу та валового внутрішнього продукту є певний взаємозв'язок. Валовий внутрішній продукт – це показник виробництва і визначається він за допомогою категорій випуску та проміжного споживання, які також є суто виробничими показниками. Валовий національний дохід отримується як сума доходів резидентних одиниць української економіки. Валовий внутрішній продукт і валовий національний дохід різняться на сальдо факторних доходів із-за кордону. Якщо вилучити з ВНД споживання основного капіталу, отримаємо чистий національний дохід.

Основними напрямками аналізу рахунка розподілу первинного доходу є:

- аналіз структури ВНД за видами первинного доходу, за секторами – отримувачами первинного доходу;
- аналіз співвідношення ВНД і ВВП;
- порівняння первинного доходу, одержаного сектором економіки, з його внеском в утворення ВВП;
- аналіз динаміки показників рахунка;
- визначення тенденцій у зміні обсягу та структури одержаного резидентами первинного доходу.

2.2.2. Рахунки вторинного розподілу доходу

Рахунок відображає, як валовий національний дохід на рівні економіки, або валове сальдо первинних доходів на рівні сектора трансформується (через одержання й сплату поточних трансфертів) у наявний дохід – кінцеву суму, яку можна використовувати для цілей споживання та заощадження.

У ресурсній частині (для сектора) рахунок містить показник валове сальдо первинних доходів, який переноситься з попереднього рахунка (схема 2.7). Також у ресурсній частині відображаються поточні трансферти, одержані господарчими одиницями (в грошовому вираженні).

Схема 2.7

Рахунок вторинного розподілу доходу для сектора

Використання	Ресурси
4. Поточні трансферти передані (у грошовому вираженні)	1. Валове сальдо первинних доходів
5. Валовий наявний дохід (п.3-п.4)	2. Поточні трансферти одержані (у грошовому вираженні)
6. Усього (п.4+п.5)	3. Усього (п.1+ п.2)

У частині «Використання» відображаються поточні трансферти в грошовому вираженні, передані іншим господарчим одиницям.

Балансувальна стаття рахунка - валовий наявний дохід.

Для секторів економіки складають також рахунок перерозподілу доходу в натурі (схема 2.8). Він є необхідним через те, що в Україні значна частка доходів отримується не в грошовому, а в натуральному вигляді, тобто у вигляді тієї чи іншої продукції або послуги. Цей рахунок має особливе значення для секторів домашніх господарств, некомерційних організацій та загального державного управління. Ресурси рахунка перерозподілу доходу в натурі, крім наявного доходу, утворюють соціальні трансферти в натурі (допомога, неринкові послуги, як-то освіта, охорона здоров'я), що одержують домашні господарства. У використанні рахунка відображаються ті самі трансферти, але такі, що передають урядові та неприбуткові установи. Балансувальною статтею рахунка є валовий скоригований наявний дохід.

Рахунок перерозподілу доходу в натурі

Використання	Ресурси
4. Соціальні трансферти в натурі передані	1. Валовий наявний дохід
5. Валовий скоригований наявний дохід	2. Соціальні трансферти в натурі одержані
6. Усього (п.4+п.5)	3. Усього (п.1+ п.2)

Зведений рахунок вторинного розподілу доходу (схема 2.9). На рівні економіки в ресурсній частині рахунка відображаються валовий національний дохід і поточні трансферти, одержані від інших країн. У розділі «Використання» відображаються поточні трансферти, передані іншим країнам. Балансувальна стаття рахунка - валовий національний наявний дохід. Таким чином, він більший за валовий національний дохід на величину сальдо поточних трансфертів, одержаних від інших країн.

Зведений рахунок вторинного розподілу доходу

Використання	Ресурси
4. Поточні трансферти, передані іншим країнам	1. Валовий національний дохід
5. Валовий національний наявний дохід (п.3-п.4)	2. Поточні трансферти, одержані від інших країн
6. Усього (п.4+п.5)	3. Усього (п.1+ п.2)

Рахунок вторинного розподілу доходу характеризується наявністю специфічних операцій – поточних трансфертів.

Трансферт – це операція, коли одна інституційна одиниця надає товар, послугу або актив іншій інституційній одиниці. Трансферти діляться на поточні та капітальні.

Поточні трансфертні операції – це односторонні перерозподільні потоки доходів, які не викликають потоків доходів у зворотному напрямі, здійснюються більш-менш регулярно та пов'язані із зменшенням чи зростанням поточних доходів господарчих одиниць. Вони включають:

- поточні податки на дохід і майно;
- внески на соціальне страхування;

- соціальні допомоги;
- інші поточні трансферти.

Для сторони, що одержує поточні трансферти, на відміну від капітальних, вони не є джерелом інвестування. Сторона, що сплачує, виплачує поточні трансферти за рахунок своїх поточних надходжень. Трансферт у грошовій формі – це виплата або переказ вкладу однією одиницею іншій без отримання будь-якого еквівалента. Трансферт у натуральній формі – передача власності на товар або актив (крім готівки) чи надання послуги також без отримання будь-якого еквівалента.

Треба відрізнити поточний трансферт від капітального. Капітальні трансфертні операції пов'язані з передачею капіталу чи заощаджень від однієї одиниці іншій: субсидії на будівництво об'єктів, передача без відшкодувань основних фондів та ін. Капітальний трансферт у натуральній формі – це передача власності на актив, окрім запасів матеріальних оборотних засобів.

Поточні податки на доходи та майно, одержані від інших країн, складаються, в основному, з податків, якими обкладаються доходи та майно домашніх господарств і корпорацій. Такі податки можуть виплачуватися і нерезидентами або державними одиницями чи некомерційними організаціями, що обслуговують домашні господарства.

Класифікація поточних податків на доходи і майно складається з таких категорій:

А. Поточні податки на доходи:

- 1) податки з доходів фізичних осіб або з доходів домашніх господарств (включаючи податки з доходів власників некорпоративних підприємств);
- 2) податки на доходи корпорацій;
- 3) податки на виграші в лотереях і азартних іграх;
- 4) податки на приріст капіталу;
- 5) інші поточні податки.

Б. Поточні податки на капітал:

- 1) податки на землю та будівлі (за винятком податків на власні або орендовані будівлі та землю підприємств, які використовуються ними у виробничих цілях і розглядаються як інші податки на виробництво);
- 2) податки на чисту вартість капіталу;
- 3) податки на інші активи (тобто ювелірні вироби та інші предмети розкошу);

В. Різні податки:

- 1) подушні податки;
- 2) податки на витрати (альтернатива податків на доходи, на практиці застосовуються рідко);
- 3) платежі домашніх господарств за отримання різних ліцензій (наприклад, на володіння або користування автомобільним засобом, на мисливство та рибальство, та ін.);
- 4) податки на міжнародні операції (тобто у зв'язку із поїздками за кордон, грошовими переказами за кордон, іноземними інвестиціями та ін., за винятком податків, що їх сплачують виробники).

Внески на соціальне страхування складаються з виплат наймачів, найманих робітників, самозайнятих і незайнятих осіб у програми соціального страхування. Допомога виплачується одержувачам, які потребують лікування, компенсації зменшення доходу внаслідок втрати працездатності тощо.

Соціальні допомоги складаються з допомоги за соціальним страхуванням і безпосередньо соціальної допомоги. Допомога за соціальним страхуванням – це поточні трансферти в грошовій або натуральній формі через фонди соціального забезпечення домашнім господарствам, які мають на них право за програмами соціального страхування. Безпосередня соціальна допомога – це поточні трансферти, що виплачуються в грошовій або натуральній формі домашнім господарствам державними одиницями для задоволення тих самих потреб, що й допомога за соціальним страхуванням, але поза програми соціального страхування. Соціальну допомогу класифікують згідно з видом програми, за якою здійснюються виплати: фонди соціального забезпечення, програми соціального страхування зі створенням спеціальних фондів, програми соціальної допомоги.

Інші поточні трансферти складаються з усіх поточних трансфертів, за винятком вищеназваних. З-поміж найважливіших можна назвати такі:

- страхові премії, не пов'язані зі страхуванням життя (з відрахуванням плати за послугу);
- страхові відшкодування, не пов'язані зі страхуванням життя;
- поточні трансферти всередині сектора загального державного управління;
- поточні трансферти між державними одиницями різноманітних країн або між державними одиницями та міжнародними організаціями;

– інші поточні трансферти між резидентними інституційними одиницями або між резидентними і нерезидентними одиницями (трансферти між некомерційними організаціями, між домашніми господарствами; пені і штрафи, що накладаються на інституційні одиниці судами; виплати компенсацій і т.п.)

Принципи віднесення операцій вторинного розподілу між секторами. Вторинний розподіл – це перерозподіл уже отриманих первинних доходів між секторами.

Наприклад, фактичні відрахування на соціальне страхування, показані в рахунках утворення та розподілу первинного доходу в складі статті «оплата праці найманих працівників», у даному рахунку розглядаються як трансферти, які передаються організаціям соціального страхування домашніми господарствами для подальших виплат їм пенсій за віком та інших допомог. Умовні внески на соціальне страхування, які відображаються у рахунках утворення доходу та розподілу первинного доходу як компоненти оплати праці найманих працівників, у рахунку вторинного розподілу доходу показуються як відрахування працівників в умовні фонди соціального страхування нефінансових підприємств, фінансових підприємств (чи інших секторів, до яких належить роботодавець) і як виплати соціальної допомоги з цих умовних фондів домашнім господарствам.

Таким чином, домашні господарства сплачують прибуткові податки та відрахування на соціальне страхування, добровільні внески в громадські організації, що трактуються в СНР як інші трансферти в грошовій формі, але також і одержують різноманітні соціальні виплати: допомогу за соціальним страхуванням, пенсії і т. п. Підприємства виплачують податок на прибуток і можуть робити внески в некомерційні організації. У рахунках секторів такі операції відбиваються двічі згідно з принципом подвійного запису. Наприклад, виплата прибуткового податку відображається зі знаком мінус у розділі “Використання” в рахунку сектора домашніх господарств, а зі знаком плюс – у розділі «Ресурси» в рахунку сектора держави.

Основні напрямки аналізу рахунку вторинного розподілу доходу стосуються:

– визначення сукупного платоспроможного попиту на товари й послуги та місткості ринку;

– показника наявного доходу в розрахунку на душу населення, який є найбільш загальним показником рівня життя населення;

– аналізу динаміки рівня життя населення із використанням показників наявного доходу в номінальному та реальному вираженні.

2.2.3. Рахунки використання доходу

Завершальну групу рахунків доходу являють собою рахунки використання доходу. Для сектора складають два рахунки використання доходу: рахунок використання наявного доходу та рахунок використання скоригованого наявного доходу.

Наявний дохід може бути використаний на кінцеве споживання та заощадження.

Під кінцевим споживанням розуміють витрати інституційних одиниць на товари та послуги для задоволення поточних індивідуальних чи колективних потреб.

Заощадження як категорія СНР означає вкладення отриманого доходу в капітальне будівництво, придбання основних фондів, матеріальних оборотних засобів, нематеріальних активів і цінностей.

Категорія «кінцеві споживчі витрати» стосується трьох секторів економіки: сектора домогосподарств, сектора державного управління та сектора некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства.

Кінцеві споживчі витрати домогосподарств повністю розглядаються як індивідуальні та відображають витрати домашніх господарств - резидентів на придбання споживчих товарів і послуг за рахунок наявного доходу домогосподарств. Ці витрати розподіляють на основі Класифікатора витрат на споживчі товари та послуги. Відповідно до Класифікатора, ці витрати стосуються витрат на:

- харчові продукти, напої та тютюнові вироби;
- одяг і взуття;
- житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива;
- меблі, побутові прилади та ремонт;
- охорону здоров'я;
- транспорт;
- відпочинок, розваги та культуру;
- освіту, кафе, ресторани та готелі;
- інші товари та послуги.

Кінцеві споживчі витрати домогосподарств, крім покупки товарів і послуг в усіх видах торговельної мережі містять:

- вартість продуктів і послуг, отриманих домогосподарствами як оплата праці в натуральній формі;
- вартість продуктів харчування та інших товарів, вироблених для власного споживання;
- умовно обчислену вартість послуг щодо мешкання у власному житлі (фактично, у розмірі квартплати).

Кінцеві споживчі витрати домогосподарств не включають:

- покупки будинків, квартир (валове нагромадження основного капіталу);
- покупки товарів та інші витрати для виробничих цілей (проміжне споживання);
- витрати підприємств на утримання медпунктів, спортивних залів та інші, пов'язані зі створенням нормальних умов праці (проміжне споживання);
- послуги членів домогосподарств щодо приготування їжі, прибирання помешкань (одночасно оплата аналогічних послуг домашньої прислуги включається у кінцеве споживання).

Кінцеві споживчі витрати сектора державного управління розглядають частково як індивідуальні та частково як колективні. Ці витрати дорівнюють випуску сектора державного управління та являють собою поточні витрати державних закладів, що надають безплатні послуги домогосподарствам.

У склад витрат, які задовольняють індивідуальні потреби домогосподарств, тобто надаються окремим особам, включають витрати:

- закладів охорони здоров'я;
- освіти;
- культури, мистецтва;
- соціального забезпечення, опікунства та ін.

У склад витрат, які задовольняють колективні потреби, тобто надаються суспільству в цілому, включають витрати:

- державних служб загального призначення;
- на оборону;
- на науку;
- на підтримку суспільного порядку та ін.

Кінцеві споживчі витрати некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, визначаються в розмірі їх поточних витрат (на безплатні послуги) і повністю розглядаються як індивідуальні.

У склад поточних витрат некомерційних організацій, що обслуговують домогосподарства, не включають витрати підприємств, що належать їм, наприклад типографій. Їх діяльність відображається аналогічно діяльності інших підприємств, які зайняті виробництвом товарів і послуг.

У рахунку використання наявного доходу для сектора (схема 2.10) у ресурсній частині відображається валовий наявний дохід, який переноситься з рахунка вторинного розподілу доходу. У “Використанні” відображаються кінцеві споживчі витрати домашніх господарств, державних установ і некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства.

Схема 2.10

Рахунок використання наявного доходу для сектора

Використання	Ресурси
3. Кінцеві споживчі витрати	1. Валовий наявний дохід
у тому числі:	
домашніх господарств	
державних установ	
некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства	
4. Валове заощадження (п.2-п.3)	2. Усього (п.1)
5. Усього (п.3+п.4)	

Різниця між валовим наявним доходом і кінцевими споживчими витратами є балансувальною статтею рахунка. Вона має назву валове заощадження.

У зведеному рахунку використання національного наявного доходу (схема 2.11) у розділі «Ресурси» відображається валовий національний наявний дохід, а в розділі “Використання” – кінцеві споживчі витрати. Балансувальною статтею рахунка є валове заощадження. Кінцеві споживчі витрати відображаються в рахунку в розрізі трьох секторів, які фактично ці витрати фінансують.

Зведений рахунок
використання валового національного наявного доходу

Використання	Ресурси
3. Кінцеві споживчі витрати, у тому числі домашніх господарств державних установ некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства	1. Валовий національ- ний наявний дохід
4. Валове заощадження (п.2-п.3)	
5. Усього (п.3+п.4)	2. Усього (п.1)

Рахунок використання скоригованого наявного доходу.

Кінцеве споживання може бути представленим як витрати на кінцеве споживання трьох секторів економіки, або як сума фактичного кінцевого споживання двох секторів – сектора домашніх господарств та сектора органів державного управління.

Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств дорівнює сумі витрат на кінцеве споживання:

- домашніх господарств,
- органів державного управління у частині витрат на кінцеве споживання тільки індивідуальних товарів і послуг,
- некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства.

Фактичне кінцеве споживання органів державного управління дорівнює їх витратам на кінцеве споживання колективних послуг (тобто – це вартість загальних витрат сектора за винятком витрат на індивідуальні товари та послуги).

Некомерційні організації, які обслуговують домашні господарства, не мають фактичного кінцевого споживання, бо усі послуги, які вони надають, розглядаються як індивідуальні та відносяться до фактичного кінцевого споживання домашніх господарств.

Зрозуміло, що сума витрат усіх одиниць на кінцеве споживання дорівнює сумі їх фактичного споживання.

У ресурсній частині рахунка використання скоригованого наявного доходу (схема 2.12), таким чином, відображається скоригований валовий наявний дохід. У частині “Використання” наведено фактичне кінцеве споживання – індивідуальне та колективне. Балансувальна стаття цього рахунка є однаковою за назвою та величиною з

балансувальною статтею рахунка використання наявного доходу – це валове заощадження. Рахунок складається тільки для секторів, бо в масштабах економіки соціальні трансферти в натурі, одержані та передані, взаємно погашаються.

Основним напрямком аналізу рахунків використання доходу є вивчення структури наявного доходу та його динаміки.

Рахунки дозволяють проаналізувати важливу економічну пропорцію між кінцевим споживанням і заощадженням та тенденції в її зміні.

На основі рахунків можна проаналізувати залежність споживання та заощадження від доходів та інших факторів.

Схема 2.12

Рахунок використання скоригованого наявного доходу

Використання	Ресурси
3. Фактичне кінцеве споживання	1. Скоригований валовий наявний дохід
індивідуальне	
колективне	
4. Валове заощадження (п.2-п.3)	2. Усього (п.1)
5. Усього (п.3+п.4)	

Аналіз структури витрат домашніх господарств на кінцеве споживання дозволяє робити висновки щодо рівня життя населення. Так, у міждержавних порівняннях рівня життя населення використовується показник частки витрат на харчування (чим він є нижчим, тим вважається вищим рівень життя).

При аналізі динаміки кінцевого споживання треба враховувати, що він часто вимагає переоцінки цього показника у порівнянні ціни.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Наведіть схему рахунка виробництва для сектора та опишіть його елементи.
2. Назвіть елементи зведеного рахунка виробництва.
3. Що являє собою валовий випуск продукції та послуг та як він розраховується для галузей, в яких безпосередньо виробляються матеріальні блага?
4. Як обчислюється валовий випуск у галузях сфери обігу?
5. Як у сфері ринкових послуг розраховується валовий випуск?
6. Чому дорівнює валовий випуск у сфері неринкових послуг?

7. Як у СНР визначається проміжне споживання та з яких елементів воно складається?
8. Які елементи витрат не включає проміжне споживання?
9. У яких цінах оцінюються товари і послуги, призначені для проміжного споживання?
10. Висвітліть напрямки аналізу рахунка виробництва.
11. Які групи рахунків доходу розробляються у СНР?
12. Дайте поняття первинного доходу, доходу від виробничої діяльності та доходу від власності, як воно визначене у СНР.
13. Назвіть елементи рахунка утворення доходу для сектора.
14. Складіть схему зведеного рахунка утворення доходу.
15. Які елементи оплати праці найманих працівників відокремлюють у рахунку утворення доходу?
16. Як у Держстаті України здійснюють розрахунок заробітної плати?
17. Що розуміють під фактичними внесками підприємств на соціальне страхування?
18. Що являють собою умовні внески на соціальне страхування та з яких елементів вони складаються?
19. Назвіть напрямки аналізу рахунка утворення доходу.
20. Назвіть елементи рахунка розподілу первинного доходу для сектора та складіть його схему.
21. Опишіть елементи зведеного рахунка розподілу первинного доходу.
22. Який взаємозв'язок існує між показниками валового внутрішнього продукту та валового національного доходу?
23. Прокоментуйте напрямки аналізу рахунка розподілу первинного доходу.
24. Назвіть елементи рахунка вторинного розподілу доходу для сектора.
25. Складіть рахунок перерозподілу доходу в натурі.
26. Назвіть статті ресурсів та їх використання у зведеному рахунку вторинного розподілу доходу.
27. Дайте визначення трансфертних операцій. Що таке поточні та капітальні трансферти?
28. Які податки та внески включають поточні трансфертні операції?
29. Наведіть та розшифруйте елементи класифікації поточних податків на доходи та майно.

30. Розшифруйте категорії: внески на соціальне страхування, соціальні допомоги, інші поточні трансферти.

31. Розкрийте принципи віднесення операцій вторинного розподілу між секторами.

32. Назвіть основні напрямки аналізу рахунка вторинного розподілу доходу.

33. Які існують форми використання наявного доходу?

34. Для яких секторів економіки розраховують витрати на кінцеве споживання?

35. Що включають витрати на кінцеве споживання окремих секторів?

36. Наведіть схеми рахунків використання наявного доходу для сектора та для економіки в цілому.

37. Для яких секторів економіки розраховують фактичне кінцеве споживання і чим воно відрізняється від витрат на кінцеве споживання відповідних секторів?

38. Наведіть схему рахунка використання скоригованого наявного доходу.

39. Які ви знаєте основні напрямки аналізу рахунків використання доходу?

Розв'язання типових задач

Приклад 3. За даними приклада 1 (розділ 1):

1) скласти рахунок виробництва для країни в поточному році;

2) розрахувати відносні величини структури валового випуску в ринкових цінах;

3) обчислити відносну величину координації, яка характеризує співвідношення між витратами живої та минулої праці.

Розв'язання

1) Рахунок виробництва:

Використання	Млрд. грн.	Ресурси	Млрд. грн.
Проміжне споживання	363487	Випуск (в основних цінах)	603704
Валовий внутрішній продукт	267344	Податки за виключенням субсидій на продукти	27127

Усього	630831	Усього (випуск у ринкових цінах)	630831
Споживання основного капіталу	38885		
Чистий внутрішній продукт	228459		

2) Для визначення структури випуску в ринкових цінах обчислимо спочатку сумарну валову додану вартість.

Сумарна додана вартість = $267344 - 27127 = 240217$ млрд. грн.

Далі розрахуємо відносні величини структури:

Частка сумарної доданої вартості у випуску в ринкових цінах = $= 240217 : 630831 \times 100 = 38,1\%$.

Частка чистих податків на продукти у випуску в ринкових цінах =

$= 27127 : 630831 \times 100 = 4,3\%$.

Частка проміжного споживання у випуску в ринкових цінах = $= 363487 : 630831 \times 100 = 57,6\%$.

Отримані результати свідчать про неприпустимо велику частку в валовому випуску України проміжного споживання і, відповідно, невелику питому вагу сумарної доданої вартості.

3) Відносна величина координації = $267344 : 363487 = 0,74$.

Таким чином, на кожну гривню витрат минулої праці у 2003 р. припадало всього 74 коп. витрат живої.

Приклад 4. За даними прикладів 1 і 3 скласти рахунки доходу для країни в поточному році.

Розв'язання

1) Рахунок утворення доходу

Використання	Млрд. грн.	Ресурси	Млрд. грн.
Оплата праці найманих працівників, нарахована резидентами	122188	Валовий внутрішній продукт	267344
Чисті податки на виробництво та імпорт	30247		
Валовий прибуток, змішаний дохід	114909		
Усього	267344	Усього	267344
Чистий прибуток, змішаний дохід	76024		

2) Рахунок розподілу первинного доходу

Використання	Млрд. грн.	Ресурси	Млрд. грн	
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	4432	Валовий прибуток, змішаний дохід	114909	
		Оплата праці найманих працівників, одержана резидентами	122940	
Валовий національний дохід		264247	Чисті податки на виробництво та імпорт, одержані резидентами	30249
			Дохід від власності, одержаний від інших країн	581
Усього	268679	Усього	268679	
Чистий національний дохід	225362			

3) Рахунок вторинного розподілу доходу

Використання	Млрд. грн.	Ресурси	Млрд. грн
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	592	Валовий національний дохід	264247
Валовий наявний дохід		275954	Поточні трансферти, одержані від інших країн
Усього	276546	Усього	276546
Чистий наявний дохід	237069		

4) Рахунок використання наявного доходу

Використання	Млрд. грн.	Ресурси	Млрд. грн
Кінцеві споживчі витрати	201624	Валовий наявний дохід	275954
індивідуальні	180730		
колективні	20894		
Валове заощадження	74330		
Усього	275954	Усього	275954
Чисте заощадження	35445		

Задачі для самостійної роботи

Задача 1. Макропоказники розвитку країни в 2017 р., млрд. грн.:

- валовий випуск в основних цінах – 460520;
- податки за виключенням субсидій на продукти та імпорт – 23700;
- проміжне споживання – 280030;
- споживання основного капіталу – 34303.

Визначте необхідні показники і складіть рахунок виробництва. На основі даного рахунка проаналізуйте макроекономічні пропорції в країні (за допомогою відносних величин структури та координації).

Задача 2. За даними по країні (млрд. грн.) визначте відсутні в рахунку виробництва показники:

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Ресурси				
Валовий випуск у основних цінах	204421	220679		373893
Чисті податки на продукти	12298		21977	
Усього		236304		
Використання				
Проміжне споживання	123354		167781	
Валовий внутрішній продукт		102593		170070
Усього			298223	399701

Задача 3. Використайте вихідні та розрахункові дані задач 1 і 2 та для кожного року, з 2013 р. до 2017 р., визначте частку валового внутрішнього продукту та частку проміжного споживання у валовому випуску в ринкових цінах. Результати надайте у вигляді таблиці.

Зробіть висновки щодо структури валового випуску та проаналізуйте зміни в структурі за 2014-2017 рр.

Що характеризує показник частки проміжного споживання у валовому випуску?

Зробіть висновки.

Задача 4. За даними задач 1 і 2:

- 1) для кожного року визначте сумарну валову додану вартість економіки країни;

- 2) для кожного року проаналізуйте структуру валового випуску в ринкових цінах, визначивши частку в ньому валової доданої вартості, проміжного споживання та чистих податків на продукти; результати надайте у вигляді таблиці;
- 3) проаналізуйте динаміку ціноутворюючого фактора за весь період (частки чистих податків у валовому випуску). Зробіть висновки.

Задача 5. За даними задач 1, 2 і 4 для кожного року визначте співвідношення між валовою доданою вартістю і проміжним споживанням. Результати надайте у вигляді таблиці. Зробіть висновки.

Задача 6. За даними щодо проміжного споживання та валової доданої вартості окремих видів економічної діяльності країни в поточному періоді (у фактичних цінах, млрд. грн.) визначте:

- 1) для кожного виду діяльності частку валової доданої вартості у валовому випуску. Результати надайте у вигляді таблиці;
- 2) частку у валовому випуску видів діяльності, що виробляють товари та видів діяльності, що надають послуги;
- 3) частку у валовій доданій вартості економіки таких видів діяльності: промисловості; сільського господарства, мисливства та лісового господарства; будівництва; торгівлі;
- 4) відносну величину порівняння часток у валовій доданій вартості торгівлі та сільського господарства.

Зробіть висновки.

Види діяльності	Валова додана вартість	Проміжне споживання
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	29421	36885
Добувна промисловість	8513	14898
Обробна промисловість	35592	137167
Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	11232	16673
Будівництво	7291	11048
Оптова та роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту	22409	16580
Транспорт і зв'язок	24587	16708
Освіта	8904	3533
Охорона здоров'я та соціальна допомога	6011	3994
Інші види економічної діяльності	26530	22544
Усього (в основних цінах)	180490	280030

Задача 7. Дані про секторну структуру випуску, млрд. грн.

Рік	Нефінансові корпорації	Фінансові корпорації	Державне управління	Домашні гос-подарства	Некомерційні організації
2012	135455	2343	16586	17207	4369
2017	357245	8502	33965	56791	4017

- 1) Визначте за кожний рік питому вагу секторів у валовому випуску країни і надайте результати у вигляді таблиці;
- 2) проаналізуйте зміну в секторній структурі валового випуску в 2017 р. порівняно з 2012 р. за допомогою середнього лінійного відхилення часток розподілу.

Задача 8. Нефінансові підприємства отримали виручку від їх реалізації – 400 млн. грн., у тому числі, податок на додану вартість – 80 млн. грн. Підприємства сплатили експортні мита – 5 млн. грн. З Держбюджету вони отримали 3 млн. грн. як відшкодування за встановлення цін на окремі види продукції нижче за її собівартість. Залишки незавершеного виробництва у підприємств на початок року - 8 млн. грн., на кінець – 9 млн. грн. Запаси готової продукції на складі на початок 50, на кінець 60 млн. грн.

Визначте випуск підприємств в основних цінах.

Задача 9. Визначте випуск послуг бюджетних установ (млрд. грн.):

- заробітна плата – 220;
- фактичні внески на соціальне страхування – 55;
- витрати на придбання матеріалів – 30;
- оплата транспортних послуг – 25;
- оплата послуг зв'язку – 20;
- оплата комунальних послуг – 25;
- амортизація – 35.

Задача 10. Дані за секторами економіки (млн. грн.)

Сектор	Випуск (у основних цінах)		Проміжне споживання		Споживання основного капіталу	
	2015	2017	2015	2017	2015	2017
НФК	480000	490500	290000	300100	42000	43000
ФК	7200	7900	3940	4000	500	490

ДУ	49800	50000	21700	20000	7300	7500
ДГ	70800	71000	31000	32000	1000	1200
НКО	8640	8500	3600	3650	1300	1250

Крім того, відомо, що в базисному та звітному роках чисті податки на продукти склали 48000 млн. грн. і 49000 млн. грн. відповідно.

1. Для кожного року:

- скласти рахунок виробництва для секторів економіки та зведений рахунок виробництва;

- проаналізувати: 1) секторну структуру випуску; 2) структуру випуску в ринкових цінах.

2. Проаналізувати динаміку показників ресурсів зведеного рахунка виробництва.

3. Розрахувати коефіцієнт випередження, який характеризує співвідношення середньорічних темпів приросту випуску сектора "Нефінансові корпорації" та випуску сектора "Фінансові корпорації" за 2016-2017 рр.

Зробіть висновки.

Задача 11. Дані щодо макроекономічної ситуації у країні:

Показник	Млрд. грн.
Валовий випуск (в основних цінах)	2700,0
Чисті податки на продукти та імпорт	100,0
Проміжне споживання	1411,0
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	650,0
Оплата праці, нарахована резидентами сезонним іноземним працівникам	1,5
Оплата праці резидентів, одержана від інших країн	4,5
Чисті податки на виробництво та імпорт	175,0
Сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн	5
Дохід від власності, одержаний від інших країн	13,0
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	11,0
Поточні трансферти, одержані від інших країн	2,4
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	1,8
Кінцеві споживчі витрати	1010,0
Споживання основного капіталу	127,0
Валове нагромадження основного капіталу	291,0
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	30,0

Придбання за виключенням вибуття цінностей	5,5
Капітальні трансферти, одержані від інших країн	10,3
Капітальні трансферти, передані іншим країнам	11,7
Чисте придбання фінансових активів	255,7
Чисте прийняття фінансових зобов'язань	199,0
Експорт товарів і послуг	352,5
Імпорт товарів і послуг	300,0

Скласти зведені поточні рахунки.

Задача 12. Скласти зведені поточні рахунки за даними щодо макроекономічної ситуації у країні (млрд. грн.):

- сумарна валова додана вартість – 108465;
- валовий випуск у основних цінах – 276246;
- податки на виробництво та імпорт – 27530;
- субсидії на виробництво та імпорт – 4555;
- чисті податки на продукти та імпорт – 21977;
- проміжне споживання – 167781;
- оплата праці, нарахована резидентами найманим працівникам – 57838;
- оплата праці, отримана резидентами країни – 57902;
- сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн – –3508;
- дохід від власності, одержаний від інших країн – 341;
- дохід від власності, сплачений іншим країнам – 3913;
- споживання основного капіталу – 23230;
- поточні податки на доходи, майно тощо, одержані від інших країн – 1;
- інші поточні трансферти, одержані від інших країн – 3138;
- інші поточні трансферти, сплачені іншим країнам – 234;
- соціальні допомоги, крім допомог у натурі, сплачені іншим країнам – 4;
- кінцеві споживчі витрати:
індивідуальні – 91064,
колективні – 9417;
- валове нагромадження основного капіталу – 25131;
- зміна запасів матеріальних оборотних коштів – –2519;
- придбання за виключенням вибуття цінностей – 134.

Задача 13. Скласти зведені рахунки виробництва та рахунки доходів за даними:

Показник	Млрд. грн.
Валовий внутрішній продукт у ринкових цінах	...
Валовий випуск у основних цінах	6928,05
Проміжне споживання	3222,60
Чисті податки на продукти та імпорт	321,45
Оплата праці найманих працівників	1985,10
Валовий прибуток, змішаний дохід	...
Чисті податки на виробництво та імпорт	594,00
Валове заощадження	...
Дохід від власності, одержаний від інших країн	43,95
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	217,05
Поточні трансферти, одержані від інших країн	2,7
Поточні трансферти, передані іншим країнам	6,6
Валовий національний дохід	...
Валовий національний наявний дохід	...
Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	...
Кінцеві споживчі витрати	3072,45
Валове нагромадження основного капіталу і зміна запасів матеріальних оборотних коштів	712,95
Придбання за виключенням вибуття цінностей	-50,55

Задача 14. Дані (млрд. грн.) стосуються сектора “Нефінансові корпорації”:

- валовий випуск в основних цінах – 900;
- витрати на сировину, паливо, енергію та ін. – 460;
- основна заробітна плата, яка виплачується роботодавцями найманим працівникам – 160;
- премії робітникам – 20;
- дотації на харчування – 10;
- обов’язкові відрахування роботодавців у фонди соціального страхування – 20;
- доплата до пенсій – 4;
- орендна плата за обладнання – 16;
- податок на майно підприємств – 30;
- витрати на рекламу – 18;
- оплата послуг зв’язку – 16;
- оплата послуг страхування – 4;
- компенсації, отримані роботодавцями з Держбюджету у зв’язку з використанням праці інвалідів – 2;
- орендна плата за землю – 14;

- проценти, виплачені за кредит – 4;
- дивіденди, виплачені робітникам підприємств – 6;
- проценти, отримані по банківських рахунках – 14;
- отримані страхові відшкодування – 12;
- виплачені страхові премії – 16;
- штрафи:
 - отримані – 6,
 - сплачені – 4;
- податок на прибуток – 36;
- отримані з Держбюджету субсидії на капітальне будівництво – 80;
- витрати підприємств на капітальне будівництво – 30;
- витрати на придбання обладнання – 25;
- зміна запасів матеріальних оборотних коштів – 20.

Скласти рахунок виробництва та рахунки доходів сектора.

Задача 15. Нефінансові підприємства отримали виручку від реалізації товарів і послуг у розмірі 2090 млн. грн., у тому числі, податок на додану вартість – 91 млн. грн. , експортні мита – 1 млн. грн.. З Держбюджету підприємствам надані субсидії у зв'язку з реалізацією продукції за цінами, нижчими собівартості – 7 млн. грн.. Залишки незавершеного виробництва на початок періоду – 8, на кінець 6 млн. грн.. Запаси готової продукції – відповідно 50 та 60 млн. грн.

Компенсація сільськогосподарським товаровиробникам витрат на енергоресурси та інші субсидії на виробництво – 16 млн. грн.

Підприємства отримали проценти по депозитних вкладах - 26 . млн. грн. Отримані штрафи склали 2,5 млн. грн., а страхові відшкодування – 3,5 млн. грн..

Витрати підприємств складають (млн. грн.):

- на сировину, матеріали – 970;
- оренда будівель та обладнання – 72;
- представницькі витрати – 20;
- витрати на відрядження - 75, у тому числі в частині оплати добо- вих–35;
- послуги фінансово-кредитних закладів – 22;
- основна заробітна плата – 282;
- обов'язкові соціальні відрахування – 84;
- премії – 70;
- оплата навчальних відпусток – 4;

- надбавки до пенсій – 5;
- оплата проїзду до місця роботи – 35;
- податки на транспортні засоби – 24;
- податки на майно підприємств – 30;
- податки за воду – 9;
- податок на землю – 25;
- дивіденди робітникам підприємств – 16;
- проценти, виплачені за кредит – 43;
- рента власникам землі – 23;
- податок на прибуток – 60;
- виплачені страхові премії – 6;
- штрафи виплачені – 1,5;
- вартість придбаних будівель, споруд, машин, обладнання – 132;
- капітальні вкладення в поліпшення землі – 18;
 - у тому числі, за рахунок бюджетних коштів – 17;
- витрати на капітальний ремонт основних засобів – 31;
- витрати на створення та придбання програмного забезпечення та баз даних ЕОМ – 14;
- вартість основних засобів, що вибули – 20;
 - у тому числі, безкоштовно передано школам основних засобів – 3;
- чисте придбання цінностей – 2,5.

Скласти рахунок виробництва та рахунки доходів.

Задача 16. Вартість реалізації товарів і послуг підприємств нефінансового сектора (без чистих податків на продукти та імпорт) – 470 млн. грн.

З бюджету надійшло:

- державні компенсації у зв'язку з використанням праці інвалідів – 1,8 млн. грн.;
- інвестиційні дотації – 14,4 млн. грн..

Витрати підприємств склали (млн. грн.):

- на сировину, матеріали – 225;
- основна заробітна плата – 45;
- обов'язкові соціальні відрахування – 9;
- витрати на відрядження:
 - добові – 2,6,
 - оплата проїзду і готелів – 3,3;

- орендна плата за:
 - землю – 5,1,
 - будівлі та споруди – 3,8,
 - машини, обладнання, транспортні засоби – 2,7;
 - витрати на рекламу – 4,6;
 - оплата послуг банків – 0,9;
 - оплата послуг страхових організацій – 0,8;
 - податки на майно – 10,3;
 - платежі за використання природних ресурсів – 4,9;
 - штрафи сплачені – 2,6;
 - річна сума амортизаційних відрахувань – 12.
 - Використання прибутку (млн. грн.):
 - податок на прибуток – 9;
 - премії працівникам – 6,4;
 - дотації на харчування – 2,3
 - доплата до пенсій – 1,2;
 - плата за навчання працівників підприємств у навчальних закладах в інтересах виробництва – 0,6.
 - Наявність матеріальних оборотних коштів (млн. грн.):
 - виробничі запаси:
 - на початок – 15,
 - на кінець – 21;
 - незавершене виробництво:
 - на початок – 7,4,
 - на кінець – 6,7;
 - готова, але не реалізована продукція:
 - на початок – 37,5,
 - на кінець – 45.
- Валове нагромадження основного капіталу – 40 млн. грн.
Скласти рахунок виробництва та рахунки доходів.

Задача 17. У країні в 2017 р. нарахована оплата праці найманих працівників – 86440 млрд. грн., податки на виробництво та імпорт – 30720 млрд. грн., субсидії на виробництво та імпорт – 3456 млрд. грн.. Визначте необхідні показники і побудуйте рахунок утворення доходу (використайте також дані задачі 1).

Задача 18. Дані про розподіл валового внутрішнього продукту за категоріями доходу від виробничої діяльності, млн. грн:

Рік	Валовий внутрішній продукт	У тому числі		
		Оплата праці	Чисті податки на виробництво та імпорт	Валовий прибуток, змішаний дохід
1996	81519	38913	17866	?
1997	93365	45391	18068	?
1998	102593	49307	19758	?
1999	130442	57838	22975	?
2000	170070	71930	28523	?

Визначте:

1. Для кожного року валовий прибуток, змішаний дохід.
2. Структуру валового внутрішнього продукту на стадії розподілу.
3. За весь період абсолютні зміни частки оплати праці та частки валового прибутку у валовому внутрішньому продукті.

Задача 19. За даними про розподіл валової доданої вартості окремих галузей за категоріями доходу визначте:

1. Для кожного виду економічної діяльності питому вагу оплати праці у валовій доданій вартості.
2. Для кожного виду економічної діяльності третю категорію розподілу валової доданої вартості та поясніть, що позначає знак «-» у деяких з них.
3. Частку оплати праці у валовій доданій вартості в цілому по промисловості та порівняйте цю величину з відповідним показником, розрахованим по галузі *сільське господарство...*

(млрд. грн.)

Вид економічної діяльності	Валова додана вартість	У тому числі		
		Оплата праці	Валовий прибуток (змішаний дохід)	?
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	29632	6827	22800	?
Добувна промисловість	8880	5489	4255	?
Обробна промисловість	44880	24737	18591	?
Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	12719	4887	7712	?
Будівництво	7506	4457	3097	?
Оптова і роздрібна торгівля;	21761	9942	10793	?

торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту				
Транспорт і зв'язок	25853	11189	14325	?

Задача 20. Дані щодо валової доданої вартості (ВДВ) та оплати праці найманих працівників (ОП) в окремих галузях:

(млрд. грн.)

Рік	Промисловість		Сільське господарство		Оптова і роздрібна торгівля	
	ВДВ	ОП	ВДВ	ОП	ВДВ	ОП
2011	22381	12119	9969	3541	4570	2006
2013	25912	15554	21262	12381	7568	3666
2015	45327	24446	24644	5075	15240	7876
2017	66479	35113	29632	6827	21761	9942

- Розрахуйте для кожного виду економічної діяльності відносну швидкість росту валової доданої вартості та оплати праці за періоди:
 - 2012-2013 рр.;
 - 2014-2015 рр.;
 - 2016-2017 рр..
- Для кожного періоду визначте коефіцієнти випередження швидкості зростання оплати праці та валової доданої вартості.

Отримані результати надайте у вигляді таблиці. Зробіть висновки.

Задача 21. У країні в 2017 р. оплата праці найманих працівників-резидентів країни складала 86741 млрд. грн.; дохід від власності, одержаний від інших країн – 597 млрд. грн.; дохід від власності, сплачений іншим країнам – 4478 млрд. грн.. Визначте необхідні показники і складіть рахунок розподілу первинного доходу (використайте також дані задачі 17).

Задача 22. Є умовні дані (млрд. грн.):

валовий внутрішній продукт у ринкових цінах – 2200,2;

нарахована резидентами оплата праці - 1032,5;

податки на виробництво та імпорт – 376,7;

субсидії на виробництво та імпорт – 99,3.

Первинний дохід, одержаний від інших країн – 21,5;

у тому числі:

- оплата праці – 0,6;

- дохід від власності – 20,9;

Первинний дохід, сплачений іншим країнам – 49,6;

у тому числі:

- оплата праці – 2,6;
- дохід від власності – 47,0;

Скласти рахунки утворення доходу та розподілу первинного доходу.

Задача 23. У країні у 2017 році поточні податки на доходи, майно тощо, одержані від інших країн склали 14 млрд. грн., інші поточні трансферти, одержані від інших країн – 8290 млрд. грн.. Даних щодо розміру соціальних допомог, крім допомог у натурі, сплачених іншим країнам, немає. Обсяг інших поточних трансфертів, переданих решті країн світу склав 322 млрд. грн..

Скласти зведений рахунок вторинного розподілу доходу (використайте також дані задачі 21).

Задача 24. У країні в 2017 р. валовий наявний дохід трьох секторів економіки складав відповідно: сектор загального державного управління - 49560 млрд. грн., сектор домашніх господарств – 119458 млрд. грн., сектор некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства – 4160 млрд. грн. Сектор державного управління передав соціальних трансфертів у натурі обсягом 23707 млрд. грн., а сектор некомерційних організацій передав відповідно на суму 4017 млрд. грн. Скласти рахунки перерозподілу доходу в натурі для трьох вищеназваних секторів.

Задача 25. У країні в 2017 р. індивідуальні кінцеві споживчі витрати склали 139984 млрд. грн., а колективні – 16360 млрд. грн. Використайте також дані задачі 23 і складіть зведений рахунок використання доходу.

Задача 26. У країні в 2017 р. кінцеві споживчі витрати трьох секторів економіки дорівнюють відповідно: сектор загального державного управління – 40067 млн. грн. (у т. ч. індивідуальні кінцеві споживчі витрати – 23707 млрд. грн.); домашні господарства – 112260 млрд. грн., некомерційні організації – 4017 млрд. грн..

Використайте також дані задачі 25 і складіть для вищеназваних секторів два рахунки: рахунок використання наявного доходу і рахунок використання скоригованого наявного доходу.

РОЗДІЛ 3.

РАХУНКИ НАГРОМАДЖЕННЯ ТА БАЛАНСИ АКТИВІВ І ПАСИВІВ

У попередніх розділах було розглянуто рахунки, в яких зареєстровані операції завершувалися впродовж звітного періоду, тобто поточні рахунки. Рахунки нагромадження відображають інший набір операцій і показників. Ці операції стосуються набуття, використання й вибуття активів – об’єктів, користування якими триває і в наступних періодах.

Таким чином, рахунки нагромадження відображають рух активів і пасивів, а також чистої вартості капіталу. Як і поточні рахунки, вони складаються з двох частин, але на відміну від них:

- ліва частина має назву «зміна активів»;
- права – «зміна пасивів і чистого багатства».

Рахунки нагромадження включають: рахунок капіталу, фінансовий рахунок, рахунок інших змін обсягу активів і рахунок переоцінки. Вони складаються для кожного сектора та економіки в цілому.

3.1. Рахунок капіталу

У рахунку капіталу під використанням розуміють різні види інвестицій у нефінансові активи – основні й оборотні.

Основним джерелом фінансування операцій з капіталом є заощадження. Таким чином, балансувальна стаття попереднього рахунка (на чистій основі) – чисте заощадження - переноситься в ресурсну частину рахунка капіталу. Іншим джерелом фінансування цих операцій є одержані капітальні трансферти за відрахуванням переданих капітальних трансфертів. У склад капітальних трансфертів входять податки на капітал, інвестиційні субсидії та інші капітальні трансферти. Для секторів економіки враховуються капітальні трансферти, одержані як від інших секторів, так і від інших країн (це також стосується й передачі трансфертів) (схема 3.1).

У зведеному рахунку капіталу (схема 3.2) в розділі «Ресурси» відображаються чисте національне заощадження та чисті капітальні трансферти, одержані від інших країн. Ними можуть бути, наприклад, субсидії на будівництво будинків для міжнародних організацій та інших подібних об’єктів, безоплатні надходження й дарунки капіталь-

ного характеру, тобто ті, що належать до основного капіталу, а також податки на капітал, на спадок, пожертвування від нерезидентів та ін.

У розділі «Використання» виділено валове нагромадження основного капіталу, споживання основного капіталу (-), зміни запасів матеріальних оборотних коштів, придбання за виключенням вибуття цінностей, придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів.

Балансувальна стаття рахунка капіталу на рівні економіки (чисте кредитування (+) або чисте запозичення (-)) показує кількість ресурсів, які держава надає у розпорядження “іншого світу” або які «інший світ» надає державі.

Схема 3.1

Рахунок капіталу для сектора

Зміни в активах	Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві
5. Валове нагромадження основного капіталу	1. Чисте заощадження
6. Споживання основного капіталу (-)	2. Капітальні трансферти одержані (+)
7. Зміни запасів матеріальних оборотних коштів	3. Капітальні трансферти передані (-)
8. Придбання за виключенням вибуття цінностей	
9. Придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів	
10. Чисті кредитування (+), чисте запозичення (-) (п.4-п.5-п.6-п.7-п.8-п.9)	
11. Усього (п.5+п.6+п.7+п.8+п.9+п.10)	4. Усього (п.1+п.2-п.3)

Схема 3.2

Зведений рахунок капіталу

Зміни в активах	Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві
5. Валове нагромадження основного капіталу	1. Чисте національне заощадження
6. Споживання основного капіталу (-)	2. Капітальні трансферти одержані від “іншого світу”
7. Зміни в запасах матеріальних оборотних засобів	3. Капітальні трансферти передані “іншому світу”

8. Придбання за виключенням вибуття цінностей	
9. Придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів	
10. Чисті кредитування (+), чисте запозичення (-)(п.4-п.5-п.6-п.7-п.8-п.9)	
11. Усього (п.5+п.6+п.7+п.8+п.9+п.10)	4. Усього (п.1+п.2-п.3)

Поняття та елементи економічних активів. Зупинимося на визначенні та класифікації економічних активів, які розглядаються в рахунку капіталу.

Економічні активи - це об'єкти, на які інституційні одиниці мають права власності (індивідуальні або колективні), здобуваючи внаслідок цього певний економічний зиск.

Економічні активи поділяються на фінансові й нефінансові.

Фінансові активи включають грошові кошти, фінансові вимоги і зобов'язання в різних формах. Ці активи реєструються на фінансовому рахунку. Більшість фінансових активів – це фінансові вимоги. Фінансові вимоги й зобов'язання виникають через договірні відносини, які встановлюються за надання коштів у позику однією інституційною одиницею іншій.

Нефінансові активи. Рахунок капіталу пов'язано з реєстрацією вартості нефінансових активів, що придбані або реалізуються інституційними одиницями-резидентами через проведення відповідних операцій та визначення зміни власного капіталу в результаті нагромадження й трансфертів капіталу. Нефінансові активи – це об'єкти, які знаходяться у власності інституційних одиниць та приносять їм реальні чи потенційні вигоди впродовж певного періоду в результаті їх використання чи зберігання.

Нефінансові активи поділяються на вироблені й невироблені.

Вироблені нефінансові активи виникають завдяки процесу виробництва. Розрізняють три основних види вироблених нефінансових активів:

- основний капітал;
- запаси матеріальних оборотних коштів;
- цінності.

Основний капітал – це матеріальні й нематеріальні активи, що є результатом виробництва, які понад рік повторно або багаторазово використовуються в процесі виробництва. Вони переносять свою вартість на продукт або послугу, що виготовляється з їхньою допомогою, частинами, у міру зносу. СНР увесь капітал трактує як виробничий.

Матеріальні активи включають такі типи активів:

- будівлі й споруди;
- машини та обладнання, транспортні засоби;
- культивовані (вирощені) активи (худоба племінна, продуктивна, робоча, сади, виноградники та інші насадження), які використовуються багаторазово заради одержання продуктів.

Нематеріальні активи включають:

- вартість геологорозвідувальних робіт;
- програмне забезпечення і бази даних для ЕОМ;
- оригінали літературних і художніх творів (фільми, звукозаписи та ін.), які є основою для їх тиражування.

Запаси матеріальних оборотних коштів охоплюють усі, що наявні в даний час у господарчих одиницях, товари, які не включено у валове нагромадження основного капіталу.

Запаси матеріальних оборотних коштів включають такі типи активів:

- виробничі запаси;
- незавершене виробництво;
- готова продукція;
- товари для перепродажу;
- державні матеріальні резерви.

Виробничі запаси включають всі товари, які підприємство має в запасі для використання повністю у виробництві у вигляді проміжних витрат. До цієї категорії належать сировина, матеріали, паливо, комплектувальні вироби, сільськогосподарська продукція, канцелярські товари та ін.

Незавершене виробництво складається з продукції, виробленої підприємством, але ще не завершеної, тобто недостатньо переробленої, щоб її поставляти іншим інституційним одиницям. Крім того, до незавершеного виробництва відносять посіви рослин та дерева, які вирощуються для одноразового використання. Незавершене будівництво і незакінчений капітальний ремонт також відносять до незавершеного виробництва, якщо їх виконують без контракту із замовником

і якщо за них не надійшло платежу. За наявності контракту на будівництво, а також за його виконання господарським способом, незавершене будівництво і незакінчений капітальний ремонт відносять до основного капіталу.

Готова продукція – це товари, що зберігаються в підприємств, які їх виробляють, до поставки іншим інституційним одиницям і не призначені для подальшої їх переробки на даному підприємстві.

Товари для перепродажу – це товари, придбані оптовими або роздрібними торговцями для перепродажу. Торговці їх не переробляють за винятком надання їм привабливого та зручного для продажу вигляду (миття, сортування, упаковка).

Запаси матеріальних оборотних коштів не включають вартості запасів корисних копалин, лісу на пні, урожаю сільськогосподарських культур на корені.

Цінності складаються з дорогоцінних металів і каменів, антикварних виробів, колекцій, різних мистецьких творів. Вони використовуються переважно не для виробництва та споживання, а зберігаються як носії вартості, причому не тільки домашніми господарствами, а й некомерційними організаціями, державними установами, наприклад, у вигляді золотих злитків, неогранованих алмазів, музейних експонатів.

Невироблені нефінансові активи включають активи, які необхідні для виробництва, але самі не є результатом виробництва. Вони підрозділяються на матеріальні та нематеріальні.

До невироблених матеріальних активів відносять природні активи, такі як земля, надра, некультивовані (природні) біологічні ресурси, підземні водні ресурси. Деякі ресурси природного походження не розглядаються в СНР як економічні активи. Це активи, на які не поширюються права власності, або такі, володіння котрими за сучасного рівня технології, цін не дає економічної вигоди (повітряний простір, океани, нерозвідані або розвідані, але недоступні для розробки родовища корисних копалин та ін.).

Невироблені нематеріальні активи – це юридичні форми, які складаються у зв'язку з процесом виробництва і періодично переходять від одних інституційних одиниць до інших – авторські права, патенти, ліцензії, торгові знаки, права на оренду або інші контракти, що передаються.

Капітальні трансферти. Капітальні трансферти можуть бути вираженими у натуральній та у грошовій формі.

Капітальні трансферти у натуральній формі включають передачу права власності на актив (крім запасів матеріальних оборотних коштів) або анулювання боргів кредиторами без одержання будь-якого відшкодування.

Капітальні трансферти в грошовій формі пов'язані з придбанням або вибуттям активу, крім запасів матеріальних оборотних коштів.

У рахунку капіталу на рівні економіки в цілому показуються тільки капітальні трансферти між внутрішньою економікою та “іншим світом”. У рахунку капіталу за секторами показують капітальні трансферти, одержані від інших секторів і від “іншого світу” та передані іншим секторам та “іншому світу”. Сальдо цих трансфертів за сумою всіх секторів має дорівнювати сальдо капітальних трансфертів, одержаних від “іншого світу” і переданих йому, у зведеному рахунку капіталу.

Існують три елементи капітальних трансфертів:

- податки на капітал;
- інвестиційні субсидії;
- інші капітальні трансферти.

Податки на капітал складаються з податків на вартість активів або чисту вартість власного капіталу, які належать інституційним одиницям. Ці податки сплачуються домашніми господарствами і підприємствами нерегулярно у зв'язку з можливою раптовою зміною цінності активів, наприклад, збільшення вартості землі сільськогосподарського призначення в разі одержання дозволу використовувати її для комерційних цілей чи будівництва житла. До податків на капітал відносять також податки на трансферти капіталу, тобто податки на вартість активів, які передаються від однієї інституційної одиниці до іншої (податки та мито на спадщину, даровизну, включаючи даровизну, зроблену на життя).

Податки на капітал не включають:

- податки на продаж активів (їх відносять до податків на продукти);
- податки на активи, які регулярно сплачуються виробничими одиницями та використовуються в ролі основного капіталу (на будівлі та споруди, транспортні засоби), а також земельний податок (його відносять до інших податків на виробництва);
- податки на майно, які регулярно сплачуються домашніми господарствами і не є основним капіталом (наприклад, транспортні засоби, які не використовуються для виробничих цілей).

Інвестиційні субсидії складаються з капітальних трансфертів у грошовій або натуральній формі, які надаються органами державного управління іншим секторам або нерезидентним одиницям для фінансування всіх або частини витрат на придбання ними основного капіталу. Одержувачі інвестиційних субсидій у грошовій формі зобов'язані використати їх на валове нагромадження основного капіталу.

Інвестиційні субсидії у натуральній формі складаються з трансфертів машин, устаткування, будівель і споруд.

До інвестиційних належать такі види витрат:

- придбання обладнання;
- державні капіталовкладення;
- капітальний ремонт;
- геологорозвідувальні та топографо-геодезичні роботи;
- створення нових робочих місць на підприємствах;
- інше.

Інвестиційні субсидії з державного бюджету комерційним державним і недержавним підприємствам та установам відображаються як капітальні трансферти нефінансовим і фінансовим корпораціям від сектора загального державного управління. Надання інвестиційних субсидій бюджетним установам розглядається як капітальний трансферт усередині сектора органів державного управління, а в рахунку операцій з капіталом не відображається, якщо він не охоплює субсектори.

Крім того, до інвестиційних субсидій належать витрати бюджету:

- капітальний ремонт індивідуальних житлових будинків, власниками яких є інваліди війни (трансферт до сектора домашніх господарств);
- відшкодування банкам частини кредиту на будівництво будинків і надвірних будівель для переселенців; ця операція відображається на рахунку спочатку як капітальний трансферт (інвестиційні субсидії) сектору фінансових установ, а потім, як усі інші капітальні трансферти, до тих секторів, борги яких анулюються;
- надання допомоги громадянам для поліпшення житлових умов (трансферт до сектора домашніх господарств);

– витрати на капітальні вкладення, пов'язані з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, наслідків ядерних викидів (трансферт до сектора нефінансових корпорацій);

– кошти бюджету, які виділяються землевласникам і землекористувачам для відновлення земель, зруйнованих не з їхньої вини (трансферти до секторів нефінансових корпорацій і домашніх господарств).

Інші капітальні трансферти складаються з капітальних трансфертів за винятком податків на капітал та інвестиційних субсидій. До таких трансфертів належать:

– анулювання боргу за взаємною згодою між кредитором і боржником;

– виплати компенсацій за шкоду, заподіяну вибухами, розливом нафти і т.ін.;

– спадщина, значна даровизна за життя, а також дарунки некомерційним організаціям за заповітом;

– виплати, які проводяться органами державного управління підприємствам для покриття збитків попередніх років або збитків з причин, котрі не залежать від підприємств та не мають постійного характеру;

– витрати нефінансових корпорацій на капіталовкладення і капітальний ремонт соціально-культурних підрозділів (умовно-некомерційних організацій);

– великі пожертвування для фінансування валового нагромадження основного капіталу, які надходять від домашніх господарств або підприємств некомерційним організаціям, наприклад, пожертвування на будівництво бібліотек, навчальних закладів, лабораторій тощо;

– вартість виданих населенню ваучерів;

– вартість квартир, переданих органами державного управління домашнім господарствам у ході безплатної приватизації;

– вартість житла для військовослужбовців, побудованого нерезидентними одиницями на їхній економічній території.

Щорічні внески органів державного управління в державні позабюджетні фонди (пенсійні, соціальної підтримки населення, фінансового регулювання в паливно-енергетичному комплексі та ін.), для збільшення резервів цих фондів розглядаються як капітальні трансферти всередині сектора загальнодержавного управління, а в рахунку

операцій з капіталом не відображаються, якщо такі рахунки не складають для субсекторів.

У звіті про виконання Державного бюджету міститься інформація також і про інші капітальні трансферти, які надаються сектором загального державного управління:

- відшкодування збитків, заподіяних громадянам (трансферт до сектора домашніх господарств);

- відшкодування збитків і витрати на виплату компенсацій реабілітованим громадянам (трансферт до сектора домашніх господарств);

- відшкодування збитків репресованим громадянам (трансферт до сектора домашніх господарств);

- відшкодування збитків реабілітованим народам (трансферт до сектора домашніх господарств);

- відшкодування збитків, заподіяних порушенням прав землевласників і землекористувачів (трансферт до секторів нефінансових корпорацій і домашніх господарств);

- відшкодування збитків, заподіяних власнику припиненням права власності (трансферти до всіх секторів).

Як капітальні трансферти домашнім господарствам від нефінансових і фінансових корпорацій розглядаються й виплати:

- вартості акцій працівникам підприємств безплатно або за економічно незначущими цінами (в останньому разі капітальні трансферти враховуватимуть різницю між номінальною вартістю акцій і сумою оплати);

- матеріальної допомоги працівникам для першого внеску на кооперативне житлове будівництво, для часткового погашення кредиту, наданого на кооперативне та індивідуальне житлове будівництво;

- витрат на погашення позик, виданих працівникам підприємств для поліпшення житлових умов, придбання садових будинків.

Зміст статей використання рахунка капіталу. У рахунку капіталу статтями використання є зміна нефінансових активів за період.

Валове нагромадження основного капіталу:

- придбання за виключенням вибуття матеріального основного капіталу (будинків, споруд, машин, обладнання), вирощених сільськогосподарських активів (поголів'я дорослої робочої та продуктивної худоби, садів, виноградників та інших багаторічних насаджень);

– придбання за виключенням вибуття нематеріального основного капіталу (витрати на розвідування корисних копалин, створення та придбання програмного забезпечення, оригіналів творів мистецтва);

– витрати на покращення невироблених матеріальних активів, наприклад, витрати на поліпшення земель та їх підготовку до використання;

– витрати, пов'язані з передачею прав власності на невироблені матеріальні активи (природні ресурси, некультивовані біологічні ресурси, джерела підземних вод) та невироблені нематеріальні активи (авторські права, патенти, ліцензії тощо).

Зміна запасів матеріальних оборотних коштів – це приріст у кінці періоду порівняно з початком:

– виробничих запасів;

– незавершеного виробництва;

– готової продукції;

– запасів сільськогосподарської продукції у населення;

– державних резервів.

Чисте придбання цінностей – придбання за виключенням вибуття дорогоцінних металів, каменів, антикваріату, музейних експонатів.

Чисте придбання невироблених нефінансових активів - придбання за виключенням вибуття землі, патентів, ліцензій, авторських прав.

Рахунок капіталу дозволяє проаналізувати процес нагромадження в економіці, формування ресурсів нефінансових активів і джерела їх фінансування

Аналіз рахунку капіталу в комплексі з попередніми рахунками дозволяє виявляти кінцевий фінансовий результат економічної діяльності сектора чи економіки в цілому та фактори, які це визначили.

3.2. Фінансовий рахунок

Підсумок операцій з капіталом може бути додатнім, якщо споживання і нагромадження в даному році проводили в розмірах, що не перевищують наявний дохід, який, у свою чергу, визначається виробництвом, і він може бути від'ємним, якщо витрати перевищують доходи. В першому випадку фінансові активи зростають, а в другому – зменшуються. Цей показник пов'язується з результатом зміни фінансових активів, що отримується у фінансовому рахунку.

Фінансові активи, що відображаються в рахунку, відрізняються від інших активів тим, що вони являють собою вимоги до інших інституційних одиниць і одночасно на них існують певні зобов'язання інших одиниць. Одна з цих одиниць по відношенню до другої є кредитором (інвестором), інша – боржником.

Слід підкреслити, що у фінансовому рахунку реєструються не самі фінансові активи чи фінансові зобов'язання, а їхні зміни за певний період.

Фінансовий рахунок ураховує операції з фінансовими інструментами. У ньому відображається збільшення фінансових активів і зміна фінансових зобов'язань за таких умов:

1) якщо отримані кошти сектора не використовуються повністю для цілей валового нагромадження, тобто на збільшення нефінансових активів (чисте кредитування в рахунку капіталу), то їх залишок може бути використаний:

- а) на придбання фінансових активів,
- б) для розрахунків за фінансовими зобов'язаннями;

2) у випадку, якщо власних засобів недостатньо для фінансування нагромадження (чисте запозичення в рахунку капіталу), то дефіцит, що виник, повинен фінансуватися шляхом:

- а) продажу фінансових активів,
- б) прийняття фінансових зобов'язань.

Таким чином, у фінансовому рахунку чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) подані як перевищення величини чистого придбання фінансових активів над чистим прийняттям фінансових зобов'язань.

У фінансовому рахунку відображаються:

1) чисто фінансові операції. Вони відображаються тільки у фінансовому рахунку та приводять до перерозподілу активів і пасивів, змінюють їх загальну величину, але при цьому не приводять до зміни сальдо фінансових активів і пасивів;

2) фінансові операції, пов'язані з передачею прав власності на товар чи послугу, на нефінансові активи. Ці операції мають кореспондуючі записи на інших рахунках СНР і призводять до зміни величини сальдо активів і пасивів.

Як і інші рахунки, фінансовий рахунок розробляють як для економіки в цілому (схема 3.3), так і для секторів. У зведеному фінансовому рахунку, на відміну від секторних, з'являються специфічні ак-

тиви – монетарне золото та міжнародні резервні активи у формі СПЗ, на які права власності належать виключно Національному банку.

Схема 3.3

Фінансовий рахунок

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	
	Чисте придбання фінансових активів	
	Чисте прийняття фінансових зобов'язань	
	Монетарне золото і спеціальні права запозичення	
	Валюта та депозити	
	Цінні папери, окрім акцій	
	Позики та кредити	
	Акції та інші форми участі в капіталі	
	Технічні страхові резерви	
	Інші рахунки дебіторів і кредиторів	

Для реєстрації операцій з фінансовими інструментами в системі економічних активів СНР, міжнародних валютних фінансових операцій і платіжного балансу розроблена єдина класифікація видів фінансових активів, до якої входять:

1. Монетарне золото та спеціальні права запозичення.
2. Готівка та депозити.
3. Цінні папери, крім акцій.
4. Акції та інші види акціонерного капіталу.
5. Позики.
6. Страхові технічні резерви.
7. Інша дебіторська та кредиторська заборгованість.

Монетарне золото являє собою золото, яке зберігається як фінансовий актив або міжнародний резерв у кредитно-грошових закладах. Воно не містить золота, яке передбачене для промислового використання, і золота, що належить за методологією СНР до цінностей.

Спеціальні права запозичення – специфічна форма міжнародних грошей, які часто іменують паперовим золотом. Вони створюються як резерв із внесків членів МВФ для регулювання розрахунків між

країнами – членами МВФ. Цей спеціальний розрахунковий засіб не має реального золотого забезпечення, і його використання ґрунтується на згоді країн – членів МВФ приймати ці резервні засоби в обмін на конвертовану валюту в інших країн тільки для врегулювання платіжних балансів країн. МВФ між тим встановлює умовний золотий вміст СПЗ, що робить СПЗ головним фінансовим активом.

МВФ утворює резервний актив із СПЗ, яким ця міжурядова організація питається регулювати і підтримувати стійкість паритетів валют країн-членів.

Готівка складається з банкнот, що знаходяться в обігу та монет, які звичайно використовуються для платежів у країні, за виключенням ювілейних монет, які фактично не знаходяться в обігу і не включаються в цей вид платіжних засобів. Слід розрізняти готівку в національній та іноземній валюті.

Депозитами на поточних рахунках (депозитами, що передаються) являються ті депозити, які негайно за їх номінальною вартістю можна перетворити у валюту країни без яких-небудь обмежень (чеки, платіжні доручення банку та ін.)

До інших депозитів належать депозити, які не можуть бути використані зразу без обмежень.

Цінні папери, крім акцій – це платіжні засоби, якими торгують на фінансових ринках і які дають їх власникам право на заявлені фіксовані суми в установлену дату платежу.

Акції та інші види акціонерного капіталу – це документи, що підтверджують вимоги по відношенню до залишкової вартості корпоративних підприємств, які задовольняються після задоволення вимог усіх кредиторів.

Позики – це такі активи, які утворюються, коли кредитори надають кошти безпосередньо боржникам; як правило, це підтверджується документами, які не передаються. До цієї категорії належать усі позики або аванси (за виключенням торгового кредиту), які надають підприємцям. У цю категорію включають споживчий кредит, угоди про фінансовий лізинг, тобто про надання кредиту на покупку основного капіталу.

Страхові технічні резерви утворюють страхові організації як фінансові посередники, що перерозподіляють тимчасово вільні кошти утримувачів страхових полісів і приймають на себе обов'язки щодо виплат страхових відшкодувань при страхових випадках. Страхові технічні резерви керуються страховими організаціями і недержавни-

ми пенсійними фондами. Поряд з цим, вони вважаються активами утримувачів полісів, у той час як для страхових організацій ці резерви являються зобов'язаннями.

Остання стаття фінансових активів - Інша дебіторська і кредиторська заборгованість – включає торговий кредит, аванс за роботу та інші рахунки дебіторів і кредиторів.

Крім означених видів фінансових активів міжнародними фінансовими організаціями рекомендується виокремлювати довідкову статтю – “прямі іноземні інвестиції” з такими елементами:

- акціонерний капітал;
- займи;
- інші активи.

Той факт, що основні групування фінансових активів використовуються одночасно у СНР, у платіжному балансі та в статистиці міжнародних валютних фінансових операцій, дозволяє взаємозв'язувати статистичні показники при міжнародних розрахунках і, у тому числі, при побудові фінансових рахунків.

3.3. Інші рахунки нагромадження

Друга група рахунків нагромадження (рахунок інших змін обсягу активів і рахунок переоцінки) відображає зміну активів, пасивів і чистого багатства, що відбулася під впливом неекономічної діяльності.

Рахунок інших змін в обсязі активів (схема 3.4) відображає рух капіталу під впливом руйнування активів унаслідок стихійного лиха, їх некомпенсованих конфіскацій, внаслідок змін класифікації та змін у структурі, під впливом відкриття або вичерпання корисних копалин.

Схема 3.4

Рахунок інших змін обсягу активів

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Нефінансові активи, у тому числі:	
	вироблені	
	невироблені	

	Фінансові активи (зобов'язання)	
	Зміна чистого багатства під впливом інших змін обсягу активів	

Рахунок переоцінки (схема 3.5) відображає холдинговий прибуток або збиток унаслідок зміни вартості капіталу, обумовлених динамікою цін різних активів і пасивів за певний період часу. Для одиниці чи групи одиниць позитивна переоцінка пасивів означає втрати від володіння (негативний холдинговий доход), і, навпаки, негативна переоцінка пасивів призводить до виграшу від володіння (позитивний холдинговий доход).

Схема 3.5

Рахунок переоцінки

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Номінальний холдинговий доход від:	
	- нефінансових активів	
	- фінансових активів і пасивів	
	Зміна чистого багатства під впливом номінального холдингового доходу	

Баланс рахунка називається зміною чистого багатства під впливом номінального холдингового доходу.

3.4. Баланси активів і пасивів

Особливий тип рахунків у СНР – баланси активів і пасивів. Вони відображають наявність у країні або в певному секторі активів, пасивів, а також чистої вартості капіталу в момент складання балансу. В лівій частині балансів показують активи, а у правій – пасиви і чисту вартість капіталу. В СНР є три самостійні баланси: початковий баланс активів і пасивів; зміни в балансі активів і пасивів; заключний баланс активів і пасивів.

Початковий баланс активів і пасивів (схема 3.6) – це сукупність усіх активів, пасивів і чистої вартості капіталу кожного сектора, а також усієї країни в цінах на початок періоду. Балансувальною статтею є чиста вартість капіталу – різниця між активами й пасивами, що дорівнює поточній вартості запасів економічних цінностей, якими володіє сектор або окрема одиниця.

Схема 3.6

Баланс активів і пасивів на початок періоду

Активи	Зобов'язання та чиста вартість власного капіталу
1. Нефінансові активи:	3. Пасиви
1.1. Вироблені активи	
1.2. Невироблені активи	
2. Фінансові активи	4. Чиста вартість капіталу (п.1+п.2-п.3)

Підсумок усіх змін в активах, пасивах і в чистій вартості капіталу, які сталися за звітний період, по кожному сектору окремо і по країні в цілому підбивається в балансі “Зміни в балансі активів і пасивів” (схема 3.7).

Цей баланс відображає зміну всіх нефінансових і фінансових активів за рахунок заощаджень і чистих капітальних трансфертів, унаслідок інших змін в обсязі активів, за рахунок номінального холдингового прибутку (збитку).

Схема 3.7

Зміни в балансі активів і пасивів

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Нефінансових активів	
	Фінансових активів і пасивів	
	Загальна зміна чистого багатства у тому числі за рахунок:	
	заощаджень і капітальних трансфертів	
	інших змін обсягу активів	
	холдингового доходу	

Ці два баланси дозволяють скласти заключний баланс активів і пасивів (схема 3.8). Він є сукупністю всіх активів, пасивів і чистої ва-

рності капіталу кожного сектора окремо і по країні в цілому на кінець періоду.

Схема 3.8

Баланс активів і пасивів на кінець періоду

Активи	Зобов'язання та чиста вартість капіталу
1. Нефінансові активи:	3. Пасиви
1.1. Вироблені активи	
1.2. Невироблені активи	
2. Фінансові активи	4. Чиста вартість капіталу (п.1+п.2-п.3)

Активи, пасиви і чиста вартість капіталу на кінець періоду дорівнюють величині активів, пасивів і чистої вартості капіталу на початок періоду плюс зміни в активах, пасивах і чистій вартості капіталу, які сталися за період.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Назвіть операції, яких стосуються рахунки нагромадження?
2. Перелічте рахунки, що включають рахунки нагромадження. Які з них розробляються сьогодні в Україні?
3. Назвіть елементи рахунка капіталу для сектора.
4. Складіть зведений рахунок капіталу та поясніть зміст його балансувальної статті.
5. Дайте загальну характеристику нефінансових активів.
6. Назвіть елементи вироблених нефінансових активів. Що являють собою основний капітал, запаси матеріальних оборотних коштів, цінності?
7. Які типи активів включають запаси матеріальних оборотних коштів? Дайте їм характеристику.
8. Які типи активів включають невикористані нефінансові активи?
9. Що являють собою капітальні трансферти в грошовій та в натуральній формі?
10. Назвіть три основні елементи капітальних трансфертів.
11. Що включають податки на капітал?
12. Які види витрат включають інвестиційні субсидії?
13. Які витрати бюджету належать до інвестиційних субсидій?
14. З яких витрат складаються інші капітальні трансферти?

15. Які операції відображає фінансовий рахунок?
16. Наведіть схему фінансового рахунка.
17. Назвіть основні категорії фінансових активів.
18. Дію яких факторів зміни обсягу активів ураховує рахунок інших змін обсягу активів? Складіть схему цього рахунка.
19. Наведіть схему рахунка переоцінки та поясніть зміст його елементів.
20. Що являють собою баланси активів і пасивів? Наведіть схеми балансів.

Розв'язання типових задач

Приклад 5. За даними прикладів 1 і 4 скласти рахунок капіталу для країни в поточному році

Розв'язання

Рахунок капіталу

Зміни в активах	Млн. грн.	Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві	Млн. грн.
Валове нагромадження основного капіталу	55075	Чисте заощадження	35445
Споживання основного капіталу	-38885	Капітальні трансферти, одержані від інших країн	59
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	3661	Капітальні трансферти, передані іншим країнам	-1
Придбання за виключенням вибуття цінностей	115		
Придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів	16		
Чисте кредитування(+), чисте запозичення (-)	15521		
Усього	35503	Усього (зміни чистого багатства за рахунок заощадження та капітальних трансфертів)	35503

Приклад 6. Є дані за звітний рік по сектору домашніх господарств (млн. грн.):

- чисте заощадження – 141,5;
 - споживання основного капіталу – 15;
 - вартість придбаних або вироблених власними силами капітальних об'єктів (житла, будівель, робочої та продуктивної худоби, сільськогосподарської техніки і т.п.) - 19,1;
 - витрати капітального характеру на відновлення земель, які фінансуються із бюджету – 2;
 - вартість квартир, які було передано домашнім господарствам державою в ході безоплатної приватизації – 8,9;
 - виплати компенсацій за втрати громадян через вибухи, пожежі – 1,5;
 - пожертвування громадян (на будівництво бібліотек, навчальних закладів та ін.) – 2;
 - виплачені податки на капітал (у зв'язку з передачею активів у порядку спадщини або дарування)- 9,6;
 - приріст запасів матеріальних оборотних коштів – 1;
 - чисте придбання цінностей – 2,4;
 - збільшення готівки та депозитів – 51;
 - чисте придбання облігацій, приватизаційних чеків та інших цінних паперів (крім акцій)- 20;
 - чисте збільшення (за виключенням повернення) заборгованості по судах банків на індивідуальне житлове будівництво та інші цілі – 5;
 - чисте придбання акцій та паїв у капіталі акціонерних підприємств – 33,9;
 - збільшення страхових технічних резервів – 17;
 - заборгованість по виплатах пенсій та допомог – 4;
 - заборгованість по оплаті праці – 6;
 - заборгованість за споживчий кредит – 3;
 - у зв'язку із стихійним лихом зменшився обсяг вироблених нефінансових активів (зруйновано помешкання, споруди) – 1;
 - холдинговий доход від нефінансових активів – 6;
 - холдинговий доход від фінансових активів – 1;
 - холдинговий доход щодо фінансових пасивів – 4.
- Скласти рахунки нагромадження.

Розв'язання

Валове нагромадження основного капіталу =
 $= 19,1 + 2 + 8,9 = 30$ млн. грн.

Капітальні трансферти одержані =
 $= 8,9 + 1,5 + 2 = 12,4$ млн. грн.

Капітальні трансферти, передані =
 $= 2 + 9,6 = 11,6$ млн. грн.

Чисте кредитування(+), чисте запозичення (-) =
 $= (141,5 + 12,4 - 11,6) - (30 - 15 + 1 + 2,4) = 123,9$ млн. грн.

Рахунок капіталу

Зміни в активах	Млн. грн.	Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві	Млн. грн.
Валове нагромадження основного капіталу	30	Чисте заощадження	141,5
Споживання основного капіталу	-15	Капітальні трансферти одержані	12,4
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	1	Капітальні трансферти, передані	-11,6
Придбання за виключенням вибуття цінностей	2,4		
Чисте кредитування(+), чисте запозичення (-)	123,9		
Усього	142,3	Усього (зміни чистого багатства за рахунок заощадження та капітальних трансфертів)	142,3

Фінансовий рахунок

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	123,9
131,9	Чисте придбання фінансових активів	
	Чисте прийняття фінансових зобов'язань	8
-	Монетарне золото і СПЗ	-
51	Валюта та депозити	

20	Цінні папери, окрім акцій	
	Позики та кредити	5
33,9	Акції та інші форми участі в капіталі	
17	Технічні страхові резерви	
10	Інші рахунки дебіторів і кредиторів	3

Чисте придбання фінансових активів =
= 51 + 20 + 33,9 + 17 + 10 = 131,9 млн. грн.

Чисте прийняття фінансових зобов'язань = 5 + 3 = 8 млн. грн.

Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) =
= 131,9 – 8 = 123,9 млн. грн.

Рахунок інших змін обсягу активів

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
-1	Нефінансові активи у тому числі:	
-1	вироблені	
	невироблені	
	Фінансові активи (зобов'язання)	
	Зміна чистого багатства під впливом інших змін обсягу активів	-1

Зміна чистого багатства під впливом інших змін обсягу активів =
= - 1 млн. грн.

Рахунок переоцінки

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
	Номінальний холдинговий дохід від	
6	нефінансових активів	
1	фінансових активів і пасивів	4

	Зміна чистого багатства під впливом номінального холдингового доходу	3
--	--	---

Зміна чистого багатства під впливом номінального холдингового доходу = $6 + 1 - 4 = 3$ млн. грн.

Приклад 7. Дані балансу активів і пасивів сектора домашніх господарств на початок року такі:

Активи	Млн. грн.	Зобов'язання і чиста вартість власного капіталу	Млн. грн.
Нефінансові активи:	1294	Фінансові зобов'язання	217
у тому числі			
вироблені	1274	Чиста вартість власного капіталу	1841
невироблені	20		
Фінансові активи	764		

Скласти: 1) рахунок змін у балансі активів і пасивів за рік; 2) баланс активів і пасивів сектора домашніх господарств на кінець року за даними приклада 5.

Розв'язання

Зміни в балансі активів і пасивів

млн.грн.)

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і зміни в чистій вартості капіталу
23,4	Нефінансові активи, у тому числі:	
23,4	вироблені	
	невироблені	
132,9	Фінансові активи та пасиви	12
	Загальна зміна чистого багатства, у тому числі за рахунок:	144,3
	заощаджень і капітальних трансфертів	142,3
	інших змін обсягу активів	-1
	холдингового доходу	3

Зміна вартості нефінансових вироблених активів =
= $(30 - 15 + 1 + 2,4) + (-1) + 6 = 23,4$ млн. грн.

Зміна вартості фінансових активів = $131,9 + 1 = 132,9$ млн. грн.

Зміна вартості фінансових пасивів = $8 + 4 = 12$ млн. грн.

Загальна зміна чистого багатства = $23,4 + 132,9 - 12 = 144,3$ млн. грн.

Баланс активів і пасивів на кінець періоду

Активи	млн. грн.	Зобов'язання і чиста вартість власного капіталу	млн. грн.
Нефінансові активи,	1317,4	Фінансові зобов'язання	229
у тому числі			
вироблені	1297,4	Чиста вартість власного	1985,3
невироблені	20	капіталу	
Фінансові активи	896,9		

Вироблені нефінансові активи на кінець року =
= $1274 + 23,4 = 1297,4$ млн. грн.

Невироблені нефінансові активи на кінець року = 20 млн. грн.

Нефінансові активи на кінець року = $1297,4 + 20 = 1317,4$ млн. грн.

Фінансові активи на кінець року = $764 + 132,9 = 896,9$ млн. грн.

Фінансові пасиви на кінець року = $217 + 12 = 229$ млн. грн.

Чиста вартість капіталу на кінець року =
= $1317,4 + 896,9 - 229 = 1985,3$ млн. грн. або:

Чиста вартість капіталу на кінець року = $1841 + 144,3 = 1985,3$ млн. грн.

Задачі для самостійної роботи

Задача 1. У країні в 2017 р. даних щодо отриманих та переданих іншим країнам капітальних трансфертів не було. Відомо, що валове нагромадження основного капіталу – 40211 млрд. грн., зміна запасів матеріальних оборотних коштів – 4229 млрд. грн., придбання за виключенням вибуття цінностей – 85 млрд. грн.. Використайте також дані задачі 26 (розділ 3) і складіть зведений рахунок капіталу.

Задача 2. Скласти зведений рахунок операцій з капіталом за даними задачі 11 (розділ 3).

Задача 3. Скласти зведений рахунок капіталу за даними задачі 12 (розділ 3).

Задача 4. Скласти зведений рахунок капіталу за даними задачі 13 (розділ 3).

Задача 5. Скласти рахунок капіталу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 14 (розділ 3).

Задача 6. Скласти рахунок капіталу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 15 (розділ 3).

Задача 7. Скласти рахунок капіталу для сектора нефінансових корпорацій за даними задачі 16 (розділ 3).

Задача 8. Скласти рахунок капіталу за даними, млрд. грн.:

- валовий національний наявний дохід – 3017;
- кінцеві споживчі витрати: ДГ – 2074; ДУ – 184; НКО – 36;
- капітальні трансферти: одержані від інших країн – 48; передані іншим країнам – 53;
- чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) – 31;
- запаси матеріальних оборотних коштів: на початок періоду – 328; на кінець – 386;
- придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів – 104.

Задача 9. Проаналізуйте динаміку показників рахунка капіталу (млрд. грн.) за допомогою ланцюгових та базисних абсолютного приросту, темпу зростання, темпу приросту та абсолютного значення одного процента приросту:

Рік	Чисте заощадження	Валове нагромадження основного капіталу	Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)
2013	1582	16891	-218
2014	170	18517	-2511
2015	353	20096	-1723
2016	6124	25131	6608
2017	11673	33427	8365

За розглянутий період порівняйте середню відносну швидкість приросту чистих заощаджень і валового нагромадження основного капіталу.

Задача 10. Дані про секторну структуру валового нагромадження основного капіталу, млрд. грн.:

Рік	НФК	ФК	ДУ	ДГ	НКО
2013	13615	409	1684	748	435
2017	31744	951	4936	2233	347

1. Визначте за кожний рік питому вагу секторів у валовому нагромадженні основного капіталу країни і надайте результати у вигляді таблиці.
2. Проаналізуйте зміну в секторній структурі валового нагромадження в 2017 р. порівняно з 2013 р. за допомогою середнього лінійного відхилення часток розподілу.

Задача 11. Дані за поточний рік по сектору нефінансових корпорацій (млрд. грн.):

- чисте заощадження – 81,5;
- вартість нових будівель, споруд, машин, обладнання – 132;
- капітальні витрати, спрямовані на поліпшення землі, - 18, у тому числі, за рахунок Держбюджету – 17;
- незавершене будівництво, що прийняте й оплачене замовником, – 27;
- витрати на капітальний ремонт основного капіталу – 31;
- витрати щодо створення та придбання програмного забезпечення для ЕОМ – 14;
- витрати у зв'язку з передачею прав власності на невикористані активи – 15;
- вартість основного капіталу, що вибув – 20; у тому числі, безкоштовно передано школам – 3;
- вартість житла для військовослужбовців, що побудоване нерезидентами на території країни – 10;
- споживання основного капіталу – 103;
- приріст запасів матеріальних оборотних коштів – 28;
- чисте придбання цінностей – 2,5;
- приріст грошових коштів у касі та на рахунках – 12;
- чисте придбання цінних паперів, крім акцій – 14;
- видано векселів – 27;

- збільшення заборгованості по судах, що були надані іншим господарчим одиницям (за виключенням їх погашення) – 20;
- чисте збільшення кредитів, отриманих у банках (за виключенням їх погашення) – 44;
- чисте придбання (за виключенням продажі) акцій та паїв у капіталі інших одиниць – 2;
- чисті продажі (за виключенням покупки) власних акцій;
- приріст страхових технічних резервів зі страхування майна та інших видах страхування (власники полісів – підприємства) – 1;
- збільшення дебіторської заборгованості – 1;
- збільшення кредиторської заборгованості – 4;
- у зв'язку зі стихійними лихами зменшився обсяг вироблених активів (зруйновано споруди, будівлі, обладнання) – 2.

Скласти рахунки нагромадження.

Задача 12. На основі даних початкового балансу активів і пасивів сектора НФК (млрд. грн.) і даних задачі 11 скласти: 1) рахунок змін у балансі активів і пасивів; 2) баланс активів і пасивів сектора нефінансових корпорацій на кінець року:

Активи	Млрд. грн.	Зобов'язання і чиста вартість власного капіталу	Млрд. грн.
Нефінансові активи, у тому числі:	2280	Фінансові зобов'язання	1362
вироблені	2250		
невироблені	30	Чиста вартість власного капіталу	?
Фінансові активи	673		

Задача 13. Є дані за поточний рік по сектору домашніх господарств (млн. дол. США):

- чисте заощадження – 141,5;
- споживання основного капіталу – 15;
- вартість придбаних або вироблених власними силами капітальних об'єктів (житла, будівель, робочої та продуктивної худоби, сільськогосподарської техніки і т.п.) - 19,1;
- витрати капітального характеру на відновлення земель, які фінансуються із бюджету – 2;
- вартість квартир, які було передано домашнім господарствам державою в ході безоплатної приватизації – 8,9;

- виплати компенсацій за втрати громадян через вибухи, пожежі – 1,5;
- пожертвування громадян (на будівництво бібліотек, навчальних закладів та ін.) – 2;
- виплачені податки на капітал (у зв'язку з передачею активів у порядку спадщини або дарування)- 9,6;
- приріст запасів матеріальних оборотних коштів – 1;
- чисте придбання цінностей – 2,4;
- збільшення готівки та депозитів – 51;
- чисте придбання облігацій, приватизаційних чеків та інших цінних паперів (крім акцій)- 20;
- чисте збільшення (за виключенням повернення) заборгованості по судах банків на індивідуальне житлове будівництво та інші цілі – 5;
- чисте придбання акцій та паїв у капіталі акціонерних підприємств – 33,9;
- збільшення страхових технічних резервів – 17;
- заборгованість по виплатах пенсій та допомог – 4;
- заборгованість по оплаті праці – 6;
- заборгованість за споживчий кредит – 3;
- у зв'язку зі стихійним лихом зменшився обсяг вироблених нефінансових активів (зруйновано помешкання, споруди) – 1;
- холдинговий дохід від нефінансових активів – 6;
- холдинговий дохід від фінансових активів – 1;
- холдинговий дохід щодо фінансових пасивів – 4.

Скласти рахунки нагромадження.

Задача 14. Дані балансу активів і пасивів сектора домогосподарств на початок року:

Активи	Млн.дол. США	Зобов'язання і чиста вартість власного капіталу	Млн. дол. США
Нефінансові активи, у тому числі:	1294	Фінансові зобов'язання	217
вироблені	1274		
невироблені	20	Чиста вартість власного	
Фінансові активи	764	капіталу	1841

Скласти:

- 1) рахунок змін у балансі активів і пасивів за рік,
- 2) баланс активів і пасивів сектора домашніх господарств на кінець року за даними задачі 4.

Задача 15. За даними початкового балансу активів і пасивів країни та зведених рахунків нагромадження скласти:

- 1) рахунок змін у балансі активів і пасивів;
- 2) баланс активів і пасивів на кінець року.

Баланс активів і пасивів країни на початок року

Активи	Млрд. грн.	Зобов'язання і чиста вартість власного капіталу	Млрд. грн.
Нефінансові активи, у тому числі:	6442	Фінансові зобов'язання	2074
вироблені	4535		
невироблені	1907	Чиста вартість власного капіталу	6462
Фінансові активи	2094		

Рахунок капіталу

Зміни в активах	Млрд. грн.	Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві	Млрд. грн.
Валове нагромадження основного капіталу	291	Чисте заощадження	257,6
Споживання основного капіталу	-127	Капітальні трансферти, одержані від інших країн	10,3
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	30		
Придбання за виключенням вибуття цінностей	5,5		
Придбання за виключенням вибуття невикористаних нефінансових активів	-	Капітальні трансферти, передані іншим країнам	-11,7
Чисте кредитування(+), чисте запозичення (-)	56,7		
Усього	256,2	Усього	256,2

Фінансовий рахунок

(Млрд. грн.)

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і чистій вартості капіталу
	Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	56,7
255,7	Чисте придбання фінансових активів	
	Чисте прийняття фінансових зобов'язань	199

Рахунок інших змін обсягу активів

(Млрд. грн.)

Зміни в активах	Операції та балансувальні статті	Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві
-7	Нефінансові активи, у тому числі	
-5	вироблені	
-2	невироблені	
	Фінансові активи (зобов'язання)	
	Зміна чистого багатства під впливом інших змін обсягу активів	-7

РОЗДІЛ 4

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ РАХУНКИ ТА РАХУНКИ ОПЕРАЦІЙ

Рахунки “іншого світу” (зовнішньоекономічні рахунки) характеризують зв’язки економіки країни з економікою зарубіжних країн, які виявляються у формі зовнішньоекономічної діяльності. Вони показують операції резидентів з нерезидентами.

Операції цих рахунків складаються з позицій зарубіжних країн і, в кінцевому підсумку, мають давати значення чистого кредитування або чистого запозичення, що є протилежним тому, яке визначене в рахунку капіталу національної економіки. Отже те, що є ресурсом для інших країн світу, для економіки України в цілому буде видом використання (витрат), і навпаки. Операції між резидентами та нерезидентами відображаються і в рахунках для внутрішньої економіки, але там їх не відокремлено від операцій між резидентами.

У рахунках “іншого світу” відображено експорт та імпорт товарів, послуг, прав інтелектуальної власності, міжнародну кооперацію, спільну підприємницьку діяльність за участю іноземних юридичних осіб на території України та українських організацій за кордоном, транскордонний рух робочої сили, іноземних та українських інвестицій, міжнародний туризм, зовнішньоекономічні транспортні, страхові, розрахункові, кредитні та інші господарські операції, а також інші економічні відносини, у тому числі ті, які не мають компенсаційного характеру. У рахунках відображаються також операції з оперативного та фінансового лізингу та способи фінансування цих операцій; будівельні послуги за кордоном та іноземні інвестиції в країні, операції з нерухомістю та нематеріальними активами з іншими країнами, операції, пов’язані з проживанням у нашій країні нерезидентів та проживанням наших громадян за кордоном.

Результати зовнішньоекономічної діяльності характеризуються в рахунках:

- зовнішньому рахунку товарів і послуг;
- зовнішньому рахунку первинного доходу та поточних трансфертів;
- зовнішньому рахунку капіталу.

4.1. Зовнішній рахунок товарів і послуг

У ресурсній частині рахунка відображається імпорт товарів і послуг. Він включає всі оплачені або передані безкоштовно товари, які надходять із-за кордону (схема 4.1.1).

У частині використання відображаються доходи, які отримала Україна від інших країн за експорт товарів і послуг. Таким чином, експорт товарів і послуг оцінюється як витрати для інших країн і як надходження для України в іноземній валюті.

Балансувальною статтею є зовнішнє сальдо товарів і послуг, яке розраховується в даному рахунку як різниця між імпортом та експортом товарів і послуг.

Якщо зовнішнє сальдо товарів і послуг позитивне, це означає позитивне сальдо для «іншого світу» та від'ємне для нашої країни.

Схема 4.1

Зовнішній рахунок товарів і послуг

Використання	Ресурси
3. Експорт товарів і послуг	1. Імпорт товарів і послуг
4. Зовнішнє сальдо товарів і послуг (п.2-п.3)	
5. Усього (п.3+п.4)	2. Усього (п.1)

За методологією СНР у складі експорту та імпорту товарів ураховуються не тільки товари, котрі є об'єктом комерційних угод, а всі товари, експорт яких зменшує, а імпорт збільшує матеріальні ресурси країни. Отже експорт та імпорт товарів і послуг включає:

- експорт та імпорт “видимих” товарів;
- експорт та імпорт матеріальних та нематеріальних послуг.

До «видимих» товарів належать товари, які реалізуються внаслідок комерційних угод, у тому числі ті, що реекспортуються внаслідок комерційних угод, за договірними поставками, прямим товарообміном та ін.

За цією класифікацією експорт товарів і послуг включає:

- товари та послуги, продані резидентами нерезидентам;
- товари та послуги, які передані резидентами нерезидентам в обмін на інші товари та послуги;
- товари та послуги, які безоплатно передані резидентами нерезидентам.

Імпорт товарів та послуг включає:

- товари та послуги, які продані нерезидентами резидентам;
- товари та послуги, які передані нерезидентами резидентам в обмін на інші товари та послуги;
- товари та послуги, які безоплатно передані нерезидентами резидентам.

Під час опрацювання експортно-імпортних операцій з товарами рекомендується користуватися “Товарною номенклатурою зовнішньоекономічної діяльності” (ТН ЗЕД) та “Міжнародним класифікатором країн світу та територій” (МК КСТ)

Наведемо детальніший список товарів, які за методологією СНР уключають до підрахунку експортно-імпортних операцій:

- немонетне золото, срібло в злитках, діаманти та інші дорогоцінні метали та коштовні камені;
- домашню худобу, яку переганяють через кордон;
- майно мігрантів;
- товари, які поставляють у рахунок внесків у фонд технічної допомоги ООН як даровизна, безкоштовна допомога тощо;
- товари військового призначення;
- електроенергія, вода, поставка товарів по трубопроводах (нафта, продукти її переробки, газ);
- бункерне паливо, паливо, продовольчі товари та матеріали, які продано на території країни для потреб іноземних суден, літаків та вантажних автомобілів;
- товари, які орендовано на строк один рік або більше (ураховується повна вартість товару, який орендовано);
- товари, які реекспортовано в країну;
- товари, які вивезено (ввезено) як частку статутного фонду підприємств та організацій з іноземним капіталом;
- товари, які продано (куплено на ярмарках, виставках, організованих як на території країни, так і за її межами);
- товари, які продано (куплено) через консигнаторів, незалежно від часу вивозу та ввозу товарів;
- вилов риби та інших морських продуктів, що продано (куплено) у відкритому морі та в територіальних водах іноземних держав;
- кіно-, теле-, аудіо- та відеопродукція, яку вивезено за кордон чи ввезено в країну, ураховуючи оплату ліцензій;

- цінні папери, банкноти та монети, які не перебувають в обігу (ураховуються за їхньою комерційною вартістю);
- товари, які вивезено за кордон чи ввезено в країну для переробки;
- товари, закуплені за контрактом для споживання організаціями цієї країни за кордоном і відповідно товари, які продані за контрактом для споживання іноземними організаціями в країні;
- поштові відправлення приватних осіб (за оголошеною вартістю);
- конфісковані товари імпортного походження, які враховуються за вартістю однойменних виробів національного виробництва;
- товари, які вивезено з країни чи ввезено до неї з умовою повернення в країну походження після закінчення відповідного строку їх використання (ренти).

У процесі оцінювання експорту та імпорту товарів і послуг дуже важливим є вибір валютної одиниці обліку. Зовнішній рахунок товарів і послуг України складається в національній валюті. Однак, якщо курс національної валюти має постійну тенденцію до зниження відносно іноземних валют, такий рахунок свідомо складають у стабільнішій іноземній валюті, наприклад, у доларах США.

СНР користується оцінкою експорту та імпорту у цінах FOB. Ціни FOB включають такі елементи: вартість товару за цінами виробника; вартість усіх зв'язаних із просуванням товару до моменту перетину кордону країни-експортера (включаючи витрати на перевантаження для подальшого транспортування); сплачене експортне мито. Однак у митній статистиці для імпортованих товарів використовують ціни CIF, які виключають витрати на страхування і транспортування до місця призначення. Для визначення вартості імпорту в цінах FOB на основі цін CIF користуються методами, заснованими на даних вибіркового обстеження рахунків-фактур на товари відповідно до цін CIF та FOB, а також експертними оцінками.

4.2. Зовнішній рахунок первинного доходу та поточних трансфертів

Цей рахунок охоплює в частині ресурсів доход та поточні трансферти всієї економіки України, які сплачуються іншим країнам світу, а в частині використання – доход та поточні трансферти всієї економіки України, які надходять від інших країн.

Ресурсна частина рахунка включає зовнішнє сальдо товарів і послуг (переноситься із зовнішнього рахунка товарів і послуг); первинний дохід, який отримують резиденти від нерезидентів даної країни у вигляді оплати праці, податків на виробництво, доходу від власності; поточні трансферти (схема 4.2).

Також у розділі ресурсів відображаються такі операції:

– оплата праці робітників-нерезидентів резидентами включає заробітну плату і відрахування на соціальне страхування іноземних громадян, які працюють в українських посольствах і консульствах за кордоном, іноземних артистів, які приїжджають в Україну на гастролі, сезонних робітників, осіб, які працюють в Україні за контрактом строком до одного року, та ін.;

– податки за відрахуванням субсидій на виробництво, сплачені іншим країнам світу, включають податки на будівництво, транспортні засоби та землю, які сплачуються українськими посольствами та консульствами в інших країнах;

– доходи від власності, які передано іншим країнам світу, включають такі статті, які пов'язані з розподілом доходів: оплату відсотків за кредити, отримані Україною від іноземних держав; оплату відсотків за комерційними кредитами, що отримані зовнішньоекономічними об'єднаннями України від іноземних фірм; експорт товарів у рахунок оплати відсотків; дивіденди та інші доходи, які виплачуються нерезидентам за участь в акціонерному капіталі; чиста рента за користування землею в інших країнах; плата за розробку в інших країнах запасів корисних копалин, лісових та риболовних угідь; плата за використання авторських прав, патентів, торгових знаків та інших нематеріальних активів, які належать іншим країнам; реінвестований дохід іноземних компаній (прибуток, який передано основному підприємству-нерезиденту його відділеннями-резидентами).

Інші статті в ресурсній частині рахунка являють собою поточні трансферти, передані “іншому світу”. Вони мають три основні види:

- поточний прибутковий податок і податки на майно тощо;
- внески на соціальне страхування та допомога;
- інші поточні трансферти.

Інші поточні трансферти нерезидентам включають фінансову матеріальну допомогу, яка надається іншим країнам, крім фінансування капітальних витрат: стипендії іноземним студентам, оплату поїздок домашнім господарствам-нерезидентам; штрафи та пені; гро-

шові перекази та даровизну домашнім господарствам-нерезидентам, різноманітні збори.

Схема 4.2

Зовнішній рахунок первинного доходу та поточних трансфертів

Використання	Ресурси
7. Оплата праці найманих робітників	1. Зовнішнє сальдо товарів і послуг
8. Податки за відрахуванням субсидій на виробництво та імпорту	2. Оплата праці найманих робітників
9. Доход від власності	3. Податки за відрахуванням субсидій на виробництво та імпорту
10. Поточні трансферти	4. Доход від власності
11. Поточне зовнішнє сальдо (п.6-п.7-п.8-п.9-п.10)	5. Поточні трансферти
12. Усього (п.7+п.8+п.9+п.10+п.11)	6. Усього (п.1+п.2+п.3+п.4+п.5)

У розділі «Використання» відображаються аналогічні операції, але із зворотним напрямком фінансових потоків: доход від власності та поточні трансферти, отримані від «іншого світу», а також оплата праці найманих робітників-резидентів, отримана від нерезидентів.

Якщо балансувальна стаття рахунка «поточне зовнішнє сальдо» є позитивною, це відображає перевищення доходів нерезидентів по поточних операціях над витратами, а від'ємне – відповідно навпаки.

4.3. Зовнішній рахунок капіталу

Рахунок капіталу враховує операції між резидентами та нерезидентами, які пов'язані з придбанням та продажем невикористаних нефінансових активів і зміною чистої вартості власного капіталу нерезидентів унаслідок поточних операцій та капітальних трансфертів.

У ресурсну частину рахунка переноситься поточне зовнішнє сальдо, а крім того включаються капітальні трансферти сплачені (із знаком «-») та отримані (із знаком «+») «іншим світом» (схема 4.3).

Капітальні трансферти, які отримані від іншого світу, включають такі їх типи:

– інвестиційні капітальні трансферти, що передаються даною країною на безкоштовній основі (наприклад, на будівництво будинків

міжнародних організацій та інших великих об'єктів), які виплачуються здебільшого частинами;

– передача транспортних засобів, машин та устаткування (крім військового), а також будинків та інших споруд;

– податки на капітал (податки та мито на спадщину, майно та даровизну, які сплачуються домашніми господарствами-резидентами даної країни податковим властям інших країн);

– інші капітальні трансферти:

- анульовані борги за погодженням між кредитором (з даної країни) та боржником (з іншої країни);

- компенсації збитків, пов'язаних із пошкодженням капітальних об'єктів, які належать нерезидентам, у результаті аварій, воєнних дій або з інших причин;

- цінності та грошові засоби мігрантів, які надійшли від домашніх господарств даної країни;

- вартість будинків для військових, що їх побудувала дана країна за кордоном; великі пожертвування для фінансування валового нагромадження основного капіталу, які надходять з інших секторів даної країни, наприклад, на будівництво бібліотек.

Капітальні трансферти, передані «іншому світу» включають аналогічні надходження в грошовій та натуральній формі від нерезидентів резидентам.

У частині «Використання» рахунка відображено чисті купівлі землі та нематеріальних активів (патенти, торгові знаки, авторські права, права на розробку корисних копалин та ін.). Вони включають зміну вартості цих активів, що виникла внаслідок ділових операцій нерезидентів з резидентами.

Схема 4.3

Зовнішній рахунок капіталу

Зміни в активах	Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві
5. Чисте придбання невироблених нефінансових активів	1. Поточне зовнішнє сальдо
6. Чисті кредити(+), чисті борги (-) (п.4-п.5)	2. Капітальні трансферти одержані 3. Капітальні трансферти сплачені
7. Усього (п.5+п.6)	4. Усього (п.1+п.2-п.3)

Балансувальною статтею рахунка є «Чисті кредити(+), чисті борги (-)». Її визначають як різницю між загальною величиною змін чи-

стої вартості внаслідок поточних операцій і капітальних трансфертів і чистим придбанням невироблених нефінансових активів. Позитивна різниця (чисте кредитування) показує величину фінансових ресурсів, яку «інший світ» надає Україні. Від’ємна різниця (чисте запозичення) показує величину фінансових ресурсів, яку Україна надає “іншому світу”.

Балансувальна стаття зовнішнього рахунка капіталу має таку саму абсолютну величину, як і балансувальна стаття рахунка капіталу для внутрішньої економіки, але вони протилежні за знаком.

4.4. Рахунок товарів і послуг

Рахунок характеризує ресурси (внутрішнє виробництво та імпорт) і використання (проміжне та кінцеве споживання, капіталоутворення, експорт) товарів і послуг. Він є своєрідною зведеною характеристикою СНР.

Ресурсна частина рахунка (схема 4.4) заповнюється показниками, що переносяться з рахунка виробництва: випуск товарів і послуг (оцінюється в основних цінах); податки на продукти; субсидії на продукти.

Із зовнішнього рахунка товарів і послуг переносяться дані про імпорт товарів і послуг.

Схема 4.4

Рахунок товарів і послуг

Використання	Ресурси
5. Проміжне споживання	1. Випуск товарів і послуг (в основних цінах)
6. Витрати на кінцеве споживання	2. Імпорт товарів і послуг
7. Валове нагромадження основного капіталу	3. Чисті податки на продукти та імпорт
9. Придбання за виключенням вбуття цінностей	
10. Експорт товарів і послуг	
11. Усього (п.5+п.6+п.7+п.8+п.9+п.10)	4. Усього (п.1+п.2+п.3)

До розділу «Використання» цього рахунка переносяться показники з таких рахунків:

- із рахунка виробництва – проміжне споживання;

- із рахунка використання доходу – показник валового заощадження;
- із рахунка капіталу – показники валового нагромадження основного капіталу та зміни запасів матеріальних оборотних коштів;
- із зовнішнього рахунка товарів і послуг переносяться дані про експорт товарів і послуг.

Дані рахунка товарів і послуг дають можливість розрахувати ВВП двома методами: методом кінцевого використання та виробничим. ВВП, розрахований методом кінцевого використання, дорівнює сумі всіх статей кінцевого використання мінус імпорт, тобто сумі кінцевого споживання, нагромадження та експорту мінус імпорт. ВВП, розрахований виробничим методом, дорівнює різниці між випуском і проміжним споживанням плюс чисті податки на продукти.

Питання та завдання для самоконтролю

1. З позиції якої сторони складають зовнішньоекономічні рахунки?
2. Дайте загальну характеристику рахунків “іншого світу”.
3. Дайте характеристику зовнішнього рахунка товарів і послуг.
4. Про що свідчить позитивний чи від’ємний знак балансувальної статті зовнішнього рахунка товарів і послуг?
5. Які товари за методологією СНР-93 включають до підрахунку експортно-імпортних операцій?
6. Яка оцінка експорту та імпорту передбачена СНР-93?
7. Які операції відображаються у зовнішньому рахунку первинного доходу та поточних трансфертів?
8. Складіть схему зовнішнього рахунка первинного доходу та поточних трансфертів.
9. Про що свідчить позитивний чи від’ємний знак балансувальної статті зовнішнього рахунка первинного доходу та поточних трансфертів?
10. Дайте характеристику зовнішнього рахунка капіталу.
11. Про що свідчить позитивний чи від’ємний знак балансувальної статті зовнішнього рахунка капіталу?

Розв'язання типових задач

Приклад 7. За даними прикладу 1:

- 1) розрахувати зовнішнє сальдо товарів і послуг і пояснити його знак;
- 2) обчислити й пояснити знак поточного зовнішнього сальдо;
- 3) розрахувати балансувальну статтю зовнішнього рахунка капіталу і пояснити її зміст;
- 4) скласти рахунок товарів і послуг.

Розв'язання

1) Зовнішнє сальдо товарів і послуг = $147525 - 154394 = -6869$ млрд. грн.

Знак “-“ означає від'ємне сальдо по торгівельним операціям для інших країн і позитивне для України.

2) Поточне зовнішнє сальдо =
 $= -6869 + (122188 - 122940) + (34277 - 34279) + (4432 - 581) + (592 - 12299) = -15479$ млрд. грн.

Від'ємне поточне зовнішнє сальдо відображає перевищення витрат нерезидентів по поточних операціях над їх доходами.

3) Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-) =
 $= -15479 + (1 - 59) - (-16) = -15521$ млрд. грн.

Від'ємне сальдо означає чисте запозичення і показує величину фінансових ресурсів, яку Україна надавала іншим країнам у 2003 р.

4) Рахунок товарів і послуг

Використання	Млрд. грн.	Ресурси	Млрд. грн.
Проміжне споживання	363487	Випуск (в основних цінах)	603704
Кінцеві споживчі витрати	201624	Імпорт товарів і послуг	147525
Валове нагромадження основного капіталу	55075	Податки за виключенням субсидій на продукти	27127
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	3661		
Придбання за виключенням вибуття цінностей	115		
Експорт товарів і послуг	154394		
Усього	778356	Усього	778356

Задачі для самостійної роботи

Задача 1. Дані щодо зовнішньоекономічних процесів, млрд. грн.:

- імпорт товарів і послуг – 97643;
- експорт товарів і послуг – 106200;
- резидентами країни отримано від нерезидентів:
 - дохід від власності – 598;
 - поточні податки на доходи, майно тощо – 45;
 - інші поточні трансферти – 6099;
 - оплата праці найманих працівників – 169;
- резиденти країни сплатили нерезидентам:
 - дохід від власності – 5895;
 - соціальні внески та допомоги – 106;
 - інші поточні трансферти - 1102

Даних щодо капітальних трансфертів, отриманих або переданих від резидентів до нерезидентів, немає.

Скласти зовнішні рахунки товарів і послуг, первинного доходу та поточних трансфертів і рахунок капіталу.

Задача 2. Дані щодо результатів діяльності країни:

Показник	Млрд. грн.
Валовий випуск (в основних цінах)	2700,0
Чисті податки на продукти та імпорт	100,0
Проміжне споживання	1411,0
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	650,0
Оплата праці, нарахована резидентами сезонним іноземним працівникам	1,5
Оплата праці резидентів, одержана від інших країн	4,5
Чисті податки на виробництво та імпорт	175,0
Сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн	5
Доход від власності, одержаний від інших країн	13,0
Доход від власності, сплачений іншим країнам	11,0
Поточні трансферти, одержані від інших країн	2,4
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	1,8
Кінцеві споживчі витрати	1010,0
Споживання основного капіталу	127,0
Валове нагромадження основного капіталу	291,0
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	30,0

Придбання за виключенням вибуття цінностей	5,5
Капітальні трансферти, одержані від інших країн	10,3
Капітальні трансферти, передані іншим країнам	11,7
Чисте придбання фінансових активів	255,7
Чисте прийняття фінансових зобов'язань	199,0
Експорт товарів і послуг	352,5
Імпорт товарів і послуг	300,0

Скласти зовнішні рахунки.

Задача 3. Дані щодо макроекономічних процесів у країні в звітному році (млрд. грн.):

- сума валова додана вартість – 108465;
- валовий випуск у основних цінах – 276246;
- податки на виробництво та імпорт – 27530;
- субсидії на виробництво та імпорт – 4555;
- чисті податки на продукти та імпорт – 21977;
- проміжне споживання – 167781;
- оплата праці, нарахована резидентами найманим працівникам – 57838;
- оплата праці, отримана резидентами країни – 57902;
- сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн – –3508;
- дохід від власності, одержаний від інших країн – 341;
- дохід від власності, сплачений іншим країнам – 3913;
- споживання основного капіталу – 23230;
- поточні податки на доходи, майно тощо, одержані від інших країн – 1;
- інші поточні трансферти, одержані від інших країн – 3138;
- інші поточні трансферти, сплачені іншим країнам – 234;
- соціальні допомоги, крім допомог у натурі, сплачені іншим країнам – 4;
- кінцеві споживчі витрати:
 - індивідуальні – 91064,
 - колективні – 9417;
- валове нагромадження основного капіталу – 25131;
- зміна запасів матеріальних оборотних коштів – –2519;
- придбання за виключенням вибуття цінностей – 134.
- експорт товарів і послуг – 70884;

- імпорт товарів і послуг – 63663
Скласти зовнішні рахунки.

Задача 4. Дані щодо макроекономічних показників країни:

Показник	Млрд. грн.
Валовий внутрішній продукт у ринкових цінах	...
Валовий випуск у основних цінах	6928,05
Проміжне споживання	3222,60
Чисті податки на продукти та імпорт	321,45
Оплата праці найманих працівників	1985,10
Валовий прибуток, змішаний дохід	...
Чисті податки на виробництво та імпорт	594,00
Валове заощадження	...
Дохід від власності, одержаний від інших країн	43,95
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	217,05
Поточні трансферти, одержані від інших країн	2,7
Поточні трансферти, передані іншим країнам	6,6
Валовий національний дохід	...
Валовий національний наявний дохід	...
Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	...
Кінцеві споживчі витрати	3072,45
Валове нагромадження основного капіталу і зміна запасів матеріальних оборотних коштів	712,95
Придбання за виключенням вибуття цінностей	-50,55
Експорт товарів і послуг	1142,25
Імпорт товарів і послуг	850,2

Скласти зовнішні рахунки.

Задача 5. Складіть зовнішні рахунки за даними, млрд. грн.:

- експорт товарів – 1750;
- імпорт товарів – 1715;
- експорт послуг – 320;
- імпорт послуг – 315;
- поточні трансферти:
 - виплачені за кордон – 112;
 - одержані з-за кордону – 104;
- дохід від власності:
 - виплачений за кордон – 80;
 - одержаний із-за кордону – 88;

- оплата праці:
 - резидентів, одержана від нерезидентів – 48;
 - нерезидентів, одержана від резидентів – 52;
- капітальні трансферти:
 - одержані від інших країн – 64;
 - передані в інші країни – 61.

Задача 6. У країні макроекономічні процеси в економіці характеризувалися даними (млрд. грн.):

- випуск (в основних цінах) - 460520;
- проміжне споживання – 280030;
- податки на продукти – 25060;
- субсидії на продукти – 1360;
- кінцеві споживчі витрати:
 - індивідуальні – 139984;
 - колективні – 16360;
- валове нагромадження:
 - основного капіталу – 40211;
 - зміна запасів матеріальних оборотних коштів – 4229;
 - придбання за виключенням вибуття цінностей – 85;
- експорт товарів і послуг – 113245;
- імпорт товарів і послуг – 109924.

Складіть рахунок товарів і послуг.

За даними рахунка визначте ВВП двома можливими методами. Проаналізуйте структуру валового нагромадження.

Задача 7. Складіть рахунок товарів і послуг користуючись даними задачі 2.

Задача 8. За даними задачі 3 складіть рахунок товарів і послуг. Розрахуйте валовий внутрішній продукт двома методами.

Задача 9. Складіть рахунок товарів і послуг на основі даних задачі 4, розрахуйте можливими методами валовий внутрішній продукт.

РОЗДІЛ 5

АГРЕГАТИ В СНР ТА ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ СИСТЕМИ В МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ

5.1. Аналіз структури та динаміки основних макроекономічних пропорцій

СНР передбачає складання так званих агрегатів – показників результатів діяльності країни на всіх етапах відтворювального циклу. Вони були розглянуті в параграфі 1.5. Найважливішими серед них є:

- 1) валовий внутрішній продукт;
- 2) валовий національний дохід;
- 3) валовий наявний дохід;
- 4) кінцеві споживчі витрати;
- 5) заощадження;
- 6) чисті кредитування (+), чисте запозичення (-).

Крім цих показників важливу роль у макроекономічному аналізі відіграють характеристики потоків у країну та з країни, які визначають на сальдовій основі: сальдо первинних доходів, сальдо поточних трансфертів, сальдо капітальних трансфертів тощо. Так, валовий національний дохід є сумою валового внутрішнього продукту та сальдо первинних доходів, отриманих з-за кордону; валовий наявний дохід являє собою суму валового національного доходу та сальдо поточних трансфертів. У свою чергу, сальдо первинних доходів є сумою сальдо оплати праці (отриманої та переданої за кордон), сальдо чистих податків на виробництво та імпорт та сальдо доходів від власності. Відповідні рівняння можуть бути отримані за рахунками системи.

Показники результатів економічної діяльності країни є основою макроекономічного аналізу. Аналіз – завершальний етап будь-якої статистичної роботи. Метою аналізу СНР є характеристика найзагальніших закономірностей, взаємозв'язків і пропорцій в економічному розвитку країни, виявлення основних тенденцій розвитку економічних процесів, що відображаються на окремих рахунках, і всієї економіки в цілому.

У процесі досягнення цілей розв'язуються такі завдання:

- 1) виявляються пропорції і результати економічної діяльності в розрізі секторів і галузей економіки, окремих форм власності;
- 2) з'ясовуються процес утворення, розподілу та перерозподілу доходів у економіці;

3) досліджуються процеси утворення та використання кінцевих доходів галузей і секторів;

4) розглядається роль іноземних джерел інвестування вітчизняної економіки;

5) аналізується кінцеве споживання в економіці;

6) виявляються джерела фінансування нагромадження національного майна;

7) аналізуються міжгалузеві зв'язки.

Рахунок виробництва дає можливість проаналізувати обсяг валового випуску, його структуру, частку в ньому проміжного споживання та валової доданої вартості для оцінки затрат живої уречевленої праці на виробництво продукції галузі, сектора, країни в цілому, а також на виробництво різного роду послуг. Рахунок виробництва дає також можливість аналізу обсягу та структури випуску за кількома напрямками, зокрема визначити як співвідношення частки продуктів і матеріальних послуг та частки нематеріальних послуг у загальному обсязі валового випуску всієї економіки, так і співвідношення частки валового випуску окремих секторів та галузей у загальному валовому випуску і випуску продуктів та послуг.

Рахунок утворення доходу доповнює інформацію рахунка виробництва: він дає можливість проаналізувати рівень оплати праці в галузях і секторах економіки. Аналіз показників рахунка у динаміці виявляє не тільки тенденції зміни обсягу доходу, що утворюються та його використання, а й тенденції зміни частки участі окремих галузей і секторів у цих процесах, зміни структури використання доходу на різні потреби, зміни співвідношень між оплатою праці, її результатами та часткою прибутків, що вилучаються.

Рахунок розподілу доходу може бути джерелом інформації про податки та податкове навантаження секторів і галузей економіки; він також уможливить порівняння розміру податків, що їх виплачують окремі інституційні одиниці, узгодження всіх показників доходу, підрахунок сальдо первинного доходу, визначення частки доходу від праці, капіталу та змішаного доходу в наявному доході. Порівняння структури наявного доходу зі структурою первинного доходу є необхідним для аналізу впливу перерозподільного процесу на формування кінцевого доходу.

Аналіз рахунків, які відображають утворення та розподіл доходу (первинний та вторинний), показує, в якому обсязі споживаються в домашньому господарстві продукція та послуги, що забезпечує вимі-

рювання різниці між витратами на споживання та фактичним споживанням; останнє в даному разі відображає загальний обсяг споживання населення.

Аналіз рахунка капіталу свідчитиме, які сектори економіки створили інвестиції на придбання основного та оборотного капіталу і в яких розмірах; які сектори та інституційні одиниці спромоглися зробити заощадження для наступного фінансування своєї діяльності чи діяльності інших фірм.

Рахунки зовнішньоекономічних зв'язків можна дезагрегувати за країнами, за географічними зонами.

Крім того, всі макроекономічні показники, як фінансові, так і нефінансові, можна дезагрегувати до рівня показників окремих секторів, галузей та виробництв. Це дає змогу зробити більш глибокий та детальний аналіз економічного розвитку країни.

5.2. Методологічні принципи перерахунку макроекономічних показників у постійні ціни

При аналізі показників СНР використовують як фактичні, так і постійні ціни, перш за все, це стосується основного показника – ВВП.

При цьому розглядають:

– ВВП звітного періоду у фактичних цінах (номінальний ВВП звітного періоду): $\sum P_1 Q_1$;

– ВВП базисного періоду у фактичних цінах (номінальний ВВП базисного періоду): $\sum P_0 Q_0$;

– ВВП звітного періоду у постійних (базисний) цінах) (реальний ВВП звітного періоду): $\sum P_0 Q_1$.

Оцінка ВВП у фактичних (поточних) цінах використовується для:

- визначення обсягу та структури виробництва;
- характеристики процесу розподілу та перерозподілу ВВП;
- вивчення кінцевого використання ВВП за різними напрямками;
- відображення фактичних пропорцій та взаємозв'язків у економіці;
- зіставлення з іншими макроекономічними показниками процесу відтворення та визначення показників ефективності розвитку еко-

номіки (фондом оплати праці, прибутком, обсягом основного капіталу, чисельністю зайнятих або відпрацьованим часом, витратами матеріальних ресурсів, дефіцитом Державного бюджету, державним боргом тощо).

Важливим є визначення впливу на зміни обсягу ВВП у фактичних цінах двох факторів:

- зміни кількості вироблених товарів і послуг;
- зміни цін на товари та послуги.

Реальний ВВП використовується для аналізу оцінки результатів економічних реформ, проведення міжнародних зіставлень.

Індикатором розвитку економіки, характеристикою зміни ВВП як сукупності товарів і послуг, є індекс реального ВВП, який розраховується за формулою зведеного індексу фізичного обсягу:

$$I_Q^{ВВП} = \frac{\sum Q_1 P_0}{\sum Q_0 P_0}.$$

Існує проблема розрахунку чисельника індексу – реального ВВП звітного періоду, бо для прямої переоцінки фізичного обсягу звітного періоду в ціни базисного часто бракує інформації. Пряму переоцінку можна здійснити лише в окремих галузях економіки, де існують дані і про ціни, і про фізичний обсяг усіх товарів і послуг. Така інформація стосовно найважливіших продуктів існує, наприклад, у сільському господарстві.

В основному переоцінка ВВП у постійні ціни здійснюється за допомогою 2-х методів:

- 1) дефлятування даних поточного року за допомогою індексу цін;
- 2) екстраполяції даних базисного періоду за допомогою індексу фізичного обсягу.

Формально переоцінка за методом дефлятування має вигляд:

$$\sum P_0 Q_1 = \frac{\sum P_1 Q_1}{I_P}.$$

Такий метод можна використати на двох стадіях визначення ВВП: стадії виробництва і стадії кінцевого використання.

Почнемо з розрахунку ВВП у постійних цінах на стадії використання доходу, бо саме на цій стадії зрозуміло зміст і розрахунок дефлятора ВВП. Використання методу дефлятування на стадії кінцевого використання передбачає врахування двох самих значущих компонентів ВВП – фактичного кінцевого споживання домогосподарств і валового нагромадження. Зміну цін на кінцеву продукцію, яку споживають домогосподарства, оцінюють за допомогою індексу споживчих

цін, а зміну цін на елементи валового нагромадження – за допомогою індексу цін виробників промислової продукції.

Динаміку цін на всю продукцію – і ту, що споживає населення, і ту, що призначена для виробничих цілей, характеризує індекс дефлятор ВВП. Отже, індекс дефлятор – це індекс цін на всі елементи ВВП.

При використанні методу дефлятування на стадії виробництва назва його уточнюється і він стає методом подвійного дефлятування. Використовується метод, в основному, для перерахунку у постійні ціни валової доданої вартості окремих секторів (галузей) економіки:

$$\text{ВДВ} = \text{ВВ} - \text{ПС}.$$

Тому

$$\text{ВДВ}^{\text{пост}} = \frac{\text{ВВ}^{\text{факт}}}{I_P^{\text{ВВ}}} - \frac{\text{ПС}^{\text{факт}}}{I_P^{\text{ПС}}} \text{ або } \sum P_0 Q_1^{\text{ВДВ}} = \frac{\sum P_1 Q_1^{\text{ВВ}}}{I_P^{\text{ВВ}}} - \frac{\sum P_1 Q_1^{\text{ПС}}}{I_P^{\text{ПС}}}$$

Переоцінка у постійні ціни за методом екстраполяції формально має вигляд:

$$\sum P_0 Q_1 = \sum P_0 Q_0 \times I_Q.$$

Такий метод в основному використовується, коли індекс цін не можна визначити (для неринкових послуг, що надають органи державного управління). У цьому випадку в якості індексу фізичного обсягу використовують, наприклад, індекс чисельності зайнятих у відповідних закладах державного управління, де надають відповідні послуги.

5.3. Статистичні методи аналізу впливу факторів результатів економічної діяльності

Вивчення взаємозв'язків узагальнюючих економічних показників СНР має велике значення для кількісної оцінки впливу виробничих чинників на результати економічної діяльності. Результативними показниками можуть виступати валовий випуск, валовий внутрішній продукт, національний доход. Найважливішими виробничими чинниками являються чисельність зайнятих в економіці, основний капітал, експорт, імпорт та ін. Саме поняття результативного показника та чинника є умовним, бо один показник може виступати і як чинник, і як результативна величина. Наприклад, ВВП є чинником, який визначає динаміку і структуру основного капіталу, бо його частина використовується на капіталовкладення. У той же час, від обсягу основного капіталу залежить величина ВВП. Крім того, результати статисти-

чною аналізу залежать від того, які фактори включені в модель, бо включення додаткових факторів змінює отримані результати. Все це треба мати на увазі при здійсненні індексного факторного аналізу макроекономічних показників.

На основі показників ВВП та чисельності зайнятих в економіці розраховують продуктивність праці, яка характеризує обсяг ВВП, який припадає на одного зайнятого. На основі цього ВВП розглядають як добуток двох чинників: продуктивності праці та кількості зайнятих в економіці. Ланцюговий метод аналізу чинників у рамках індексного методу дає можливість оцінити вплив кожного з чинників на зміну обсягу ВВП у звітному періоді порівняно з базовим. При побудові формул треба враховувати, що продуктивність праці виступає інтенсивним чинником, а кількість зайнятих – екстенсивним.

ВВП можна розглядати також як добуток таких чинників: середньорічної вартості основного капіталу країни та фондівіддачі. Вплив цих чинників оцінюється за допомогою того ж самого ланцюгового методу.

Той же метод можна використовувати при аналізі впливу на кінцевий результат діяльності на економічній території країни обсягу капітальних вкладень в економіку (екстенсивний чинник) та капіталовіддачі (інтенсивний чинник).

Індексний метод аналізу може використовуватися також для багаточинникової моделі валового внутрішнього продукту. Чинниками ВВП у цьому випадку являються фондівіддача, фондоозброєність (відношення середньорічної вартості основного капіталу до чисельності зайнятих) та чисельність зайнятих в економіці.

Між багатьма макроекономічними показниками існує кореляційний зв'язок, коли при зміні чинника змінюється середня величина результативного показника. У такому випадку використовується кореляційний метод аналізу. Він дозволяє розраховувати коефіцієнти кореляції, за якими судять про тісноту взаємозв'язку між чинниками. На практиці при здійсненні такого аналізу розглядають паралельно декілька динамічних рядів, застосовують різні способи усунення автокореляції (наприклад, запроваджують змінну величину фактора часу) і на основі методу найменших квадратів будують рівняння регресії. За параметрами рівняння та на основі інших показників судять про наявність, напрямок та силу взаємозв'язку між факторами.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Назвіть основні завдання аналізу структури та динаміки макроекономічних показників на основі СНР.
2. Прокоментуйте основні аналітичні можливості рахунка виробництва.
3. Який аналіз можна провести на основі рахунків доходу?
4. Про що свідчитиме аналіз рахунка капіталу?
5. Які аналітичні можливості зовнішньоекономічних рахунків?
6. Які існують методи переоцінки ВВП у постійні ціни?
7. Розкрийте зміст методу дефлятування та поясніть особливості його використання на стадії виробництва валового внутрішнього продукту та на стадії його використання.
8. Як здійснюється переоцінка ВВП у постійні ціни методом екстаполяції?
9. При якій формі зв'язку між макроекономічними показниками використовується індексний факторний аналіз?
10. Наведіть приклади двофакторних та багатофакторних моделей, на основі яких за допомогою індексного аналізу вивчається вплив інтенсивних та екстенсивних факторів результатів економічної діяльності.
11. При яких формах зв'язку використовується кореляційний метод аналізу та які фактори виступають чинниками показників результатів виробництва?

Задачі для самостійної роботи

Задача 1. Дані про макроекономічні процеси в країні:

Показник	Млрд. грн.
Валовий випуск в основних цінах	996
Податки за виключенням субсидій на продукти	53
Нараховані податки на виробництво та імпорт	63
Субсидії на виробництво та імпорт	7
Проміжне споживання	607
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	217
Отримана резидентами оплата праці	218
Отримані резидентами чисті податки на виробництво	56
Дохід від власності, одержаний від інших країн	2
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	9

1. Побудувати рахунок виробництва. Проаналізувати структуру валового випуску в ринкових цінах (за трьома основними елементами).
2. Скласти рахунок розподілу первинних доходів.
3. Розрахувати сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн та пояснити його зміст.

Задача 2. Дані про макроекономічні процеси в країні:

Показник	Млрд. грн.
Валовий внутрішній продукт	544
Чисті податки на виробництво та імпорт	73
Інші податки на виробництво	20
Інші субсидії на виробництво	16
Проміжне споживання	708
Валовий прибуток (змішаний дохід)	202
Сальдо первинних доходів, одержаних від нерезидентів	-9
Поточні податки на доходи, майно тощо, одержані від інших країн	0,0
Інші поточні трансферти, одержані від інших країн	18
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	2

1. Проаналізувати структуру валового випуску в ринкових цінах (за трьома основними елементами).
2. Скласти рахунок утворення доходу.
3. Скласти рахунок вторинного розподілу доходу. Проаналізувати зміст сальдо поточних трансфертів.

Задача 3. За даними таблиці:

1. Скласти рахунок утворення доходу.
2. Визначити валовий національний дохід на основі ВВП.
3. Визначити валовий національний дохід як балансувальну статтю відповідного рахунка СНР:

Показник	Млрд. грн.
Валовий прибуток (змішаний дохід)	153
Валовий внутрішній продукт	345
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	157
Отримана резидентами оплата праці	159

Отримані резидентами чисті податки на виробництво	36
Дохід від власності, одержаний від інших країн	1
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	5

Задача 4. Макроекономічні процеси в країні характеризувалися даними:

Показник	Млрд. грн.
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	541
Отримана резидентами оплата праці	585
Валовий прибуток (змішаний дохід)	410
Отримані резидентами чисті податки на виробництво	131
Дохід від власності, одержаний від інших країн	5
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	53
Валовий внутрішній продукт	1083

1. Складіть рахунок розподілу первинного доходу.
2. Обчисліть сальдо первинних доходів, одержаних від нерезидентів.
3. Розрахуйте валовий національний дохід на основі ВВП. Поясніть відмінність між ними.

Задача 5. Макроекономічні процеси в країні характеризувалися даними:

Показник	Млрд. грн.
Валовий прибуток (змішаний дохід)	115
Сальдо первинних доходів, отриманих резидентами від нерезидентів	-3
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	122
Отримана резидентами оплата праці	123
Нараховані резидентами чисті податки на виробництво та імпорт	30
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	4
Дохід від власності, одержаний від інших країн	1

1. Проаналізуйте розподілу ВВП за елементами первинного доходу.
2. Обчисліть валовий національний дохід за даними про ВВП.

3. Обчисліть величину отриманих резидентами чистих податків на виробництво та імпорт та побудуйте рахунок розподілу первинного доходу.

Задача 6. Макроекономічні процеси в країні характеризувалися даними:

Показник	Млрд. грн.
Валовий випуск в основних цінах	2895
Податки на продукти	184
Субсидії на продукти	2
Інші податки на виробництво	20
Інші субсидії на виробництво	16
Проміжне споживання	1775
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	637
Отримана резидентами оплата праці	686
Отримані резидентами чисті податки на виробництво	187
Дохід від власності, одержаний від інших країн	5
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	74
Сальдо первинних доходів, одержаних від нерезидентів	-19
Поточні трансферти, отримані від інших країн	47
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	8
Споживання основного капіталу	-126

1. Побудувати рахунок виробництва. Проаналізувати структуру валового випуску в ринкових цінах. Обчислити співвідношення доданої вартості та проміжного споживання, зробити висновки.

2. Скласти рахунок утворення доходу. Проаналізувати розподіл ВВП за елементами первинних доходів.

3. Скласти рахунок розподілу первинних доходів.

4. Побудувати рахунок вторинного розподілу доходу. Проаналізувати балансувальну статтю.

Задача 7. Макроекономічні процеси в країні характеризувалися даними:

Показник	Млрд. грн.
Валовий прибуток (змішаний дохід)	361
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	471

Отримана резидентами оплата праці	489
Нараховані резидентами чисті податки на виробництво	116
Отримані резидентами чисті податки на виробництво	117
Дохід від власності, одержаний від інших країн	9
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	37

1. Обчисліть валовий внутрішній продукт.
2. Визначте валовий національний дохід двома методами: 1) на основі ВВП; 2) як балансувальну статтю відповідного рахунка СНР.

Задача 8. Макроекономічні процеси характеризувалися даними:

Показник	Млрд. грн.
Валовий прибуток (змішаний дохід)	346676
Сальдо первинних доходів, отриманих резидентами від нерезидентів	-19039
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	451343
Отримана резидентами оплата праці	477953
Нараховані резидентами чисті податки на виробництво	115326
Отримані резидентами чисті податки на виробництво	115329
Дохід від власності, одержаний від інших країн	9325

1. Розрахуйте валовий національний дохід.
2. Обчисліть суму доходів від власності, сплачених іншим країнам та побудуйте рахунок розподілу первинного доходу.

Задача 9. Макроекономічні процеси характеризувалися даними:

Показник	Млрд. грн.
Валовий внутрішній продукт	720731
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	351936
Отримана резидентами оплата праці	363041
Нараховані резидентами чисті податки на виробництво	87841
Отримані резидентами чисті податки на виробництво	87844
Дохід від власності, одержаний від інших країн	7302
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	21735

1. Складіть рахунок розподілу первинного доходу.
2. Розрахуйте валовий національний дохід на основі ВВП.

Задача 10. Є дані за поточний рік (млрд. грн.):

Валовий наявний дохід секторів: державного управління – 38977; некомерційних організацій, які обслуговують домогосподарства – 3313; домогосподарств – 72791.

Соціальні трансферти в натурі, передані секторами: державного управління – 16449, некомерційних організацій, які обслуговують домогосподарства – 3305.

Кінцеві споживчі витрати сектора домогосподарств – 71310.

Фактичне кінцеве споживання сектора державного управління – 9417.

Складіть та проаналізуйте такі рахунки для вищезначених секторів:

- 1) рахунок перерозподілу доходу в натурі;
- 2) рахунок використання наявного доходу;
- 3) рахунок використання скоригованого наявного доходу.

Задача 11. Дані по країні за рік (млрд. грн.):

– сектор державного управління: кінцеві споживчі витрати – 22120, у тому числі – індивідуальні - 13329;

– сектор некомерційних організацій, які обслуговують домогосподарства: кінцеві споживчі витрати – 3126;

– сектор домогосподарств: витрати на закупівлю споживчих товарів і послуг – 48444, кінцеве споживання товарів і послуг за рахунок заробітної плати, отриманої у натуральній формі – 701, житлові послуги, вироблені для власного споживання – 7509, сільськогосподарська та інші види продукції, вироблені у фермерських господарствах та у власному підсобному господарстві населення для власного кінцевого споживання – 1669; витрати на покупки будинків та квартир – 1200; покупки товарів та інші витрати для виробничих цілей – 587;

– валовий наявний дохід сектора домогосподарств – 59638.

Визначте для сектора домогосподарств:

- 1) валовий скоригований наявний дохід та побудуйте рахунок перерозподілу доходу в натурі;
- 2) кінцеві споживчі витрати та побудуйте рахунок використання наявного доходу;
- 3) фактичне кінцеве споживання та побудуйте рахунок використання скоригованого наявного доходу.

Задача 12. У поточному році сектор домогосподарств отримав соціальні трансферти в натурі в розмірі 113136 млн. грн., у тому числі від сектора державного управління – на 105879 млн. грн.

Чисте заощадження сектора некомерційних організацій, які обслуговують домогосподарства – -571 млн. грн. Споживання основного капіталу даного сектора – 1146 млн. грн.

Скласти всі рахунки доходів для сектора некомерційних організацій, що обслуговують домогосподарства, які можна побудувати, використовуючи вищенаведені дані.

Задача 13. У поточному році в країні кінцеві споживчі витрати склали 559 млрд. грн., у тому числі індивідуальні споживчі витрати 510 млрд. грн.

Сектор домогосподарств отримав соціальні трансферти в натурі в розмірі 86 млрд. грн., у тому числі від сектора некомерційних організацій, які обслуговують домогосподарства, – 6 млрд. грн.

Валовий наявний дохід сектора державного управління – 153 млрд. грн.

Скласти та проаналізувати такі рахунки для сектора державного управління:

- 1) рахунок перерозподілу доходу в натурі;
- 2) рахунок використання наявного доходу;
- 3) рахунок використання скоригованого наявного доходу.

Задача 14. Є дані за поточний рік (млрд. грн.):

У цілому по країні індивідуальні споживчі витрати – 1031, а колективні – 82.

Соціальні трансферти в натурі, передані секторами: державним управлінням – 155, некомерційними організаціями, які обслуговують домогосподарства, – 10.

Валовий наявний дохід: державного управління – 234; некомерційних організацій, які обслуговують домогосподарства, – 11; домогосподарств – 992.

Складіть та проаналізуйте такі рахунки для вищеозначених секторів:

- 1) рахунок перерозподілу доходу в натурі;
- 2) рахунок використання наявного доходу;
- 3) рахунок використання скоригованого наявного доходу.

Задача 15. У поточному році фактичне кінцеве споживання сектора домогосподарств – 510 млрд. грн., а кінцеві споживчі витрати даного сектора – 423 млрд. грн.

Сектор державного управління передав соціальних трансфертів у натурі на 80 млрд. грн.

Валове національне заощадження - 177 млрд. грн. Частка некомерційних організацій, які обслуговують домогосподарства, у валовому заощадженні країни – 0,6 %.

Скласти всі рахунки доходів для сектора некомерційних організацій, що обслуговують домогосподарства, які можна побудувати, використовуючи вищенаведені дані.

Задача 16. Дані про макроекономічні процеси в країні в поточному році:

Показник	Млрд. грн.
Валовий випуск (в основних цінах)	995630
Податки за виключенням субсидій на продукти	52851
Податки на виробництво та імпорт, нараховані резидентами	62777
Податки на виробництво та імпорт, отримані резидентами	62780
Субсидії на виробництво та імпорт	6700
Проміжне споживання	607029
Оплата праці найманих працівників, що нарахована резидентами	216600
Оплата праці найманих працівників, отримана резидентами	218384
Дохід від власності, одержаний від інших країн	2035
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	8863
Поточні трансферти, одержані від інших країн	16188
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	1358
Кінцеві споживчі витрати	337879
Споживання основного капіталу	50545
Валове нагромадження основного капіталу	96965
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	2736
Придбання за виключенням вибуття цінностей	175
Капітальні трансферти, одержані від інших країн	71
Капітальні трансферти, передані іншим країнам	112
Придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів	289
Чисте придбання фінансових активів	93781
Чисте прийняття фінансових зобов'язань	81584
Експорт товарів і послуг	227252
Імпорт товарів і послуг	223555

1) Визначити сальдо первинних доходів країни.

- 2) Скласти рахунки нагромадження. Пояснити зміст балансувальної статті рахунка капіталу.
- 3) Скласти рахунок товарів і послуг.
- 4) Скласти зовнішній рахунок товарів і послуг. Пояснити зміст балансувальної статті.
- 5) Розрахувати поточне зовнішнє сальдо та пояснити його зміст.
- 6) Побудувати зовнішній рахунок операцій з капіталом. Пояснити зміст його балансувальної статті.

Задача 17. Показники економічної діяльності країни:

Показник	Млрд. грн.
Валовий випуск (в основних цінах)	2700
Чисті податки на продукти та імпорту	100
Проміжне споживання	1411
Нарахована резидентами оплата праці найманих працівників	650
Оплата праці, нарахована резидентами сезонним іноземним працівникам	1,5
Оплата праці резидентів, одержана від інших країн	4,5
Чисті податки на виробництво та імпорту	175
Сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн	5
Дохід від власності, одержаний від інших країн	13
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	11
Поточні трансферти, одержані від інших країн	2,4
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	1,8
Кінцеві споживчі витрати	1010
Споживання основного капіталу	127
Валове нагромадження основного капіталу	291
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	30
Придбання за виключенням вибуття цінностей	5,5
Капітальні трансферти, одержані від інших країн	10,3
Капітальні трансферти, передані іншим країнам	11,7
Чисте придбання фінансових активів	255,7
Чисте прийняття фінансових зобов'язань	199
Експорт товарів і послуг	352,5
Імпорт товарів і послуг	300

- 1) Скласти рахунки нагромадження.
- 2) Розрахувати зовнішнє сальдо товарів і послуг і пояснити його знак.
- 3) Обчислити й пояснити знак поточного зовнішнього сальдо.
- 4) Розрахувати балансувальну статтю зовнішнього рахунка капіталу і пояснити її зміст.
- 5) Скласти рахунок товарів і послуг.

Задача 18. Дані щодо макроекономічних процесів у країні, млрд. грн.:

- сумарна валова додана вартість – 108465;
- валовий випуск в основних цінах – 276246;
- податки на виробництво та імпорт – 27530;
- субсидії на виробництво та імпорт – 4555;
- чисті податки на продукти та імпорт – 21977;
- проміжне споживання – 167781;
- оплата праці, нарахована резидентами найманим працівникам – 57838;
- оплата праці, отримана резидентами країни – 57902;
- сальдо первинних доходів, одержаних від інших країн – -3508;
- дохід від власності, одержаний від інших країн – 341;
- дохід від власності, сплачений іншим країнам – 3913;
- споживання основного капіталу – 23230;
- поточні податки на доходи, майно, одержані від інших країн – 1;
- інші поточні трансферти, одержані від інших країн – 3138;
- інші поточні трансферти, сплачені іншим країнам – 234;
- соціальна допомога, крім допомог у натурі, сплачені іншим країнам – 4;
- кінцеві споживчі витрати - 100481;
- валове нагромадження основного капіталу – 25131;
- зміна запасів матеріальних оборотних коштів – - 2519;
- придбання за виключенням вибуття цінностей – 134;
- експорт товарів і послуг – 70884;
- імпорт товарів і послуг – 63669.

1) Обчислити балансувальну статтю зведеного рахунка капіталу.

2) Побудувати рахунки іншого світу (поточне зовнішнє сальдо розрахувати двома способами).

3) Скласти рахунок товарів та послуг та розрахувати за його даними ВВП двома методами.

Задача 19. Результати економічної діяльності країни становили:

Показник	Млрд. грн.
Валовий випуск у основних цінах	289

Проміжне споживання	180
Чисті податки на продукти та імпорт	20

Індекс-дефлятор ВВП до попереднього року – 1,12. Визначте:

- 1) обсяги валового внутрішнього продукту у фактичних і порівнянних цінах;
- 2) абсолютний приріст номінального валового внутрішнього продукту за рахунок динаміки цін.

Задача 20. Відомо, що в країні у 2017 р. номінальний валовий внутрішній продукт складав 174,0 млрд. грн., а у 2016 р – 130,4 млрд. грн. Індекс-дефлятор валового внутрішнього продукту в 2017 р. – 1,25. Визначте:

- 1) реальний валовий внутрішній продукт у 2017 р.;
- 2) індекс реального валового внутрішнього продукту (двома методами).

Задача 21. Номінальний валовий внутрішній продукт країни у 2014 р. становив 140 млрд. гр. од., у 2017 – 182. Дефлятор валового внутрішнього продукту в % до попереднього року:

2015 р. – 105; 2016 р. – 108; 2017 р. – 104,5.

Визначте, як змінився реальний ВВП у 2017 р. порівняно з 2014 р.

Задача 22. Темпи приросту фізичного обсягу валового внутрішнього продукту в % до попереднього року становили:

Країна	2015 р.	2016 р.	2017 р.
А	1,8	1,5	1,4
Б	1,4	2,1	1,6

Визначте для кожної країни темпи приросту фізичного обсягу валового внутрішнього продукту в 2017 р. порівняно з 2014 р. Зробіть висновки.

Задача 23. Дані за галузями економіки:

Показник	Базисний період	Поточний період
Валовий випуск, млрд. грн.	170	182
Частка проміжного споживання у вартості валового випуску, %	46	50

Частка споживання основного капіталу у вартості валового випуску, %	15,2	17,0
---	------	------

Окрім того, відомо, що в поточному періоді, порівняно з базисним, ціни на валовий випуск зросли в середньому на 10%, на проміжне споживання – на 5%, на основний капітал знизилися на 2%. Визначте:

- 1) валову та чисту додану вартість за кожний період;
- 2) індекси фізичного обсягу валового випуску, валової та чистої доданої вартості.

Задача 24. Результати економічної діяльності характеризуються даними, млрд. грн.:

Показник	Базисний період	Поточний період
Валовий випуск у основних цінах	40,2	48,6
Податки на продукти та імпорт	2,8	3,2
Субсидії на продукти та імпорт	0,7	0,8
Проміжне споживання	24,5	30,4

Основні ціни на елементи валового випуску зросли в середньому на 4,5%, на елементи проміжного споживання – на 5,2%, фізичний обсяг продукції, що підлягає оподаткуванню, зріс на 25%. Визначте:

- 1) індекс реального ВВП;
- 2) абсолютний приріст ВВП за рахунок фізичного обсягу та цін.

Задача 25. У звітному році ВВП склав 2013 млрд. грн. Індекс дефлятор ВВП у звітному році 1,025. Розрахувати ВВП звітного року в цінах попереднього року.

Задача 26. У 2016 р. ВВП країни склав 890 млрд. грн. Індекс фізичного обсягу ВВП у 2017 р. – 98,2 %. Розрахувати реальний ВВП 2017 р. у цінах попереднього року.

Задача 27. У 2016 р. ВВП країни склав 790 млрд. грн. У 2017 р. ціни на всі елементи ВВП збільшилися на 2,1 %, а фізичний обсяг ВВП зменшився на 1,2 %. Розрахувати номінальний ВВП 2017 р.

Задача 28. У звітному періоді порівняно з базисним індекс дефлятор ВВП склав 109,3 %, ВВП у фактичних цінах збільшився на 13 %. Розрахувати, у скільки разів збільшився ВВП під впливом зміни його фізичного обсягу.

Задача 29. У 2017 р. порівняно з 2016 р. ціни на елементи ВВП зменшилися на 3,1 %, фізичний обсяг ВВП збільшився на 5,2 %. Розрахувати, на скільки % змінився ВВП – усього і окремо за рахунок кожного фактора.

Задача 30. У базисному періоді ВВП країни склав 2100 млрд. грн. У звітному році індекс дефлятор ВВП склав 110 %, а індекс фізичного обсягу ВВП 103 %. Розрахувати абсолютний приріст ВВП – загальний, а також факторні абсолютні прирости ВВП, отримані під впливом зміни цін на елементи ВВП та під впливом зміни фізичного обсягу ВВП.

Задача 31. У 2017 р. ВВП країни склав 2800 млрд. грн. Відомо, що в 2017 р. порівняно з 2016 р. ціни на всі елементи ВВП збільшилися на 4,3 %, фізичний обсяг ВВП збільшився на 5,1 %. Розрахувати абсолютний приріст ВВП – загальний, а також факторні абсолютні прирости ВВП, отримані під впливом зміни цін на елементи ВВП та під впливом зміни фізичного обсягу ВВП.

Задача 32. У звітному періоді індекс дефлятор ВВП склав 107,5 %, індекс фізичного обсягу ВВП – 101,1 %. Відомо, що в базисному періоді ВВП склав 980 млрд. грн. Розрахувати, який % приросту ВВП отримано за рахунок зміни цін і який - за рахунок зміни фізичного обсягу ВВП.

Задача 33. У 2017 р. ВВП країни склав 730 млрд. грн. Відомо, що індекси дефлятори ВВП склали: 2014 р. – 102,3 %, 2015 р. – 99,9 %, 2016 р. – 101,8 %, 2017 р. – 102,7 %. Також відомо, що фізичний обсяг ВВП у 2017 р. порівняно з 2013 р. збільшився на 8,6 %. Розрахувати, на скільки млрд. грн. збільшився ВВП у 2017 р. порівняно з 2013 р. за рахунок збільшення фізичного обсягу.

Задача 34. У звітному періоді кінцеві споживчі витрати країни склали 520 млрд. грн, валове нагромадження – 70 млрд. грн., експорт

95 млрд. грн., імпорт – 50 млрд. грн. Індeksi дефлятори елементів ВВП склали: кінцевих споживчих витрат – 1,023, валового нагромадження – 1,015, експорту – 1,115, імпорту 1,265. Розрахувати ВВП звітнього періоду в постійних цінах базисного періоду.

Задача 35. У базисному періоді кінцеві споживчі витрати країни склали 1020 млрд. грн, валове нагромадження – 340 млрд. грн., експорт 170 млрд. грн., імпорт – 80 млрд. грн. У звітньому періоді порівняно з базисним фізичний обсяг елементів кінцевих споживчих витрат збільшився на 3,8 %, валового нагромадження – на 4,7 %, експорту – на 2,1 %, імпорту - на 3,8 %. Розрахувати ВВП звітнього періоду в постійних цінах базисного періоду.

Задача 36. У звітньому періоді валовий випуск сектора в основних цінах складав 350 млрд. грн., проміжне споживання - 160 млрд. грн. Ціни на елементи валового випуску в звітньому періоді порівняно з базисним збільшилися на 4,5 %, а на елементи проміжного споживання – на 8,2 %. Розрахувати ВДВ звітнього періоду в постійних цінах базисного.

Задача 37. У звітньому періоді валовий випуск країни в основних цінах складав 580 млрд. грн., чисті податки на продукти - 15,8 млрд. грн., проміжне споживання - 250 млрд. грн. Ціни на елементи валового випуску в звітньому періоді порівняно з базисним збільшилися на 3,8 %, на елементи чистих податків на продукти – на 2,4 %, а на елементи проміжного споживання – на 2,7 %. Розрахувати ВВП звітнього періоду в постійних цінах базисного періоду.

Задача 38. У звітньому періоді валовий випуск сектора в основних цінах складав 870 млрд. грн., проміжне споживання - 460 млрд. грн. Ціни на елементи валового випуску в звітньому періоді порівняно з базисним збільшилися на 3,6 %, а на елементи проміжного споживання – на 6,2 %. Розрахувати абсолютний приріст ВДВ, отриманий за рахунок зміни цін.

Список рекомендованої літератури

1. System of National Accounts, 2008. Retrieved from <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>
2. Моторин Р. М. Міжнародна економічна статистика: навч. посібн. / Р. М. Моторин . - К.: КНЕУ, 2004. – 324 с.
3. Моторин Р. М. Система національних рахунків: навч. посібн. / Р. М. Моторин, Т. М. Моторина – К.: КНЕУ, 2001. – 336 с.
5. Насінник З. О. Міжнародна статистика: навч. посібн. / З. О. Насінник, В. П. Сторожук та ін. – Тернопіль: Економічна думка, 2000, - 195 с.
6. Парфенцева Н. О. Міжнародні статистичні класифікації в Україні / Н. О. Парфенцева – К.: Основи, 2000. – 351 с.
7. Підгорний А. З. Система національних рахунків: навчальний посібник / А. З. Підгорний, О. Г. Милашко – Одеса: ОДЕУ, 2009. – 121 с.
8. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону: Монографія // За заг. ред. канд. економ наук, професора А. З. Підгорного – Одеса: ФОП Гуляєва В.М., 2016. – 218 с.
9. Григоруk Н. Е. Статистический учет внешнеторговых операций: международный опыт и российская практика / Н. Е. Григоруk. – М.: Анкил, 2001. – 112 с.
11. Насінник З. О. Міжнародна статистика: навч. посібн. / З. О. Насінник, В. П. Сторожук та ін. – Тернопіль: Економічна думка, 2000, - 195 с.
12. Национальное счетоводство: учебник / [Г. Д. Кулагина, Б. И. Башкатов и др.]. – М.: Финансы и статистика, 1977. – 448 с.
13. Підгорний А. З. Міжнародна статистика: Навчальний посібник / А. З. Підгорний, О. Г. Милашко. – Видання друге, перероб. та доп. – Одеса: ФОП Гуляєва В. М., 2018. – 160 с.
14. Герасименко С. С. Система національних рахунків: навч. посібн./ С. С. Герасименко, В. А. Головка, І. М. Нікітіна. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2005. – 217 с.

Навчальне видання

Підгорний Анатолій Захарович
Милашко Ольга Генріхівна

МЕТОДОЛОГІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО РАХІВНИЦТВА

Навчальний посібник

Підписано до друку 19.01.2019. Формат 60x84/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Вид. арк. 9,3. Ум.-друк. Арк. 8,1. Наклад 300 прим. Замовлення 13203

Видавець ФОП Гуляєва В.М.
Свідоцтво серія ДК № 6205

Друкарня ФОП Гуляєва В.М.
Київська обл., м. Обухів, мкрн. Сосновий, 2, офіс 2
(050) 497-89-01
drukaryk.com

